

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ імені АНДРІЯ МАЛИШКА**

КАФЕДРА КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

УКРАЇНСЬКА МОВА ВЧОРА, СЬОГОДНІ, ЗАВТРА В УКРАЇНІ І СВІТІ

9 листопада 2021 року

Київ – 2021

УДК 80.06

У 34

*Схвалено рішенням Вченої ради НПУ імені М.П. Драгоманова
(протокол № 3 від 26 листопада 2021 року)*

Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі:

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції /відп. ред. С.В. Шевчук, відп. за випуск Ю.Б. Виноградова, С.В. Глущик. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. – 176 с.

У збірнику вміщено доповіді мовознавців, молодих учених і студентів, які брали участь у конференції. Тематика доповідей охоплює питання мовної політики в Україні, аспекти професійної комунікації в сучасній освіті, проблеми лексикології, морфології, термінології та фразеології української мови.

Для аспірантів, студентів-філологів, учителів української мови загальноосвітніх шкіл та гімназій.

Редакційна колегія:

Шевчук Світлана Володимирівна, завідувач кафедри культури української мови, академік АН ВО України, кандидат філологічних наук, професор – **відповідальний редактор;**

Виноградова Юлія Борисівна, старший викладач кафедри культури української мови – **відповідальний секретар;**

Глущик Сергій Васильович, доцент кафедри культури української мови, кандидат філологічних наук – **відповідальний секретар;**

Дияк Олена Володимирівна, доцент кафедри культури української мови, кандидат філологічних наук;

Лобода Тетяна Михайлівна, доцент кафедри культури української мови, кандидат педагогічних наук.

© Автори статей, 2021

© Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, 2021

Абгарян Сергій,

НПУ імені М.П. Драгоманова,

м. Київ

ДЖЕРЕЛА ПОХОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ІМЕН ТА ПРИЗВИЩ

Багато народів світу вірили в магічну силу імені, його нерозривний зв'язок з людиною, яку воно називає. Вірили в це і давні слов'яни. Тому часто нарікали дітей назвами звірів — Вовк, Ведмідь, Зубр, вважаючи, що такі імена відлякуватимуть злих духів. Дитину могли назвати й негарним ім'ям (Некрас, Поганка, Нехорош, Мал, Крив), сподіваючись, що воно не сподобається нечистій силі і вона залишить дитину в спокої. Деякі давньослов'янські язичницькі вірування, пов'язані з вибором імені для дитини, збереглися до нового часу. Так, видатний сербський філолог Вук Караджич в укладеному ним «Сербському словнику...» 1818 р. під словом вук (вовк) написав: *«Коли у якої-небудь жінки діти довго не живуть, тоді дитині дають ім'я Вук — вовк (щоб відьми не могли її звести з світу і тому їй мені дали таке ім'я)»*.

Велике поширення в Давній Русі мали двоосновні слов'янські імена з другим компонентом -волод, -мир, -слав, і подібні: Всеволод, Володимир, Житомир, Боримир, Творимир, Брячислав, Мстислав і т. п.

У кінці 9 ст., коли Київська Русь прийняла християнство, на зміну давньоруським найменням прийшли християнські імена грецького, латинського і старосврейського походження, запозичені з Візантії разом з релігією. Але давньоруські імена ще тривалий час продовжували побутувати паралельно з новими християнськими іменами. Так, великий київський князь Володимир, який запровадив на Русі християнство, одержав при хрещенні ім'я Василій, а його син Ярослав Мудрий звався церковним ім'ям Юрій. Проте літописці іменують обох князів лише своїми, слов'янськими іменами. І не тільки в X ст., а й пізніше, у XI і XII ст., особи князівського дому мали по два імені — при хрещенні дитина одержувала церковне ім'я, але одночасно вона нарікалась

давньоруським, так званим «мирським», іменем. У староукраїнській мові поширеним було також усічення основи імені, скорочення його до початкового складу: Хведь, Клим, Юр замість Хведор, Климент, Юрій.

Львівський мовознавець Р. І. Остап провів дослідження відомих козацьких реєстрів», складених після Зборівської угоди 1649 р. і виданих О. Бодянським у 1875 р. Реєстри зберігають імена й прізвища (правильніше, «прізвищеві назви», оскільки «прізвище» в сучасному розумінні цього слова — явище пізнішого часу) понад 40 тисяч козаків з Наддніпрянської України. За підрахунками Р. І. Остапа, в реєстрах зафіксовано близько 200 імен. Першість належить двом іменам: Іван (11% від загальної кількості імен) і Василь — 6%. Далі йде 9 імен, кожне з яких має частотність 2—3%. Це Федір, Степан, Грицько, Михайло, Семен, Андрій, Яків, Олексій, Фесько (похідне від Феодосій). Близько 1% набрали імена: Гаврило, Данило, Ігнат, Роман, Савка, Дмитро, Максим, Мартин; 0,5 % — Кондрат, Левко, Лук'ян, Марко, Матвій, Микита, Остап, Павел, Пилип, Юрко, Ярема, Ясько (похідне від Яків).

Взагалі, у дореволюційний період обряд наречення новонародженого належав церкві. Під час церковного обряду хрещення піп обирав із святців, календарного церковного списку святих, ім'я для новонародженого. Процес наречення дитини не був лише формальним ритуалом, він розглядався як духовне прилучення людини через ім'я до релігії. Святий, ім'ям якого було наречено дитину, вважався її духовним охоронцем, небесним заступником. У церковних календарях вказувалась і етимологія кожного імені, тому значення їх було загальновідомим. У православних святцях, на відміну від католицьких, на кожен день року припадає, як правило, поминання кількох святих, отже піп мав можливість вибору імені з-поміж кількох. Внаслідок протистояння православної та греко-католицької церков з'явилося багато біблійних, переважно старозавітних, імен типу Авраам, Вен'ямін, Герасим, Давид, Дам'ян, Інокентій, Єлисей та ряд інших.

Після Жовтневого перевороту було ліквідовано церковний список і введено свободу вибору імені. У 20-х роках іменник значно розширився й

оновився. Оновлювання здійснювалося за рахунок запозичення західноєвропейських імен, як Альберт, Артур, Едуард, Еміль, Роберт та ін.; повернення давніх імен Олег, Ігор, Вячеслав; та створення нових, у яких знайшли відбиток революційні події. Дітей називали такими іменами, як: Революція, Інтернаціонал, Авангард, Геній, Граніт, Іскра, Май, Майя, Воля, Титан, Щоправда, побутування таких імен не набуло масового характеру, більшість з них не витримала перевірки часом, і вже в 30-х роках вони почали щезати. Лишилися у вжитку лише деякі з новостворених імен, такі як Вілен, Владлен, Октябрина, Майя та деякі інші.

На закінчення розмови про імена хотілося б нагадати ще одну народну традицію, пов'язану з обранням імені для дитини, а саме звичай називати її на честь котрогось з батьків подружжя. На Закарпатті до нашого часу зберігається традиція наречення першого сина іменем діда, а другого — іменем батька. Отже, давши дитині ім'я свого батька чи матері, ми не лише виявляємо цим свою любов і повагу до них, а й продовжуємо життя імені у колі нашої родини, створюємо певну традицію роду, яку, можливо, продовжать і наші діти.

Українські прізвища

Сучасне прізвище, як і повне офіційне найменування людини, що складається з імені, імені по батькові та прізвища,— явище нового часу. У минулі віки єдиних, введених державою норм ідентифікації особи не існувало і в адміністративно-юридичній практиці для позначення людини використовували різноманітні мовні засоби. Вживались одночленні наймення, виражені індивідуальним ім'ям, патронімом або відтопонімічною назвою (Бог-дашко, Миклич, Охлоповський), двочленні, що найчастіше складались із християнського імені і патроніма або прізвиська (Гришко Шульжич), тричленні, виражені християнським іменем, патронімом і прізвиськом (Максим Харитонович Гаркавий, Лука Григорович Губа) і описові назви (Тимко з Тернополя, Гаврило Маслов зять, Миско трубач пана Черленковського). Формула іменування значною мірою залежала від характеру документа. Найточнішої ідентифікації особи вимагали різного роду юридичні акти — про наслідування

майна, дарчі, купчі, розмежувальні грамоти і т. п., тому в цих документах формула іменування людей нерідко була розгорнутою і включала, крім імені, назви за батьком або прізвиська, ще ряд уточнювальних відомостей — про стан, професію, місце проживання, стосунок до інших родичів тощо. Додаткові до індивідуального імені особові назви, зафіксовані в староукраїнських пам'ятках, ще не можна вважати прізвищами в сучасному розумінні цього слова. Вони не мали головної ознаки сучасного прізвища — не були спадковими найменуваннями, які у єдиній незмінній формі переходили від батька до сина.

Процес виникнення і усталення прізвищ як окремого класу спадкових найменувань людей охоплює великий проміжок часу. Найраніше спадкові родові назви виникли в середовищі вищих верств феодального суспільства — князів, магнатів, власників земельних володінь і маєтків. Уже джерела XVI ст. фіксують такі князівські найменування, як Андрей Михайловича Сангушковичь Каширский. Другу частину цих наймень дослідники кваліфікують як родову прізвищеву назву, тобто вона позначала Андрія Михайловича з роду Сангушковичів каширських. Є численні докази того, що назви представників феодальної верхівки на -ський, -цький, -зький, особливо у XIV—XVI ст., у більшості випадків – це назви за певним населеним пунктом, що був місцем проживання князя і тому вважався центром феодального володіння, а такі назви представників соціальних низів та середніх станів у більшості прямо вказували на місце їхнього походження. Наприклад, князь Порицький (Порицьк — містечко у Володимирському повіті), князь Буремський (Боремель, Боремля – містечко у Дубнівському повіті), пан Ощовський (Ощов – село у Володимирському повіті), князь Дольський (Дольськ – село у Ковельському повіті).

Оскільки імена по батькові цього типу побутували в середовищі шляхти і міщанства, слід припускати, що й у ролі спадкових родових назв найменування на -ович, -евич закріпились насамперед серед привілейованих верств населення. Як показало проведене С. П. Бевзенком дослідження козацьких реєстрів, складених після Зборівської угоди 1649 р., велика кількість прізвищевих назв на

-ський, -цький, -зький та -ович, -евич фіксується в реєстрі Київського полку, до якого потрапила значна частина української шляхти та київських міщан зі старокиївською антропонімією. До розряду прізвищ перейшли також патронімічні назви, що належали до народних усно-розмовних форм іменування синів за батьком, зокрема два найпоширеніших типи українських патронімій з суфіксами -енко (-єнко) та -ук (-юк), -чук. Найменування з формантом -енко, що виник шляхом поєднання суфіксів -еня і -ко, мали первісне так зване демінутивне значення, тобто, як і слова на -еня (зайченя, козеня, хлопченя), позначали малих, недорослих істот: бондаренко—первісне «малий бондар, син бондаря», Іваненко—«малий Іван, син Івана». Подібне значення мали й слова з суфіксом -ук (-юк), -чук: баранчук «невеликий баран», ведмедюк і ведмедчук «молодий ведмідь», парубчук «молодий парубок» і т. ін. Широке побутування в живомовній народній стихії загальних назв недорослих, молодих осіб і синів із суфіксом -енко (-єнко) і -ук (-юк), -чук можна проілюструвати численними прикладами відповідних утворень, похідних від назв осіб за ремеслом, професією і родом діяльності, поданих у словнику української мови за редакцією Б. Д. Грінченка: коваленко «син коваля» і ковальчук з двома значеннями — «син коваля» і «учень коваля»; писаренко «син писаря» і писарчук «син писаря», «молодий писар, канцелярист» та ін. Як бачимо, всі перелічені загальні назви синів і молодих за віком осіб сьогодні широко побутують в українській мові в ролі індивідуальних прізвищ. У козацьких реєстрах, складених після Зборівської угоди 1649 р., прізвищеві назви на -енко мають абсолютну кількісну перевагу над всіма іншими. Справедливим слід вважати й висловлене дослідником пояснення такої величезної кількості назв на -енко у основному джерелі української антропонімії XVII ст. тією обставиною, що до реєстрів записувались переважно молоді козаки, тоді як їхні батьки мали найменування без суфікса -енко: Коваль — Коваленко і т. ін. Зазначений факт свідчить і про те, що прізвищеві форми у 17 ст. ще не мали тієї стабільності, якої вони набули пізніше, зокрема, антропоніми на -енко ще не втратили живого зв'язку із загальними словами, вживаними на позначення синів за батьком. Цей зв'язок простежується

навіть у першій половині XIX ст., коли вже розпочалось офіційне впровадження прізвищ серед широких мас населення.

Що стосується утворень на *-ук (-юк), -чук*, то вони зустрічаються в ролі найменувань за батьком уже в джерелах 16 ст. з **території західного регіону**: Сенко Павлюк, Омелян Менюк, Сава Сниманюк та ін. На інші території такі найменування поширюються у 17 – 18 ст., представлені вони і в козацьких реєстрах: Федор Гаврук, Пилип Бунчук, Грицько Карасюк та ін. Як і патроніми на *-енко*, іменування по батькові на *-ук (-юк), -чук* протягом XIX ст. переходять у розряд спадкових прізвищ.

У наш час розглядувані антропонімічні типи належать до найпоширеніших українських прізвищ, що побутують на всій території України, проте мають виразний регіональний розподіл за ступенем поширеності. Якщо прізвища на *-енко* можна вважати основним східноукраїнським типом, то прізвища на *-ук (-юк), -чук* належать до **західноукраїнського типу**. З найменуваннями по батькові генетично пов'язані зокрема характерні для **західноукраїнського ареалу** утворення на *-ак (-як), -чак*: Андрусак, Грицак, Юрчак. Ганусяк, та деякі інші типи антропонімів, які сьогодні належать до рідкісних серед українських прізвищ,— утворення на *-енок, -онок* (Остап Дудиченок, Макарей Борисенок), *-еня* (Масло Микитеня), *-а (-я), -ат(-ят)* (Яцько Пахирча, Олекса Занчя), та ін.

Від імені матері наймення дітей утворювались дуже рідко, головним чином у тих випадках, коли жінка рано лишалась вдовою і ставала главою сім'ї (поширене прізвище Вдовиченко, Удовиченко). Тому серед основних типів українських прізвищ найменування, похідні від жіночих імен, представлені невеликою кількістю утворень: Ганненко, Катренко, Марусенко, Мотренко, та ін. Надзвичайне розмаїття типів українських прізвищ виявляється і у великій групі іменувань, що вказують на ремесло, професію, вид заняття першого носія прізвища. Народні найменування осіб за родом діяльності зберігають, зокрема, такі популярні українські прізвища, як Швець (і похідні від нього), Гончар (Гончаренко, Гончарук), Кравець (Кравченко, Кравчук, Кравців), Мельник (Мельниченко, Мельничук), та ін. У окрему групу виділяються прізвища,

походження яких пов'язане із перебуванням їх перших носіїв у Запорізькій Січі: Запорожець, Запорожченко, Козак, Гармашенко та ін. Про часи Гетьманщини нагадують прізвища Гетьман, Сердюк («гетьманський охоронець»), назви народних месників дійшли до нашого часу у прізвищах Гайдамак, Гайдамака, Дейнека, Левенець. Чималу групу становлять антропоніми, похідні від назв осіб за етнічною приналежністю: Литвин, (литвинами на Україні називали не лише литовців, а й білорусів), Турчин, Лях, Ляшенко, Чех, Молдаван (Молдован), та ін. Слід зауважити, що далеко не завжди перший носій такого прізвиська належав до неукраїнського етносу. Досить було кому-небудь пуститися на якийсь час у мандри до іншого краю, щоб після повернення одержати від земляків відповідне прізвисько. В той же час на інонаціональне походження першого носія могли вказувати такі прізвиська як Німий, Німець (і похідні), Вихідців з інших областей України первісне позначали такі найменування, як Бойко), Волинець, Подолян, Гуцул. Група прізвищ з суфіксом -ець вказує на вихідців з різних міст України: Богуславець, Бориславець, Батуринець, Гайсинець, Канівець, та ін. ввійшла і до українського антропонімікону.

Говорячи про походження сучасних українських прізвищ, не можна оминати й таке важливе їх джерело, як вуличні прізвиська. Прізвиська, в тому числі й спадкові, були невід'ємною рисою сільського народного антропонімікону. Показово, що навіть офіційне закріплення прізвищ не змогло витіснити вуличні прізвиська, які дожили до нашого часу. Мешканці багатьох українських сіл, крім прізвища, мають вуличне прізвисько, причому останнє нерідко є більш вживаним серед односельців. Прізвища та індивідуальні й колективні прізвиська, які здавна побутують в тому чи іншому селі, нерідко до нашого часу зберігають відомості про історію його заселення. Так, мешканці села Мізяків на Вінниччині мають колективне прізвисько гуцули, яке, імовірно, вказує на те, що першопоселенці його були вихідцями з гірських районів Карпат. Місцевий переказ про заснування села Берізки Кривоозерського району на Миколаївщині запорожцями, які розбрелися степами південної України після розгрому Запорізької Січі у 1775 р., підтверджує найпоширеніше серед

старожилів села прізвище Запорожець. Значеннєвий діапазон прізвищ, які походять від вуличних прізвицьк, є надзвичайно широким. Вони могли вказувати на якусь рису зовнішності або вдачі першого носія прізвицька, як наприклад: Безбородько, Білоус, Голобородько, Безух, Криворучко та ін. Певну ваду мовлення відбивала первісне значна частина прізвицьк на -ало типу Цокало, Шокало, Гакало, і т. п. Є група прізвищ, що відображає якусь особливість одягу: Безпояско, Широкопояс, Кривошাপка, Рябошাপка, Довгопол, Сіроштан, Білоштан; характерну прикмету житла: Безверхий, Заклунний, Новохатський, Острохижа, Кривохижа; особливості розташування житла, садиби: Заболотний, Загребельний, Зарудний, Луговий, Лісовий, Наріжний, Підгорний, Підгайний, Підлужний т. ін. Новоприбулу особу могли прозвати Забродою, Забігою, Зайдою, Заволокою, Придибою, Приходьком, Пришля-ком, Новожилом тощо. Цікаву групу утворюють прізвища, які походять від назв коней та волів, володіння якими було настільки важливою обставиною селянського побуту, що характерне для тварини найменування за мастю чи якоюсь іншою ознакою односельці могли перенести на її господаря. Так виникли прізвища Сивокінь, Білокінь, Чорновіл, та ін.

Мотиви надання прізвицьк у будь-якому колективі є надзвичайно примхливими. Величезна кількість сучасних українських прізвищ кувалась у горнилі Запорізької Січі. Саме тут вперше виникла потреба офіційної реєстрації великого числа козаків. За звичаями Запорізької Січі новоприбулий до війська повинен був прибрати нове прізвицько, під яким його записували до козацьких реєстрів. Під час процедури вибору нового наймення січове товариство мало слухну нагоду повною мірою виявити свою схильність до жарту й дотепу. Породженням відчайдушного й розкутого духу запорізького січового товариства є, очевидно, така своєрідна за значенням сполучуваних основ і за самим способом творення група прізвищ, що не має аналогій в антропонімії інших слов'янських мов, як Затуливітер, Неїжборщ, Недайкаша, Непийвода, Непийпиво та ін.

У цьому короткому огляді особових найменувань, що стали основою сучасних прізвищ, звичайно, не можна охопити всі типи українських прізвищ - цього величезного за обсягом і надзвичайно розмаїтого за будовою і значенням основ лексичного шару нашої мови. Хочеться лише ще раз підкреслити, що наше прізвище – це не сухий, позбавлений смислу паспортний знак. Це живе слово, пам'ять роду. І якщо одне прізвище несе в собі історію роду, то всі разом вони складають історію народу.

Андрушенко Анна,
НПУ імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

ПОВНІ ТА КОРОТКІ ФОРМИ ПРИКМЕТНИКІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРІ

Для мене вагому нішу у сприйнятті українства відіграє фольклор, тому що народний епос передає значний проміжок історичного часу, що дозволяє сприймати об'єктивізовано переломні моменти минувшини, надважливу людську емоцію, як пережиток впливових на творення нації подій і власне драматичну ліричність крізь романтичну призму кохання.

Особисто для мене усна народна творчість – це надзвичайно важлива складова частина культури народу. Система духовного життя етносу, яка тісно пов'язана з побутом, в якій відбиті моральні, етичні та естетичні погляди і цінності людей.

Я вважаю, що саме народний епос України відрізняється волелюбністю, силою духу та непокірністю. Влучно визначив сутність народних творів Михайло Максимович. Порівнюючи українські та російські пісні, він зазначив:

«Суттєва їх відмінність у тому, що в російських піснях виражається дух покірний своїй долі і готовий підкорятися її велінням. Росіянин не звик брати активну участь в зміні свого життя, тому він здружився з природою й полюбляє її оспівувати, бо лиш у цьому він може вилити свою душу. Він не намагається виразити в пісні обставини дійсного життя, а скоріше навпаки бажає мов би відділитися від усього існуючого, і, затуливши вухо рукою, хоче, здається, загубитися в звуці. Тому російські пісні відзначаються глибокою тужливістю, розпачливим забуттям, якимось роздоллям та плавною протяжністю. Всі ці ознаки меншою мірою притаманні Малоросійським пісням (за винятком обрядових), вони, будучи виразом боротьби духу з долею, відрізняються поривами пристрасті, напруженою твердістю й силою почуття, а водночас і природністю виразу. В них бачимо не безпам'ятність і не зневіру, а скоріше досаду і тугу, в них більше дії...»

Також особливості українських пісень досліджували чимало відомих українських фольклористів, такі як: М. Драгоманов, С. Людкевич, О. Сластіон, П. Куліш, І. Срезневський, Леся Українка, В. Перетц, О. Потебня та інші.

За наявністю закінчень прикметники поділяються на повні й короткі. Прикметники, у яких є закінчення, називаються повними: добрий, вільна, славне, зелені, батькового, матрина. Ці форми є звичайними для сучасної української мови. У народній творчості та в поезії вживаються також нестягнені повні прикметники: вірная (замість: вірна), вечірною (замість: вечірню), синєє (замість: синє), молодії (замість: молоді). Нічка розсипала зіроньки яснії (Нар. творчість).

Нестягнені повні форми трапляються також у прислів'ях: Хата чужая як свекруха лихая. Ні гульня, ні робота, коли рванії чоботи. На сухєє дерево і вогонь пада.

Інші короткі прикметники вживаються лише в народній творчості та в поезії: Ой зійди, зійди, ясен місяцю (Нар. творчість).

Чудовим прикладом повних (нестягнених) форм прикметників є українська народна чумацька пісня «Ой у полі три криниченьки». В ній ідеться

про трагічну долю чумака, який не повернувся додому з далекої мандрівки. Чумаки лагодили вози, запрягали волів, збиралися у валки й вирушали у Крим по сіль. Дорога була небезпечною, траплялися різні пригоди — і розбійники нападали, і хворіли, і худоба пропадала.

Приклад знаходимо у першому стовпчику трагічної пісні:

Ой у полі три криниченьки,
Любив козак три дівчиноньки:
Чорнявую ще й білявую,
Третю руду, препоганую.

Ще одним зразком може слугувати коляда «**Дивная** новина». Повну форму помічаємо в самій назві, а також у рядках:

Дивная новина: Нині Діва Сина
Породила в Вифлеємі, Марія єдина!

Варто також згадати пісню, яка прекрасно передає дух народної автентичності «Ой чий то кінь стоїть»:

Не так та дівчина,
Як біле личенько.
Подай же, дівчино,
Подай же, **гарная**,
На коня рученьку.

Слово **гарная** слугує чудовим прикладом для нашої теми.

А зараз важливо звернути увагу саме на короткі форми прикметників: у них немає закінчення, вони можливі тільки в називному (знахідному) відмінку однини чоловічого роду: **славен, молод, повен**. Найчастіше вживаються в поезії, а особливо в усній народній творчості.

У сучасній українській мові без певного стилістичного забарвлення в ролі присудків вживаються лише такі короткі прикметники (паралельно з повними

формами): варт, винен, годен, згоден, здоров, ладен, ласкав, певен, повинен, потрібен, рад.

У пісні «Гаю, гаю, зелен розмаю» вже у назві можемо побачити коротку форму прикметника – **зелен**. Також у рядках:

Гаю,гаю, **зелен** розмаю,
Любив дівчину, сам добре знаю.

Не можна оминати також пісню «Стоїть же, стоїть нова світлонька». У рядках цієї стародавньої колядки присутні короткі форми прикметників.

Єден товариш – ясне сонечко,
Другий товариш – та місяченько,
Третій товариш – та **дрібен** дощик.

А от у рядках пісні: «Пливе човен, води повен» циклічно повторюється коротка форма прикметника, а саме: **повен**.

Пливе човен, води **повен**,
Та все хлюп-хлюп-хлюп-хлюп!..
Іде козак до дівчини
Та все тюп-тюп-тюп-тюп!
Пливе човен, води **повен**,
Та й накритий листом...

Як бачимо, повні та короткі форми прикметників додають барвистості та багатогранності українській мові та культурі. Їх можна вважати перлами, які доповнюють і прикрашають нашу мову і український фольклор.

Білокобильський Богдан

НПУ імені М.П. Драгоманова,

м. Київ

СЛЕНГ І ЖАРГОН В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Сленг – це неформальна мова якою користуються всі верстви населення. Також її називають жаргоном. Мета цього дослідження полягає в тому щоб дізнатися, як сленг з'явився, та дослідити його внесок в українську мову. Неформальна мова як явище виникло досить давно. У XVIII–XIX ст. на Полтавщині було поширене явище, яке називалось «лебійською мовою». Цим «сленгом» користувались сліпі бандуристи, і він був незрозумілим місцевим жителям. Лебійській мові були притаманні як і нововведення, так і зміни тогочасних слів. Деякі слова до сих пір збереглися у сучасній сленговій лексиці. Наприклад, *лахати* (сміятися) пішло від «дерти лаха» — сміятися. Слово *кльово* теж походить з часів кобзарювання і спочатку вимовляється як *клево*.

Для розмовної мови притаманна інтенсивність і рухливість, тому будь-яка зміна в релігійному, соціальному чи побутовому житті людей одразу впливала на сленг. Цим пояснюється, що сленг молоді 50-х, 60-х років ХХ століття незрозумілий молоді в наш час. У 60-х, 70-х, 80-х роках те, що вважалося сленгом, тепер використовується людьми на повсякденному рівні. У 80–90-х рр. ХХ ст. відбувся «жаргонний вибух», тобто перехід жаргонних елементів у комунікативний простір різних соціальних прошарків етносоціуму. Науковці розглядають це як «непрямий протест проти сомнамбулічно масової свідомості та українського стереотипу». У добу творення незалежної держави, у зв'язку із закріпленням Конституцією України статусу української мови як державної мови, питання культури набуває особливої ваги. Поява у мовленні великої кількості слів, жаргонів та їх використання в різних соціальних групах виникає внаслідок криміналізації суспільства, що змушує замислитися над проблемою неповноцінності мови. Ця проблема є актуальною і на сьогодні[1].

Також у наш час технологій виникає таке явище, як комп'ютерний сленг. Необхідність технологій, що забезпечували б змогу віддаленого і водночас швидкого спілкування, стала зрозумілою ще з появою перших портативних комп'ютерів у побуті людини. Коли таке явище стало буденним, а електронні обчислювальні машини почали застосовувати в усіх сферах життя людини, виникла потреба у компактності та зручності комунікації не лише у соціальних мережах чи відеоблогах, а й для професійного мовлення. Так почав формуватися комп'ютерний сленг: ряди скорочень, новоутворень, аббревіатур, лексичних сполучень, фразеологізмів та символів. Цей процес характерний постійним поповненням його складових у зв'язку зі стрімким розвитком технологій, модернізації роботи з ПК, а отже, постійним збагаченням лексемами. Протилежним словотворенню є процес нівеляції, який стосується комп'ютерного сленгу такою ж мірою, що збільшує попит на словники такого напрямку. Довідкове видання такої спеціалізації, функціонуючи у друкованому та електронному варіанті, буде джерелом інформації для дослідників і носіїв комп'ютерного сленгу та не втратить актуальності через певний проміжок часу, коли сленг, характерний цьому етапу розвитку, вийде із загального вживання. [2].

Для кожного виду діяльності є свій сленг. Сленгові слова також мають автомобілісти. Найпоширенішими лексемами цієї групи є назви різноманітних автомобільних деталей. Наприклад, *баранка* (кермо), *тачка* (автомобіль)[3]. У середовищі музикантів чи просто людей, які цікавляться музикою можна почути слова: *конса* (консерваторія, музична академія), *саундтрек* (музика, що супроводжує фільм), *лабух* (людина, яка грає на весіллях). Молодь у середовищі студентів вживає такі лексикони: *стіпуха* (стипендія), *гуртак*, *братська могила* (гуртожиток). У шкільному середовищі в основному діти вживають такий сленг: *врубитись* (зрозуміти), *плавати* (погано знати матеріал), *шпора* (шпаргалка). Іншим видом лексики є кримінальний сленг. Люди, які мають відношення до кримінальних районів, вживають такі слова: *бивень* (розумово відстала людина), *квасити* (пити спиртне), *мусор* (правоохоронець).

Але жаргонізми мають місце не тільки у засобах масової інформації і музиці, а й у літературі. Вчені вважають, що автори використовують сленг як спосіб показати власну мовну «незакомплексованість» і продемонструвати особисту творчу розкутість. Також жаргонізми можуть використовувати як прийом характеристики певного образу. Серед українських сучасних літераторів слід виділити Сергія Жадана, Світлану Пиркало, Оксану Забужко, Олександра Ірванця та інших. Сленгізми як засіб стилізації використовували у своїх творах Іван Франко, Володимир Винниченко, Олександр Корнійчук, Леонід Первомайський, Іван Микитенко, Олесь Бердник, Іван Котляревський, Борис Грінченко та ін.

Таким чином, можна зробити висновок, що сленг виник як спрощення слів для розмови і як професійна мова. Він постійно змінюється і притаманний певній епосі, а згодом або стає не зрозумілим, або входить у загальноповсякденну мову.

ЛІТЕРАТУРА

1. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D0%B%D0%B5%D0%BD%D0%B3#cite_note-4.
2. https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/nmc.nd/student_nauka/2017-2018/roboty/%D0%9C%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82.pdf
3. <https://varianty.lviv.ua/12312-almanakh-avtomobilnoho-slenhu-lvivshchyny>.

Виноградова Юлія

НПУ імені М.П. Драгоманова,

м. Київ

ДИСКУРС ВОРОЖОСТІ

Соціальні зміни нашого життя зумовлюють появу нових дискурсів. Дискурс – це складне комунікативне явище, що поєднує текст (письмовий або усний) та контекст, необхідний для розуміння тексту. Дискурс – ситуативне спілкування за допомогою тексту через інтенцію (бажання) адресанта передати потрібну інформацію адресатові.

Категорію «дискурс ворожості» можна правомірно вважати новим поняттям в політичній сфері діяльності. Вона складається з двох елементів: «дискурс» та «ворожість». Це комунікативні стосунки, в межах яких індивіди (комуніканти) або групи комунікантів перебувають у стані тривалої цілеспрямованої протидії, що призводить до руйнівних результатів і співвідноситься з навколишнім соціальним та політичним контекстом. До дискурсу ворожості можуть належати дискурси дегуманізації, демонізації, маргіналізації, переписування історії, модель «ми – вони», модель образу ворога.

Феномен дискурсу порівняно із текстом (більшим ніж речення різностильовим мовленнєвим відрізком), його теоретичні та практичні проблеми перебувають у центрі уваги сучасної науки і лінгвістики зокрема: “...кожний текст передає відповідну інформацію, а мовні елементи – аналізовані утворення, що формують його, перебувають у залежності від загальної цільової установки тексту в процесі комунікації, вступають у складні системні відношення” [9, 115].

Такі відомі дослідники, як Т. ван Дейк [74], Ш.Баллі [5; 6], Н.Д. Арутюнова [1 – 4], О.О. Селіванова [10], К.С. Серажим [11; 12], З.С. Харріс [15; 16], Е.Костер [17], Б.Ганнарссон [14] приділили багато уваги у своїх працях дослідженню комунікативно-когнітивної природи дискурсу:

На думку Т. ван Дейка [7, 57], дискурс є складною єдністю мовної форми, значення і дії, яка могла б бути найкраще схарактеризована через поняття комунікативної події або комунікативного акту.

Під дискурсом ворожості розуміють різні види актуалізації абстрактної, формальної конструкції, які розглядають з огляду на ментальні процеси і у зв'язку з екстралінгвальними чинниками. Доречним видається визначення дискурсу ворожості як ситуативного дискурсу, екстралінгвальною основою якого є сфера політичних, соціальних, правових суспільних відносин, що й зумовлює такі його специфічні риси, як персональність, конкретність, іноді завуальованість, точність передусім лексичних одиниць, які дозволяють підсилити й виділити ознаки мовного антиетикету.

Дискурс реалізує себе в текстах, тому аналіз мовних засобів дискурсу ворожості має брати початок саме зі з'ясування їхнього призначення в конкретному «ворожому» тексті і мати продовження в їхньому аналізі в контексті дискурсивної події.

Поняття мовного дискурсу (З.С. Харріс [15; 16], Т. ван Дейк [7], Ш.Баллі [5; 6], Н.Д. Арутюнова [1], В.О. Звегінцев [8] та ін.) є єдністю мовних (лінгвістичних, лінгвальних) і позамовних (екстралінгвістичних, екстралінгвальних, а саме: прагматичних, соціокультурних, психологічних) факторів в організації тексту, необхідних для його розуміння учасниками комунікативного процесу (адресантом – адресатом).

Дискурс – це сукупність мовленнєво-мисленнєвих дій комунікантів, пов'язаних із пізнанням, осмисленням і презентацією світу мовцем і осмисленням мовної картини світу адресанта адресатом (комунікантами). Спілкування, усне чи писемне, в політичній, соціальній, правовій суспільних сферах реалізується зокрема й за допомогою дискурсу ворожості [13].

Визначення поняття «дискурс ворожості» вимагає уточнення поняття «ворожий». Слово «ворожий» відповідно до поняття «ворожа комунікація» (антиетикет) означає: який виявляє ворожнечу у спілкуванні, ненависть; перебуває в стані ворожнечі у ставленні до інших (недруг, супротивник,

противник). У словниках української мови знаходимо саме таке тлумачення цього поняття.

Лінгвостилістичний аналіз дискурсу ворожості спрямовано на виділення реєстрів спілкування, розмежування усної та писемної форм функціонування, визначення функціональних параметрів спілкування мовців у процесі політичної та інших видів комунікації. Структурно-лінгвістичний опис дискурсу ворожості передбачає висвітлення власне текстових особливостей ворожого спілкування.

Адресат і адресант – головні комуніканти дискурсу ворожості, вони взаємодіють з урахуванням їхньої статусної ролі.

Адресованість є категорією дискурсу, оскільки дискурс утворюється в конкретних комунікативних, соціальних та прагматичних ситуаціях, а кінцевою ланкою процесу формування та передання інформації є адресат.

Дискурсу ворожості притаманні такі ознаки:

- соціальне спрямування;
- вплив екстралінгвальних чинників, зокрема: взаємодія з новими формами політичного, наукового, організаційного, технічного, національного розвитку суспільства, що впливає на комунікативно-інформаційний характер передавання змісту висловлення;
- ситуативний аспект.

Вплив соціальних змін на формування нових дискурсів – неминуче явище, адже остання чверть ХХ та початок ХХІ століття – доба кардинальних перетворень, що відбулися в Україні і торкнулися різних галузей науки й техніки. Зміни, пов'язані зі здобуттям Україною незалежності та побудовою правової держави в умовах євроінтеграції, значною мірою вплинули на розвиток національної мови, наслідком чого стало надання українській мові статусу державної мови українського народу (стаття 10 Конституції України). Вагомий фактором формування і розвитку українського дискурсу ворожості стали події 2014 року, які тривають до наших днів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Предложение и его смысл / Н.Д. Арутюнова. – М.: Наука, 1976. – 382 с.
2. Арутюнова Н.Д. Синтаксис / Н.Д. Арутюнова // Общее языкознание: Внутренняя структура языка. – М.: Наука, 1972. – С. 297 – 331.
3. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Н.Д. Арутюнова. – М.: Наука, 1988. – 341 с.
4. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека / Арутюнова Н. Д. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 896 с.
5. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Шарль Балли. – М.: Изд-во иностр. лит., 1955. – 416 с.
6. Балли Ш. Французская стилистика / Балли Ш. – М.: Изд-во иностр. лит., 1961. – 394 с.
7. Ван Дейк Т.А. К определению дискурса [Электронный ресурс] / Т.А. Ван Дейк – Л.: Сейджпаблікейшнз, 1998. – 384 с. – Режим доступа до кн.: [<http://psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/vandijk2.htm>].
8. Звегинцев В.П. Предложение и его отношение к языку и речи / В.П. Звегинцев. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1976. – 307 с.
9. Руденко Л.М. Обставинна детермінація в структурі тексту (семантико-синтаксичний і стилістичний аспекти): [монографія] /Л.М. Руденко. – К.: Україна-Віта, 1996. – 213 с.
10. Семенюк О.А. Семантична структура речень з предикатами емоційного стану в сучасній українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / О.А. Семенюк. – Івано-Франківськ, 2005. – 20 с.
11. Серажим К.С. Еволюція понять «текст» і «дискурс» у сучасній лінгвістиці: наукове видання: «Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства»: зб. наук. праць / Серажим К.С. – Ужгород, 2001. – Вип. 3. – С. 198 – 203.

12. Серажим К.С. Термін «дискурс» у сучасній лінгвістиці / К.С. Серажим // Вісник Харк. нац. ун-ту. – Харків, 2001. – № 520. – Вип. 33: Філологічні аспекти дослідження дискурсу. – С. 7 – 12.
13. Bargiela-Chiappini F. The Handbook of Business Discourse / Bargiela-Chiappini F. – Edinburg: University Press, 2009. – 314 p.
14. Gunnarsson B. Professional Discourse / Gunnarsson B. – London: Continuum, 2009. – 432 p.
15. Harris Z. S. Structural linguistics / Harris Z. S. – Chicago: “Language”, 1961. – 176 p.
16. Harris Z. S. Co-occurrence and transformation in linguistic structure / Harris Z. S. – Chicago: “Language”, 1957. – 223 p.
17. Koester A. Workplace Discourse / Koester A. – Continuum International Publishing Group, 2010. – 67 p.

Володіна Лілія

НПУ імені М.П. Драгоманова,

м. Київ

ЕЛЕМЕНТИ АНТИЧНОЇ РИТОРИКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Сучасна українська художня література розвивається та функціонує в непростих умовах постмодернізму, з його хаотичною інформаційною вседозволеністю та кардинально іншим баченням реальності. Саме цим аспектом було зумовлено формування таких рис літератури, як багатоформність та деструктивність. Сьогодні не завжди можна визначити серед великої кількості друкованих творів, які з них є літературними творами, а які – ні. Разом з тим, сучасна українська художня література відіграє важливу роль у культурному

розвитку країни та утворює унікальне комунікаційне середовище, в якому читач має неабиякий вплив на думку автора.

Початок ХХІ століття ознаменувався підвищенням рівня читання художньої літератури, зокрема творів таких українських поетів та письменників, як Ю.Андруховича, В.Базилевського, С.Жадана, О.Забужко, І.Карпи, Л.Костенко, Т.Прохаська тощо. У своїх творах ці автори не лише зображають важливі етапи становлення та розвитку українського суспільства, розкривають проблеми самоідентифікації людини в національному просторі, але й висловлюють свою власну позицію щодо певних кризових подій у житті країни. Українські автори у своїх творах вдаються до використання різноманітних авангардних засобів виразності, попри це вплив античної риторики на сучасну художню літературу є безсумнівним.

Сьогодні у царині риторики є відомими праці М.Берка, І.Білодіда, Н.Бабич, Д.Баранника, О.Біляєва, В.Ващенко, Г.Волкотруб, П.Дудика, С.Єрмоленко, Л.Мацько та багатьох інших авторів. У цих роботах було висвітлені питання про предмет риторики, зміст і надбання цієї науки за всю історію її розвитку, вплив на становлення стилістики як науки та на розвиток сучасної літератури. Однак питання впливу елементів античної риторики на сучасну художню літературу не були предметом вивчення, що зумовило мету цієї наукової розвідки.

Мета дослідження – вивчення впливу традицій античної риторики на творчі доробки сучасних українських письменників та поетів.

Дослідивши деякі поетичні та прозові твори сучасних українських авторів, було виявлено низку ознак та елементів античної риторики. Впровадження античної спадщини в українську літературу – відомий та достатньо тривалий процес. Яскравим прикладом тому є твори Лесі Українки, Л.Глібова, М.Зерова, І.Франка, М.Рильського та ін. Сучасні автори-постмодерністи також звертаються до традицій античності й активно використовують засоби та елементи античної риторики для досягнення своєї мистецької мети.

Одним із сучасних поетів, хто активно використовує надбання античної риторики у своїй творчості, є Володимир Олександрович Базилевський. Навіть

назви поетичних циклів, збірок є підтвердженням тому: «В пахучому Коринфі, де Медея...», «Скринька Пандори», «Ріка Геракліта», «Тумани Ітаки», «Марціал» та ін.

Хотілося б звернути особливу увагу на вірш «Ліру розбив Орфей», в якому В.Базилевський звертається до міфології. У процесі дослідження було виявлено, що автор використовує античний текст, вживаючи міфеми «Орфей», «ліра». Однак звернення до міфології не має реконструкційний характер, а відтворює духовні структури усвідомлення буття. Саме такими категоріями мислили стародавні елліни, створюючи свої міфи. Міф про Орфея та Еврідіку спонукає до боротьби за власне щастя, і саме ці тенденції античної риторики ми спостерігаємо в поезії. У рядках вірша можна помітити такі характерні риси, притаманні античній риторичі, як узагальнений символізм: «*В інший виходжу круг, / де за чужу провину / всадить продажний друг / нишком ножа у спину*» [2, 460].

Узагальнений символізм характерний для таких античних міфів, як міф про Прометея, Геракла, Ахілла тощо. Так само, як і історія про Орфея, ці міфи не є втіленням предметно-конкретного образу, а є знаками інших, більш важливих ідей та цінностей. Багато хто з античних риторів також вдавався до узагальненого символізму, зокрема Горгій у своїх інноваційних епідейктичних промовах «Похвала Гелені» та «Виправдання Паламеда», де він описував не реалістично-практичні аспекти життя, а розмірковував про міфічних героїв, літературні сюжети, героїчні вчинки відомих людей. Так само як і Горгій, Базилевський застосовував мовленнєві фігури для підсилення виразності та емоційності, наприклад, ми бачимо навмисне підсилення співзвучних закінчень ключових слів, використання антитези: «*Ліру розбив **Орфей**: / Вік цей, мов злобний **гицель**, / Знов зі щитом **плебей** / Знов на щиті **патрицій***» [2, 460].

Символізм образу Орфея у вірші Володимира Базилевського вбачається в тому, що сучасний поет приречений доносити свою думку до людей в часи глобальних суспільних перевтілень. Образ Орфея дещо принижується та

прирівнюється до жертвності, адже він живе у світі хаосу, де «зі щитом плебей», а на «щиті патрицій».

Також слід звернути увагу на широкий спектр засобів художньої виразності, які автор активно використовує у своєму творі, зокрема є дуже багато порівнянь: «... Вік цей, мов злобний гицель», «... Сивий, немов Сиваш» [2,460]. У поемах Гомера можна знайти подібні прийоми, де він, наприклад, битву описує як бурхливу пожежу, розлив річки, сутичку диких звірів.

У вірші «Ліру розбив Орфей» можна простежити наявність ознак філіппіків. Як колись Демосфен проголошував свої викривальні промови проти Філіппа Македонського, так Володимир Базилевський у своїй поезії засуджує знищення духовних ідеалів суспільства та гармонії світу, денаціоналізацію, заперечення вищого сенсу життя тощо.

Схожі мотиви спостерігаємо у вірші «Ніоба» з циклу «Варіації на теми міфів Еллади». Сюжетна лінія поезії ідентична міфічній, проте автор знову звертається до узагальненого символізму, ототожнюючи Ніобу не лише з минулим, а з сьогоденням та вічністю, адже тема душевного материнського страждання є досить актуальною: «*Ніжність її материнська-хіба вона не пройма?/ Найменша ще диха донька, дитина її, кровина./ Отямся, Ніобо, чуєш?/Ніоба немов німа*» [2, 88]. Образ Ніоби втрачає конкретне значення, коли автор переміщає акценти з міфічного персонажу на матір, що «в куфайці плаче» [2, 88], тобто В.Базилевський розкриває біль української національної трагедії першої половини ХХ століття. Саме в цей час багато чоловіків стали жертвами репресій, війн та розкуркулення, тому сім'ї зазвичай складалися з жінок та дітей. Душевні муки матері, яка залишилась без своїх чад, дуже яскраво передані автором та не залишають байдужим читача. Елементи риторики, які використав Володимир Базилевський у цій поезії, дуже близькі до тих засобів, які використовував у своїх публічних промовах Демосфен. Демосфен наповнював власні висловлювання фактичним матеріалом, дотримувався чіткості, лаконічності та виразності. Саме таку послідовність використаних елементів

можна спостерігати і у Володимира Базилевського. Завдяки ним він зміг підсилити емоційне сприйняття своєї поезії.

Отже, використовуючи сюжети міфів та елементи античної риторики, В.Базилевський розкрив проблеми українського суспільства. Образи античних героїв, втілені поетом, мають здатність й надалі існувати в культурі українців.

Ще одним яскравим прикладом використання елементів античної риторики в сучасній українській художній літературі є творчість відомої української письменниці Оксани Забужко, зокрема її повість «Казка про калинову сопілку». Дослідивши цей твір, можна зауважити, що структура побудови підпорядкована канонам античності. Так, ще у своїй роботі «Поетика» Аристотель визначив закономірності написання художнього твору. Він вказував на наявність у творі фабули як послідовного відтворення подій, характеру, який допомагає зрозуміти особисті риси персонажів, та думки, за допомогою якої стають зрозумілими певні істини та висловлюється власне ставлення до них. Отже, на думку Аристотеля, кожен твір повинен складатися з фабули, думки, характеру, сценічної обстановки, музичної композиції та тексту. «Калинова сопілка» – це прозовий епічний твір, в якому описується життя героїв протягом тривалого часу. Майже всі компоненти, згадані Аристотелем, притаманні цій повісті-казці. Твір Оксани Забужко можна трактувати як твір жанру мішаної форми, тому що в ньому є драматичні та ліричні елементи, хоча вони й підпорядковані правилам епічного викладення художнього тексту. Цей твір має ознаки міфічного символізму та просякнутий алегоріями. Ми бачимо традиційне двопланове відтворення, яке виявляється в протиставленні образів Оленки та Ганнусі. Ці образи викликають у читача асоціації з силами добра та зла. Саме вони створюють «аристотелівський» характер, який допомагає зрозуміти особисті риси персонажів. Думка твору передає ідею дотримання християнських цінностей, розуміння та розрізнення категорій добра і зла. Авторка використовує прийом ретардації, за допомогою якого створює особливу загостреність найбільш важливих моментів. Оксана Забужко затримує розвиток подій, пов'язаних зі зникненням Оленки, тим самим створює додаткове емоційне

напруження. Авторка вводить у текст опис грози: *«А десь опівночі зненацька зібралася гроза, яка й серед липня нечасто випадає, – зашугали, мовби з рукава сипонув, вогняні літавиці, затріщало й розкололося в небі, застогнало під землею, і за ревом стихій, за напірним періщенням дощу пів кутка почуло – свят, свят, свят! – як закричала Ганнуся, нелюдським, смертним криком...»* Ця картина природи втілює відчуття неминучості внутрішньої загибелі Ганни-панни, повноцінне життя якої вже неможливе після скоєння злочину. Природа ніби звертається до справедливості, до встановлення чітких позицій Добра. Подібна риторика згадується у творчості Сократа, який завжди навчав людей таким чеснотам, як щирість, справедливість, шляхетність, добродієність, відвага, мужність тощо. Сократ вважав, що внутрішній голос людини повинен завжди скеровувати її у потрібному напрямку, не даючи ступити на хибний шлях. Основою філософських промов Сократа були категорії добра та честі, пізнання яких полягають у вивченні навколишньої дійсності. На думку Сократа, чесність і гідність роблять людину щасливою, а злість та несправедливість – нещасною.

У повісті «Казка про калинову сопілку» ми бачимо елементи філософських учень Сократа, адже головна героїня Ганна-панна, хоч і має розум та вроду, але є нещасною, тому що перейшла на бік Зла. Для неї це стало визначальним моментом всього життя, адже перехід до темної сторони буття призвів до саморуйнації та самознищення Ганни як особистості. Дуже значущими є слова Оксани Забужко, якими вона описує кінець Ганни-панни: *«Щезла бабина дочка – чи втекла, чи так розточилася, чи, може, й досі блукає десь по безвинах місячними ночами»* [3, 104].

Не менш цікавою у сенсі використання елементів античної риторики є поезія Оксани Забужко «Читаючи історію». Цей вірш належить до жанру філософської, патріотичної лірики. У ньому розповідається про Давній Рим, однак образ цей дещо символічний, адже абсолютно очевидними є паралелі з Україною. Обидві держави потерпали від нападів ворогів, але завдяки здобуткам власної культури та духовності змогли чинити гідний супротив та відстояти свою незалежність. У вірші Оксана Забужко використовує різні засоби художньої

виразності, але особливу увагу приділяє метафорам. У цьому аспекті вбачаємо використання авторкою у своєму творі елементів античної риторики, адже до використання метафор вдавалися давньогрецькі ритори, зокрема Перикл, який говорив, що юність, яка загинула на війні, так само зникла із держави, якби хто-небудь знищив із року весну. Дуже цікавими є метафоричні висловлення Лептина щодо лакедемонян, у яких він повідомляв, що не допустить, аби Еллада стала крива на одне око. Кефісодот теж влучно застосував метафору, коли Карет поспішав звітувати про Олінфську війну, сказавши, що той намагається швидко передати свій звіт тоді, коли народ кипить в котлі. Іфікрат використовував метафору, коли виказував своє невдоволення з приводу договору, підписаного афінянами з Епідавром: він зазначив, що афіняни самі відібрали у себе провіант на час війни [1, 290]. У поезії «Читаючи історію» Оксана Забужко також метафорично звертається до ворога-загарбника, демонструючи йому незламну волю держави: *«...варвар/ Все, що вважалося старим, / Гарячим пурпуром забарвив; привласнити собі / Не тільки славу – ймення Риму; над суворий льодостав / Віків, що й нам сяга по груди»*.

Під час дослідження елементів античної риторики в сучасній українській художній літературі було проаналізовано роман Тараса Прохаська «НепрОсті». Цей новаторський твір спонукає до прочитання його «між рядків». Фрагментарна структура тексту стає певним викликом для власного критичного бачення і надає оригінальності в цілому. Роман «НепрОсті» за своєю сутністю більш подібний до елліністичного роману, ніж до середньовічного, тому що його герої – це фантастичні істоти «непрості», *«земляні боги, люди, які за допомогою вроджених або набутих знань можуть приносити користь або шкодити комусь, важливо, що є цей пункт – вроджені і набуті. Вони щось знають, притому це можна дізнатися, набути. В такому разі непростими можна стати, дізнавшись щось»* [4, 25].

Та навіть такий постмодерністський літературний експеримент має ознаки впливу елементів античної риторики. Насамперед, це стосується самого сюжету роману, який представлений у вигляді метафори, адже не слід окремо сприймати

кожну героїню на ім'я Анна, а потрібно її сприймати як один цілісний сакральний образ жінки, що, можливо, далекий від життєвої реальності, але цілком імовірний в літературній картині світу. Також наближає цей роман до античної риторики афористичний підхід. Ще давні греки та римляни використовували афоризми у вигляді чітко сформульованої думки, що добре запам'ятовується оточуючими та періодично відтворюється ними. Самі афоризми містили в собі всю інформацію, яку необхідно було донести до слухача. Досконалість смислу та композиції в афоризмах створювалася за допомогою поставлених інтелектуальних завдань та визначених шляхів їх вирішення. Сьогодні нам відомі афоризми Сократа («Заговори, щоб я тебе побачив»), Аристотеля («Початок є більш ніж половина усього»), Цицерона («Людський розум виховується вченням і мисленням») та інших античних риторів. Дуже багато афоризмів, які увійшли в повсякденне життя сучасної людини, беруть свій початок з міфології. Тарас Прохасько у своєму романі не просто використав афоризми для більшої емоційної забарвленості образів, а обрав їх як основний елемент відтворення сюжету. «Про те, про що не можна сказати, треба мовчати», «Життя настільки коротке, – казав Франциск, – що час не має ніякого значення. Так чи інакше воно відбувається повністю»[4, 38], – це афоризми, які створюють містичну атмосферу та занурюють читача в часове коло.

Отже, дослідивши твори Володимира Базилевського, Оксани Забужко та Тараса Прохаська, можна дійти висновку, що в сучасній українській художній літературі, яка розвивається в умовах постмодернізму, активно використовують елементи античної риторики. Яскравим прикладом тому є застосування античних тропів, стилістичних засобів, таких як метафори, порівняння, епітети, риторичні питання тощо. Композиційні особливості побудови творів також певним чином підпорядковані античним канонам, а звернення до античних текстів та міфів надають широкий спектр можливостей для авторів, аби найповніше втілити свою мистецьку мету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель. Поэтика. СПб: Азбука классика, 2010. С.290-292.
2. Базилевський В. Вибрані твори. Вертеп. 2004.С.608 .
3. Забужко О. Казка про калинову сопілку.Комора, 2013.С.104
4. Прохасько Т. НепрОсті. Лілея –НВ. 2015.С. 158
5. Юнг. К.-Г. Душа и миф: шесть архетипов Пер. с нем., сост. В.И. Менжулин. К.: Port-Royal. 1996 . С. 384

Глущик Сергій,

НПУ імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

ФУНКЦІЇ ПРЕФІКСІВ У ПРОЦЕСІ СЛОВОТВОРЕННЯ ПРИЗВИСЬК У ГЕНЕРАЛЬНОМУ ОПИСІ ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ХVІІІ СТ.

У прізвиськах та прізвиськових основах, які вжито у Генеральному описі Лівобережної України, зафіксовано близько 100 випадків уживання префіксів, з них два випадки вживання двох префіксів в одному слові.

Словотворчі функції префіксів, що зафіксовані в іменуваннях, досить різні:

- під час префіксації префікс виступає словотворчим формантом;
- під час префіксально-суфіксального способу творення префікс є частиною конфікса;
- у деяких випадках префікс є частиною твірної основи і функціонально нейтральний стосовно інших способів творення, які виявляються на наступних після префіксації словотвірних тактах:

1) **суфіксація** відбулася у прізвиськах, до складу твірних основ яких на попередньому словотворчому такті ввійшли префікси:

ВИ-: *Петръ Вигриннений (III, 115);*

ЗА-: Василь *Забуд(д)ко* (III, 282);

НА-: Семень *Намедлич-енко* (III, 205);

НЕ-: Прокопь *Нефорощан-ско(й)* ур. местечка *Нефорощи* (III, 143);

О-: Кондрать *Оса(д)ч-енко* (III, 69); Федо(р) *Ошитковець* ур. села *Ошитокь* (III, 163); Марія *Остилиха* (III, 184);

ПЕРЕ-: Романь *Пере(я)сло(в)ч-енко* ур. *Кие(в)скої* (III, 144);

ПО-: Данило *Подол(я)н-ський* (III, 52); Прокопь *Почепець* (IV, 55); *Е(в)доки(я)* *Пока(ж)а-енчиха* (III, 201); Григорій *Положа-енко* (III, 150); Марія *Почепц-о(в)а* (IV, 128); Николай *Поборий* (III, 76);

ПОД-: Кирило *Подс(я)ва* (III, 205); Антонь *По(д)гор-скої* (у)р. села *Подгорокь* (III, 109);

ПРИ-: *И(в)ань* *Прист(у)пний* (III, 89); *Моушй* *Приступний* (III, 89); Опанась *Примачокь* (III, 189); Яко(в) *Прийма(к)* (III, 120);

С-: Яко(в)ь *Скидан-енк(о)* (IV, 52);

2) способом усічення (або нульової суфіксації) було утворено іменування, які на попередньому словотворчому такті зазнали префіксації за допомогою префіксів:

ВИ-: *Са(в)h* (*Без(в)имер(ю)*) (II, 3) (< вимер < вимеряти);

ЗА-: Семень *Затон-скій* (IV, 196) (<затонути);

О-: Василей *Огород-енко* (III, 203) (< огородити);

ПЕРЕ-: Петро *Переплеть* (III, 174) (< переплести); Марія *Перехрист-иха* (III, 141) (< перехрестити);

ПО-: Семень *По(в)арь* (III, 55) (< поварити); Никита *Погл(я)дъ* (III, 249);

3) флективний спосіб творення було використано при формуванні віддієслівних іменників на –А(-Я), твірні основи яких мали префікси:

НЕ-: Елісей *Недел-скої* (III, 23); онь *Недел-скої* из волни(х) л(ю)дей *записа(л)с(я)* (1)733 год(у) в козаки (III, 20);

ПА- (ненаголошений варіант префікса **ПО-**): Лукьянь *Па(т)hха* (IV, 116); Л(у)кьяна *Па(т)кихи* (II, 13) (< потешать);

ПЕРЕ-: Кулина *Перерв-иха* (III, 153) (< перервати);

ПО-: *И(в)ань Полуд-енко* (IV, 53) (< полудити); *На(у)ма Покор-ского* (III, 173) (< покорити);

С-: *Ивань Скуса* (III, 227) (< скусать);

4) іменування *Грицько По(д)опригора* (IV, 12); *И(в)ань Подопригора* (III, 276); *Самойло Подопригора* (III, 182); *(Ф)едорь По(д)опригора* (III, 260) утворені способом зрощення двох слів, перше з яких має префікс **ПОДО-**.

Таким чином, реальну словотворчу функцію префікс виконує під час префіксації та спільно з суфіксом або флексією – відповідно у процесі префіксально-суфіксального або префіксально-флексивного способів творення.

Префіксальний спосіб творення лексеми можна констатувати за умови функціонування її твірної бази як самостійної одиниці аналогічної частини мови.

За допомогою префікса **БЕЗ-** із значенням “відсутність предмета, названого коренем/твірною основою” утворено **іменники** *Са(в)h (Б)ез(в)имер(ю)* (II, 3); *Ивань Бездоля* (IV, 42).

Одним з варіантів творення (поруч з суфіксацією на –Л-(о)) є формування прізвиська *Семень Нечитайло* (III, 86) від іменника *читайло, який з мовної точки зору цілком імовірний, за допомогою префікса **НЕ-**. Аналогічний префікс із значенням заперечення використано при творенні прізвиськової основи родового означення *Семень Не(ж)ур-ско(й)* (III, 219).

Однією з версій походження назви міста Прилуки може бути префіксація іменника “луки” (множина від “лука”) за допомогою префікса **ПРИ-**, який має локативне значення “біля місця, названого коренем”. Назву міста було використано як твірну базу прикметникових іменувань *Григорій Прилуц-кій р. полку Прилуцко(го) села Красиловки* (III, 36); *оной Прилуц-кой спредковъ козакъ полку Прилуцко(го)* (III, 36).

Формант **ПОЛ(У)-** вважається префіксом із значенням “половина того, що названо коренем” і походить від числівника пол(у). Його вживання зафіксовано в іменуванні *Але(кс)(е)й Полупань* (III, 35). Первісне значення цього прізвиська Р.І.Осташ визначає як “народне іронічно-зневажливе прізвисько із значенням “напівпан”, “підпанок” – вискочка з низів суспільства або панський

прислужник”[3; 556] (аналогічне тлумачення однокореневих слів “полупанок”, полупанійка” наведено Б. Грінченком – т.3, 289).

Префіксальним способом утворено лише одне іменування-прикметник: *Прокопъ Не(ж)ивой* (IV, 53) (префікс НЕ-).

Дієслівні апелятиви у формі наказового способу утворені за допомогою префіксів:

НА-: *Але(кс)һй Наши-е(в)ичь* (III, 90) (значення напруги або великого обсягу дії);

НЕ-: *Дем(я)нь Недра-енко* (III, 186); *Трофимъ Нечуй* (III, 235) (заперечення дії);

ПРИ-: *Никифо(р) Приху(д)е-енко* (III, 291); *Нау(м) Прих(у)(д)е-е(н)ко* (IV, 121) (значення неповноти дії).

Дієприкметники, які використано у функції прізвиська без зміни парадигми, на апелятивному рівні утворено за допомогою:

- префікса НЕ-: *И(в)ань Не(в)һдомъ* (III, 96);
- послідовно доданих префіксів ПО- і НЕ-: *(Я)ко(в)ъ Непокритій* (IV, 197).

Префіксально-флексивний спосіб використано для творення апелятивів (потім – і прізвиськ) – іменників та прикметників.

Іменник цього способу творення зафіксовано у складі патронімної основи, тому флексію, яку в процесі словотворення було усічено, можна реконструювати як один з імовірних варіантів морфологічного оформлення віддієслівного іменника:

НЕ-... -А: *Па(в)ель Федоро(в)ъ Не(в)ар-енко* (IV, 62).

Для творення прикметників було використано, одночасно з прикметниковими закінченнями -ІЙ/-ИЙ та -ОЙ (у зафіксованому іменуванні – позиційний варіант флексії -ИЙ), префікс БЕЗ-:

БЕЗ-... -ІЙ/-ИЙ/-ОЙ: *Степанъ Без(в)ерхій* (III, 249); *Уласъ Безгубий* (III, 293); *Иванъ Беспалой* (III, 288); *На(у)мъ Бе(з)пал-енко* (III, 28).

Префіксально-суфіксальний спосіб творення представлено іменниковими і прикметниковими утвореннями. **Іменники** утворювалися за допомогою таких конфіксів:

ЗА- ... -ЕЦЬ: *Ка(р)нѣ Запоро(ж)ецѣ Шк(у)ринский (III, 163); Кли(м) Запоро(ж)ецѣ (III, 247);*

БЕЗ- .. –К-(о): *Никифорѣ Безумко (III, 252)*. Утворення іменування за допомогою конфікса може бути одним з варіантів: окрім словосполучення *без ум(а)*, твірною базою іменника міг стати прикметник *безумн(ий)*, від якого утворюється іменник суфіксальним способом (суфікс –К-(о)).

Другою частиною конфікса **ПРИ-...-К-(о)/-ОК**, яка взаємодіє з префіксом **ПРИ-**, виступають історично споріднені і взаємозамінні суфікси **–К-(о)** і **–ОК-**. Різниця між ними зводиться лише до форми називного відмінка, який може бути оформлений за допомогою будь-якого з них. У Генеральному описі форму називного відмінка моделі **ПРИ- -К-(о)** словотворення зафіксовано в іменуванні *Дмитро Приго(ж)ко (IV, 202)*.

У непрямих відмінках на місці нульової флексії вживається повноголосна, що призводить до зміни взаєморозміщення зредукованих і незредукованих голосних. Перший перед закінченням голосний стає зредукованим, оскільки зникають передумови для його вокалізації. Таким чином, обидва варіанти – **ОК-** і **–К-(о)** - набувають форми **–К-(а)**, **–К-(у)** і т.д.

Тому стосовно іменувань, зафіксованих лише у непрямих відмінках, можна з однаковою часткою ймовірності припускати варіанти на **–ОК-** і на **–К-(о)**: *Дмитра Привозка (II, 53); Грицк(у) Пригузк(у) (IV, 162); Дмитр(у) Пригуц-енку (II, 49) Дмитрия Пригуц-енка (II, 51)*.

Для творення прикметників використовуються конфікси:

БЕЗ- .. –Н-(ий): *Одари(я) Безкоро(в)айна(я) (III, 246); И(в)анѣ Безродной (III, 174);*

ПОД- .. –Н-(ий): *Григорей По(д)гу(р)ний (III, 298)*.

Констатувати використання для утворення прикметника-іменування саме конфікса, а не префікса можна на підставі низької частотності вживання

відповідних відіменникових прикметників з суфіксом –Н-: *коровайний, гурний* (фонет. варіант до “горный”).

Іменування *Михайло Загоров-скої* (III, 30); *Загор-овскої* (III, 30), *Марія Закре(в)-ска(я)* (II, 52), *Матвей Закрев-скій* (III, 161), *Федорь Закре(в)-скій* (II, 2; II, 5; II, 32; II, 49; II, 137) можуть мати два способи утворення: префіксально-суфіксальний – у випадку формування іменування за допомогою конфікса **ЗА... -СК-(ий)** безпосередньо від апелятивних сполучень *за горою, за крев* (за кров); суфіксальний (суфікс –СК-(ий)) – якщо твірною базою іменувань стали топоніми *Закревка, Загоровка*.

Аналіз використання префіксів в антропонімах свідчить про такий їх розподіл за ознаками їхньої частотності та функцій (див. табл.):

Префікс	Кількість фіксацій	Префіксальний спосіб	Префіксально-суфіксальний спосіб	Префіксально-флексивний спосіб	Інший спосіб творення	
1	2	3	4	5	6	
Функція префікса		Словотворчий формант	Частина конфікса – словотворчого форманта		Частина основи – словотворчий формант попереднього такту словотворення	
Без-	9	2	3	4	-	
Ви-	2	-	-	-	2	усіч. – 1, суф. – 1
За-	20	-	18	-	2	усіч. – 1, суф. – 1
На	2	1	-	-	1	суф.
Не-	12	7	-	1	4	суф. – 1, флект. – 3
Ни-	1	-	-	-	1	конв.
О-	7	-	-	-	7	суф. – 3, усіч. – 1, конв. або усіч. – 3
Па-	3	-	-	-	3	флект. – 2, суф. – 1
Пере-	4	-	-	-	4	суф. – 1,

						флект. – 1, усіч. - 2
По-	18	4	1 +2 преф. або преф.-суф.		11	конв. – 1, флект. – 2, усіч. – 2, суф. - 6
Под-	3		2 преф. або преф.-суф.		1	суф.
Подо-	4	-	-	-	4	зроц.
Полу-	1	1	-	-		
При-	13	4	5	-	4	суф.
С-	5	-	-	-	5	суф. – 4, флект. - 1
РАЗОМ:	104					

Відомості, наведені в таблиці, дають можливість зробити такі висновки:

1. В іменуваннях Генерального опису зафіксовано систему префіксів, набагато меншу за обсягом, ніж систему суфіксів.
2. Різні префікси мають різну частотність вживання в іменуваннях.
3. Частотність вживання префікса і його частотність як антропонімного форманта можуть не збігатися. Наприклад, префікси О-, ПОДО-, С- не функціонують як форманти на етапі творення прізвища. Найвищу частотність функціонування як антропонімного форманта (за сумою стовпчиків 3-5) мають префікси БЕЗ- (усі 9 випадків з 9), ЗА- (18 випадків з 20), НЕ- (8 випадків з 12), ПРИ- (9 випадків з 13).

ЛІТЕРАТУРА

1. Генеральний опис Лівобережної України XVIII століття 1765–1769 рр. – ЦДІА України, фонд 57, опис 1, книги 149, 413, 414, 415, 419.
2. Історія української мови. Лексика і фразеологія / В.О. Винник, В.Й. Горобець, В.Л. Капрора та ін.; Редкол.: В.М. Русанівський (відп. ред.) та ін. – К., Наукова думка, 1983. – 743 с.

3. Осташ Р.І. До походження прізвищевих назв Реєстру (спроба етимологічного словника //Реєстр Війська Запорозького 1649 року / Підгот. до друку О.В.Тодійчук (голов. упоряд.) та ін.; Редкол.: Ф.П.Шевченко (відп. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1995. – С. 556

Дияк Єлизавета

НПУ імені М.П. Драгоманова,

м. Київ

МОДАЛЬНІ ЗАСОБИ НЕВЕРБАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ СФЕРІ

У сучасному професійному світі важливого значення набуває не лише вербальне, але й невербальне спілкування, тобто засоби немовної (знакової) природи, що слугують для створення, передавання і сприймання інформації.

У сучасній науковій літературі невербальні засоби комунікації не раз ставали об'єктом дослідження, зокрема в працях І.Сайтарли, Л.Орбан-Лембрик, З.Мацюк, Н.Станкевич, А.Герасимчук, О.Тимошенко, Я.Дашкевич, Б.Добек-Островської, О.Байбакової, Д.Щербини, М.Стахів, Ф.Хміля, Ф.Бацевича, Я.Радевича-Винницького та ін.

Невербальні повідомлення характеризуються певними ознаками, зокрема вони неструктуровані, це вияв темпераменту людини, її емоційного стану; вони залежать від умов спілкування; спонтанні; більшою мірою вроджені, ніж набуті; здебільшого засвоюються носіями певної культури внаслідок спостереження, копіювання невербальної поведінки інших людей [1, с. 59].

Під час невербального спілкування комуніканти отримують інформацію про особистість співрозмовника (темперамент, емоційний стан, особистісні

якості, комунікативну компетенцію, соціальний статус та ін.), про стосунки комунікантів, про ставлення учасників спілкування до самої ситуації.

Найпоширенішими з-поміж невербальних засобів є погляд, міміка, постава, жести, предметні знаки тощо. Важливим у встановленні міжособистісного контакту є погляд, бо ж очі, як відомо, «дзеркало душі». Погляд може означати як зацікавлення, так і зосередження. В етикетному сенсі погляд обмежений певними нормами і правилами.

«Молода мати готувала в кухні вечерю. Запланувала приготувати смажену картоплю і старалася, щоб страва, яка так смакувала дівчорі, удалася на славу.

Найменше дитя – чотирирічний синочок – бавився в садочку. Повертався додому переповнений враженнями від прожитого дня. Йому кортіло чимшвидше поділитися всім тим із матусею. Бо ж стільки всього бачив, мав стільки нових занять! Усе це мав якнайдетальніше розповісти неньці. Заклопотана мати, звичайно ж, не була уважною слухачкою. Відповідала коротко, одним словом, продовжуючи спокійно чистити картоплю.

Минуло п'ять хвилин. Дитя вчепилося за материнську спідницю й почало тягти з усіх сил. Жінка змушена була схилитися до синочка.

Хлопчик обійняв її пухкенькими ручками і сказав:

- Мамо, слухай мене очима!

Отже, слухати очима – це як сказати: «Ти важливий для мене». Усі важливі речі переказуємо очима» [5, с. 290-291].

Справді, стрижневе місце в системі мімічних засобів посідають очі. Візуальний контакт – це погляд співрозмовників, фіксований один на одному, що означає зацікавлення партнером і зосередження на тому, що він говорить. Погляд має переконливий вплив, забезпечуючи зворотний зв'язок, інформацію про поведінку партнера і ступінь його залученості до комунікації [7, с. 8-9]. Залежно від локалізованої спрямованості на співрозмовника виокремлюють діловий, світський та інтимний погляди [3, с. 107]. Діловий – спрямовують на трикутник, вершиною якого є уявна точка посередині чола, а основу становить лінія між очима. Світський – не виходить за межі трикутника між очима і

вустами спілкувальника. Його спрямовують нижче лінії очей. Інтимний погляд фіксують на очах співрозмовника і трикутникові – від лінії очей і грудьми. Погляд відповідає типові комунікативної ситуації.

Дослідження свідчать, що, розмовляючи, люди дивляться одне на одного в середньому 30-60% часу, протягом якого відбувається розмова. Зазвичай, погляд спрямований на очі співрозмовника і затримується на них 5-7 секунд. Протягом решти часу співрозмовники дивляться деінде. На співбесідника частіше поглядає той, хто слухає, а не той, хто говорить. Люди відводять очі тоді, коли ставлять запитання, від яких почуваються незручно, відчують провину. Якщо ж люди під час розмови дивляться одне на одного більше як 60% часу, то вони, вочевидь, більше зацікавлені співрозмовником, а не тим, що він повідомляє. Це може бути, коли співрозмовника вважають цікавим (у цьому разі зіниці будуть розширені) або коли людина налаштована вороже і невербально посилає виклик (у цьому разі зіниці будуть звужені). Однак слід пам'ятати, що розширені чи звужені зіниці можуть свідчити про фізіологічні чи медичні ознаки. До того ж потрібно враховувати якість освітлення та наявність хвороб. Люди, у яких переважає абстрактне мислення, прагнуть до більшої кількості візуальних контактів на відміну від тих, чиє мислення має конкретний характер. Якщо людина нечесна або щось приховує, то її очі зустрічаються з очима співрозмовника менше, ніж 30% усього періоду спілкування [7, с. 9].

На думку фахівців, очі підлягають найменшому контролю [1, с. 63]. «Очі не брешуть», «хочеш пізнати людину – дивись їй у вічі», «пройняти когось поглядом», «стріляти очима», «очі розбігаються», «очі горять», «очі грають», «очі сиплять іскрами» – ці вислови свідчать про важливість виразу очей в комунікації. Варто пам'ятати, що блискучі очі виражають радість, матові – сум. Широкі зіниці свідчать про страх, нерухомі – про концентрацію уваги, «бігаючі» – про неспокій, розпорошення уваги, короткі погляди в бік – почуття провини, побоювання осуду оточення, погляд униз – несміливість чи почуття страху, провини тощо.

Руки зіниць можуть свідчити про внутрішній стан людини, про її почуття. Так, скажімо, тим людям, які тримають погляд менше як третину тривалості розмови, не дуже довіряють. А от пильний тривалий погляд спричиняє відчуття бентеги, тривоги, ворожості. Обговорювати приємні питання комфортніше за обопільного візуального контакту [4, с. 95]. Погляд убік, донизу часом виявляє недовіру, неправдивість, нещирість мовця. Оптиміст дивиться в очі, а песиміст – під ноги співрозмовника. Короткочасне заплющування очей означає напруження уваги, намагання правильно зрозуміти висловлену партнером думку [3, с. 108].

Погляд має прикметні риси і в типових ділових ситуаціях, що обізнаній людині дає чимало інформації про того, з ким доводиться мати справу. Спостережливий співрозмовник зможе правильно витлумачити погляд – *байдужий, доброзичливий, глибокий, довірливий, життєрадісний, колючий, кривий, привітний, скептичний, холодний* і под. [4, с. 95].

Дослідники невербального спілкування наголошують, що знайомі люди менше дивляться одне одному в очі, ніж незнайомі тому, що прагнуть бути залученими до комунікації. А в ситуації, коли працівник надбрідливий у діалозі, керівник уникає контакту очей [6, с. 201]. На ледачого підлеглого треба дивитися діловим поглядом.

Українці вважають невічливим розмовляти з людиною, відводячи очі вбік, розглядаючи власні нігті чи інший якийсь предмет, роззираючись довкола, вивчаючи власне відображення у вітрині, примружуючись, щоб співрозмовник не бачив очей та ін. А от сором'язливим людям треба практикуватися, щоб дивитися в очі співрозмовника якнайдовше. Погляд заохочує спілкувальника до розмови. Контакт очей має повторюватися, триваючи щоразу 1-7 секунд [3, с. 106].

Спілкуючись із гуртом людей, виступаючи перед аудиторією, треба налаштовувати зоровий контакт зі щонайбільшою кількістю слухачів, бо це засвідчує, що промовець бачить їх і говорить для них. Недосвідчений доповідач може дивитися «між людей», аби не збитися з думки чи не зустрітися з недоброзичливим поглядом. В офіційній чи діловій ситуації, щоб уникнути

позиції «прямо навпроти», за якої спілкувальники змушені відводити очі, опускати їх долу, краще розташовувати їх під кутом. Нелегко підтримувати зоровий контакт суперникам чи коли зачіпають особисті інтереси, коли обговорюють неприємні теми [3, с. 106].

У зорових контактах спостережено гендерну особливість: жінки здебільшого відверто дивляться у вічі співрозмовникові, а чоловіки уникають прямого погляду.

Тож треба знати значення погляду, розуміти його, щоб бути успішним спілкувальником, особливо у професійній сфері. «Були очі чорні, блискучі. Глянуть, і дивляться, і запитують. І були оченята сірі, підступні, – все бігають, ні на кого прямо не дивляться. Запитали очі:

– Чого бігаєте, чого шукаєте?

Забігали оченята, заметушились, кажуть:

– Та так собі потрішечки, полегесечки – не можна ж, треба ж, самі знаєте.

І були очища – тьмяні, нахабні. Втупляться і дивляться.

Запитали очі:

– Що видивляєте? Що бачите?

Покосились очища, закричали:

– Та як ви смієте! Та хто ви такі! Та хто ми! Та ми вас!

Шукали очі очей таких же прекрасних, не знайшли і зімкнулись» [2, с. 36].

Отже, погляд як невербальний компонент відіграє важливу роль у процесах організації, перебігу комунікації, впливає на її результат. Він, несучи значну частину інформації, сприяє, перешкоджає, навіть унеможлиблює міжособистісне спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 344 с.
2. Лобода Т.М. Українська мова (за професійним спрямуванням): практикум: навч.-метод. посіб. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. 134 с.

3. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. Київ: Знання, КОО, 2008. 291 с.
4. Стахів М. Український комунікативний етикет: навч.-метод. посіб. Київ: Знання, 2008. 245 с.
5. Ферреро Б. 365 коротких історій для душі. Львів: Свічадо, 2013, 456 с.
6. Хміль Ф.І. Ділове спілкування: навч. посіб. Київ: «Академвидав», 2004. 280 с.
7. Щербина Д.В. Невербальна культура педагога: методичні рекомендації до проведення лабораторних занять з курсу «Основи педагогічної творчості та майстерності. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. 58 с.

Дияк Олена

НПУ імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

МОВНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДНИК КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ

У сучасній науковій літературі є різні підходи до визначення поняття «корпоративна культура» [1; 3; 4; 5]. В основі корпоративної культури – сукупність цінностей, переконання, норми і правила, яку приймає і поділяє більшість співробітників і яка ґрунтується на загальному культурному рівні суспільства, нормах моралі, діловій практиці. Корпоративна культура покликана формувати спільні цінності працівників в організації, розвивати корпоративну поведінку їх, відображати цінності, які вони підтримують.

Корпоративна культура організації з-поміж інших складових охоплює комунікаційну систему і мову спілкування, тобто використання усної, писемної, невербальної комунікації, аббревіатури, жестикуляції тощо.

Комунікація всередині організації – це двобічний потік інформації інтелектуального чи емоційного змісту з урахуванням зворотного зв'язку, коли одна сторона отримує інформацію й водночас відповідає на неї. У діловому спілкуванні люди є виконавцями професійної ролі. Стрижневою умовою неофіційного спілкування є не соціальна роль, а особисті якості людини, світ її інтересів і почуттів, її індивідуальність. Комунікації всередині організації поєднують ділове й неофіційне спілкування, в основі якого лежить міжособистісне спілкування.

В управлінні організаціями використовують різноманітні комунікації, зокрема між організацією і середовищем, міжрівневі, між підрозділами, між працівниками, між керівником і підлеглими, між керівником і робочою групою [6]. Знання видів комунікації в організації та поза її межами дає змогу ефективно вибудовувати процес спілкування, робити його щонайкориснішим.

Комунікація між організацією і середовищем спрямована на обмін достовірною інформацією з метою підтримання життєдіяльності організації та формування її позитивного іміджу, що зумовлює потребу у звітності, інформуванні державні органи про фінансове становище та виробничу діяльність. Різні комунікативні ситуації (збори, наради, перемовини, телефонні розмови, службові записки, звіти та ін.) здебільшого є реакцією на проблеми, які виникають унаслідок дії зовнішніх чинників.

Міжрівневі комунікації мають на меті підтримання внутрішньої стабільності організації, сприяють формуванню у працівників почуття єдності, спільності інтересів. Інформація надходить із рівня на рівень у межах вертикальної комунікації: із вищих рівнів підлеглим повідомляють про поточні, перспективні завдання, зміну пріоритетів, і навпаки – працівники інформують керівництво про можливі проблеми та варіанти їх додання.

Комунікація між підрозділами є передумовою координування їх злагодженої діяльності.

Комунікації між працівниками організації виникають за потреби спільного виконання завдань, розв'язання проблем, підпорядковані таким закономірностям, що й міжособистісні контакти.

Комунікації між керівником і підлеглим як вертикальний обмін інформацією є основою спілкування кожної ланки організації. Керівник і підлеглі обмінюються інформацією щодо завдань, пріоритетів та очікуваних результатів, удосконалення і розвитку здібностей працівників, прогнозування проблем, генерування ідей, пропозицій.

Комунікації між керівником і робочою групою відбуваються, коли передбачене групове виконання робіт. Таке спілкування сприяє піднесенню ефективності організації загалом. Кожний працівник – учасник групи – може проаналізувати завдання, пріоритетні зміни, можливі наслідки, досягнення, висунути пропозиції.

Мовна комунікація, зокрема й професійна, не завжди успішна. Збої та ускладнення можуть траплятися через об'єктивні та суб'єктивні причини, наприклад, якщо комуніканти мають різні мети і не хочуть зважати на інтереси й потреби іншого спілкувальника. Труднощі, що виникають під час комунікації, часто призводять до негативного результату.

Дослідження комунікативних бар'єрів, комунікативного саботажу, комунікативних невдач та їх причин [2; 7] дає змогу виявити засоби оптимізації мовної комунікації, також і професійної, запропонувати моделі ефективного спілкування.

Безумовно, ідеальною моделлю ефективної комунікації є така, що вможлиблює досягнення мовцем мети за умов комунікативного комфорту й гармонії, тобто успішна комунікація – адекватна, яка сприяє достатньому чи повному порозумінню спілкувальників.

Неуспішна комунікація – інформаційний обмін, що внеможлиблює досягнення запланованого ефекту мовленнєвого впливу на адресата. Ознаками неуспішної комунікації є комунікативний збій (недостатнє розуміння партнера) і комунікативний провал (повне нерозуміння комунікантами одне одного). На

позначення різних непорозумінь у мовній комунікації вживають термін «комунікативна невдача» [2; 7], тобто негативний результат комунікації, недосягнення адресантом комунікативної мети, відсутність взаєморозуміння та згоди між комунікантами.

Комунікативна невдача – це образа, подив, роздратування, що виникають під час спілкування внаслідок обставин (умов) спілкування, особистих якостей комунікантів, порушення принципу комунікативної контактності.

У науковій літературі [7] виокремлюють 4 етапи мовленнєвого спілкування, на яких трапляються комунікативні збої та провали. Тож неуспішність мовної комунікації може бути зумовлена тим, що адресат не отримав повідомлення, не сприйняв отриманого повідомлення, не зрозумів отриманого повідомлення, не поділяє поглядів адресанта щодо певної ситуації.

Причиною комунікативних невдач можуть бути комунікативні бар'єри (комунікативний шум), зокрема переривання телефонного зв'язку (фізичний бар'єр), незнання адресатом мови адресанта (лінгвістичний бар'єр), вікова різниця комунікантів (соціальний бар'єр).

Непорозуміння не завжди призводить до неуспішної комунікації, через що виокремлюють комунікативне ускладнення та комунікативну невдачу. Комунікативні ускладнення можна нейтралізувати за допомоги перепитування, уточнення, пояснення, навідного питання, перфразування, що сприяє відновленню нормального спілкування. Проте груба помилка мовця може зробити подальше спілкування неефективним. Фрази на кшталт «*Вибачте, що забираю Ваш час...*», «*Я Вас надовго не затримаю...*» свідчать про неважливість чи непотрібність виступу, зазвичай такого промовця не слухають. Такі помилки називають «комунікативним самогубством» [7, с. 181].

Комунікативні невдачі подеколи супроводжують комунікативний дискомфорт та комунікативний конфлікт, які характеризуються неузгодженістю намірів співрозмовників, зіткненням їхніх інтересів, розбіжністю поглядів.

Однією з причин нездійснення комунікативного наміру адресанта є комунікативний саботаж, тобто прихований опір, спрямований на ігнорування

змісту (суті) висловлювання з метою ухилення від спілкування, перекручення або приховування інформації. Адресат саботує репліку адресанта відповідно до своїх мотивів і настанов (небажання спілкуватися чи продовжувати розмову на певну тему). Комунікативний саботаж може поєднуватися з мовленнєвою агресією, комунікативним тиском, мовним насильством, мовним опором, маніпуляцією, конфліктом, комунікативною невдачею. До комунікативного саботажу мовці вдаються свідомо, зокрема через захисну реакцію, спричинену вторгненням у приватне життя, налаштування на спілкування, в основі якого негативний психоемоційний стан, порушення комунікативних норм і правил поведінки в конкретній ситуації спілкування чи стосовно соціального або комунікативного статусу співрозмовника.

Комунікативний саботаж трапляється в різних обставинах міжособистісного спілкування: як у професійній сфері, так і в побуті. У професійному спілкуванні мовець здебільшого контролює свої мовленнєві дії й уникає конфліктів чи мовної агресії. Під час комунікативного акту він у тій або тій мірі маніпулює мовленнєвими діями співрозмовника, намагаючись змінити розвиток діалогу, вплинути на спрямування розмови. У неформальних ситуаціях спілкування мовець вільніше порушує комунікативні норми та правила мовленнєвої поведінки і може вдатися до радикальних засобів саботажу, що свідчить про непідготовленість, спонтанність, емоційність мовлення. Натомість у професійному мовленні саботаж здебільшого виявляється за допомоги стандартизованих, трафаретних фраз, унаслідок ухиляння від теми спілкування та оперування відомими комунікантам фактами [7, с. 183].

Головними стратегіями комунікативного саботажу є: ухилення, що реалізується через уникнення від відповіді, зміну теми чи контроль над нею, переадресацію; ігнорування, зреалізоване в мовчанні; стратегія відкритого негативного реагування, утілена у відмові, незгоді, обуренні, образі, запереченні.

Комунікативний саботаж є кульмінаційним моментом у діалозі, він може спровокувати або нейтралізувати конфлікт, наприклад:

- *Ви вже подали звіт?*
- *Чому Ви не можете вчасно*
- *Вас це не обходить. подати звіт?*
- *Я намагаюся все робити ретельно. А які ще документи треба підготувати?*

Комунікативний саботаж виявляє незацікавленість мовця в подальшому спілкуванні і може призвести до завершення розмови. Наполегливі ж перепитування, психологічний тиск спричиняють повторний комунікативний саботаж, приміром:

- *Які плани розвитку*
- *Яке рішення було*
- підрозділу на наступний квартал? прийнято: залишити відділ чи*
- *Поговоримо іншим разом, реорганізувати?*
- я поспішаю.*
- *Не має значення.*
- *Та годі, не робіть із того таємниці.*
- *Не бачу причини говорити з Вами про це.*

Якщо адресат комунікативного саботажу має намір продовжити спілкування, то він, відчуваючи виражене небажання співрозмовника відповідати на поставлені питання, повинен змінити тему. Комунікативний саботаж здебільшого не дає змоги досягти ефективного спілкування і призводить до відвертого конфлікту, що спричиняє комунікативну поразку для всіх співрозмовників.

Отже, щоб мовна комунікація як ціннісний складник корпоративної культури була успішною, треба уникати комунікативних ускладнень, бар'єрів, невдач, формуючи і розвиваючи вміння й навички безконфліктного, грамотного спілкування в усній і писемній формах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бала О.І. Фактори впливу на корпоративну культуру: сутність та класифікація / О.Є. Кузьмін, О.І. Бала, Р.Д. Бала // Економіка: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. Вип. 222: у 5т. т.V. Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. С. 1078-1083.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2004. С. 215-249.
3. Гнезділова К.М. Корпоративна культура викладача вищої школи: навч.-метод. посіб. Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2013. 124 с.
4. Потапюк І.П., Даниленко К.О., Мокієнко Є.О. Корпоративна культура як складник стратегічного управління персоналом підприємства // Приазовський економічний вісник. Вип. 5(05), 2017. С. 170-175.
5. Тарасова О.В. Корпоративна культура як інструмент ефективного менеджменту підприємства / О.В. Тарасова, С.С. Марінова // Економіка харчової промисловості, 2013. № 3. С. 28-32.
6. Хміль Ф.І. Ділове спілкування: навч. посіб. Київ: «Академвидав», 2004. С. 21-23.
7. Яшенкова О.В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2010. С. 179-190.

Дуркалець Анна-Марія

НПУ імені М.П. Драгоманова,

Київ

АНГЛОМОВНІ СЛОВА В МОЛОДІЖНОМУ СЛЕНЗІ

Актуальність теми. Мова – це жива матерія, яка зазнає постійних змін, які в епоху Інтернету відбуваються все швидше і частіше. Використання скорочень

і незвичних слів стало невід'ємною частиною стандартів комунікації молодого покоління. Ці слова з'являються раптово і так само швидко зникають або змінюють своє значення. Темпи цих змін продовжують зростати, що також ілюструє «повсякденне» життя, яке проживають молоді люди. Якщо раніше потрібні були роки, щоб нові слова, зазвичай запозичені з англійської, назавжди проникли в молодіжний сленг, то сьогодні часто достатньо місяців чи тижнів, щоб вираз став загальноживаним і впізнаваним серед молоді.

Мета – охарактеризувати і визначити молодіжні сленгові слова англійського походження у сучасній українській мові та те, як вони утворюються.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки зміст терміну «молодіжний сленг» є доволі широким, то наведемо деякі означення цього мовного явища.

Ю.Василенко (Василенко, 2009) визначаючи поняття «молодіжний сленг», відзначає, що «це окремий пласт національної мови, який відображає певною мірою рівень культури, освіченості, розвитку суспільства. У наш час він контрольований маскультурою, під вплив якої потрапляють різні категорії молоді».

Молодіжний сленг С.Левікова (Левікова, 2004) означає як «слова і вирази, властиві молодим людям і часто ними вживані, що не сприймаються старшим поколінням як загальноживані або літературні».

Сленгом стають, ті слова і вирази, які не лише нетрадиційно пишуться, але й ті, які вживає обмежене коло людей певного віку. Сленгові слова характеризуються особливим змістовим відтінком, що відображає сприйняття і бачення молоддю світу, себе та себе у світі.

Молодь у своєму мовленні, згідно з твердженнями Н.Лебедевої та С.Дьяченко (Голдованський), активно використовує слова, запозичені з англійської, які й стають сленгом. Відповідаючи на питання: «Чому молоді люди використовують у своїй мові сленг?», – дослідниці відзначають, що молодь прагне бути стильною й оригінальною не лише у проявах поведінки та стилі

одягу, але й також у своїй мові. «Модно мати одяг від брендів виробників та сучасних кутюр'є та «круто» знати іноземні мови та «орнаментувати» своє мовлення чужорідними елементами. Про це свідчить той факт, що загальноживаними сьогодні є такі слова: ОК! соррі, хай! Бай!, френд, бестовий, віп-персона, юзер, піпл, гайс, тічер, драйв, хокейний, суперний, кульний, кул, крейзі».

Б.Ажнюк (Ажнюк, 2001), досліджуючи передумови виникнення англійських сленгів в українській мові, відзначає, що їхня поява пов'язана не тільки з «експансією англійської мови (через вивчення іноземної мови в школі, поширення літератури англійською мовою, захоплення англійською музичною культурою, інтенсифікація міжнародних зв'язків), а й є результатом популяризації західного способу життя, бажання молодих людей бути схожими на популярних зірок музики та кіно, бажання уподібнюватись їм у стилі життя та мовлення, звідки як наслідок виникає лексична інтерференція».

Запозичені з англійської мови сленгові слова досить часто вживаються молоддю поруч з українськими відповідниками. За своїм значенням та сферами застосування, сленгові слова можна поділити на декілька тематичних груп, а саме:

1. Лексеми на позначення предметів повсякденного вжитку, які використовуються не лише молоддю, але й у телепередачах, молодіжних серіалах та у рекламах (Львівський форум): одяг, взуття, побутові речі, продукти харчування: *шузи (shoes), найки (взуття відомої фірми спортивного одягу та взуття «Nike»), боді (body), тренди (trends), банани (Bananas), айс ті (icetea), лайт ті (lighttea), фаст-фуд (fastfood), дрінк (drink), шот (shot-drink), лонг (long-drink); гроші: мані (money), бакси (backs); кольори: пінкі (pink), блек (black), вайт (white).*

2. Лексеми на позначення комп'ютерних технологій (ABBY Lingvo), так званий комп'ютерний сленг, мода на який зросла з популярністю комп'ютерів та Інтернету: *ноут (notebook), нет (i-net), лентон (Lap-top), браузер (browser),*

загуглити (*Google*), чатитись (*tochat*), вебкам (*web-cam*), онлайн (*On-line*), драйвера (*drivers*), вінда (*Windows*), пошта (*post*).

3. Вигуки, вітання, прощання та привітання (Львівський форум): хай! (*Hi!*), Хеллоу! (*Hello*), Бай! (*Bye!*), чірс (*cheers*), ХепіБьоздей (*HappyBirthday*), Сюрпрайз! (*Surprise!*), окей (*okay*), ноу проблемс (*noproblems*), ноу (*no*), сенкс (*thanks*), сорі (*sorry*), соу світ (*sosweet!*), супер (*super*), фاین (*fine*), кул (*Cool*), крейзі (*Crazy*), найс (*Nice*).

Найчастіше вищезазначені сленгові слова використовуються у повсякденному спілкуванні, у розмовному мовленні, у чатах, блогах та на форумах. Наприклад, диференційовані назви людей (Львівський форум):

- за статтю: герла – дівчина (*girl*), бой – хлопець (*boy*), гай – хлопець (*guy*), бейбік, бейбі – дитя, дитятко (*baby*), мен – чоловік (*man*), піпл – люди (*people*); (Гайс, давайте припинимо непотрібні дискусії!);

- за міжособистісними зв'язками: френд – друг (*friend*), бойфренд – хлопець (*boyfriend*);

- за професією: сік'юріті – охоронець (*security*), бодігард – охоронець (*bodyguard*), діджей – ведучий дискотеки (*DJ*), тьютор – репетитор (*tutor*);

- за назвами країн: Юкрайна – Україна (*Ukraine*), Раша – Росія (*Russia*);

- видовищні заходи, концерти: сейшн, денс, памі, дис.

Використання інтерферентних лексем як якісних прикметників в українській мові для наділення їх власним лексичним значенням: файний – гарний, хороший (*fine*), хітовий – популярний (*hit*), крейзі – ненормальний, божевільний (*crazy*).

Наведені приклади лише оглядово й неповною мірою висвітлюють різноманіття молодіжного сленгу та сфер його використання.

Розглянемо творення сленгових слів. Проаналізуємо слово “рофл”, який походить від англійської аббревіатури “ROFL” (Rolling On the Floor Laughing), що в перекладі означає “кататися по підлозі, сміючись”. В українській мові ми використовуємо це слово, як іменник (рофл – жарт), а також, як дієслово

(рофлити – жартувати). Дієслово ми утворюємо за допомогою додавання суфіксів *и* та *ти* до іменникової основи.

Крім дієслів ми можемо також утворити прикметники за допомогою додавання до іменникової основи суфікса *ов* та закінчення *ий*. Наприклад: хіт – хітовий (популярний).

Деякі сленгові слова ми утворюємо за допомогою додавання *с, з, ре, роз та інших префіксів* до дієслівних основ. Наприклад: постити – репостити (to post). Постити – публікувати, репостити – використовувати чужий текст у себе в блозі чи в соціальній мережі, з посиланням на автора.

Висновки. Отже, наш словниковий запас постійно оновлюється. Причинами цього часто стають засоби масової інформації, які, трансліюючи рекламу, телевізійні програми, активно використовують запозичення, інтерференти, вважаючи їх більш інформативними за відповідники рідної мови, а також деякі люди використовують іншомовні слова у повсякденній мові для того, щоб виділитися з натовпу і відрізнитися від інших. Сленг є різноманітним і використовується в різних сферах життя. Ми запозичуємо англійські слова і творимо від них нові, додаючи суфікси, префікси та закінчення і таким чином збагачуємо наше мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажнюк Б.М. Мовні зміни на тлі деколонізації та глобалізації. Мовознавство. 2001. № 3. С. 45.
2. Василенко Ю.А. Сучасний український молодіжний сленг. Львів, 2009. С. 8.
3. Голдованський Я.П. Словник англіцизмів – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словника : <http://www.slovnuk.lutsk.ua/>
4. Левикова С. И. Молодежный сленг как своеобразный способ вербализации бытия / С. И. Левикова // Бытие и язык. – Новосибирск, 2004. – С. 167–173.
5. Львівський форум – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до форуму: [http:// forum.lvivport.com](http://forum.lvivport.com)

6. Плющ М.Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Київ, 2010. С. 10- 16
7. АBBY Lingvo: OnlineDictionary – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словника:<http://www.lingvo.ua/uk>

Єфіменко Анастасія

НПУ імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

ЗОВНІШНІЙ ДИСКУРС МОВЛЕННЯ ГЕРОЇВ ЯК ЗАСІБ ПСИХОЛОГІЗАЦІЇ В РОМАНІ В.ЛИСА «СТОЛІТТЯ ЯКОВА»

Питанню художнього психологізму вже тривалий час приділяють увагу як українські, так і зарубіжні дослідники. Вивченню різних аспектів цієї проблеми присвячено чимало праць. Зокрема, дослідженням питання засобів зображення психологізму займалися Л.Гінзбург [1], М.Кодак [6], В.Фащенко [12], О.Січкара [11], В.Мацапура [8], А.Сілаєв [9], О.Ситник [10], С.Хронюк [13], Я.Дмитренко [2, с.3]. Наразі виділяють два різновиди форм психологічного зображення, зокрема внутрішню, або інтентну, та зовнішню, екстентну. Кожен з різновидів має свої засоби реалізації. Нашу увагу привернув зовнішній дискурс мовлення героїв як один із способів екстентного зображення психологізму та особливості його функціонування на сучасному етапі. Одним з найвідоміших творів сучасної української літератури є роман В. Лиса "Століття Якова", який здобув шалену популярність, але моделювання його психологізму досі залишається лише частково дослідженим. Це і зумовило актуальність цього дослідження.

Мета наукової розвідки полягає в з'ясуванні особливостей вербальних та невербальних засобів мовлення героїв як складників психологізації у романі В.Лиса «Століття Якова», їх впливу на сприймання тексту реципієнтом.

Аналізуючи зовнішній дискурс мовлення персонажів, розрізняємо дві форми його вираження у процесі комунікації — вербальну та невербальну.

Вербальною комунікацією вважаємо процес обміну висловлюваннями між учасниками спілкування. Завдяки цьому ми розуміємо безпосереднє ставлення персонажів один до одного або ж до ситуації, у якій вони опинилися, через їхні висловлення.

Наприклад, особливу роль відіграють звертання персонажів один до одного:

– Я тобі, падлюко, слова не давав, – сказав з такою люттю, що у Якова зновика мороз по шкірі побіг. [7, с. 32]

— Коли не, то мусять чинити, як велить совість і честь. Совість і честь, чуєш, вилупку? [7, с. 32]

У наведених прикладах використано обценну лексику, яка вказує на різко негативне ставлення персонажів до Якова, ворожі стосунки між персонажами.

Одним із цікавих випадків зображення емоційно-психологічного стану героїні твору є використана В. Лисом зміна мови, якою вона розмовляє.

Він ніколи її не розпитував – звідки, хто батьки, вона йому розповідала якісь історії з свого життя, казала спершу: «А ти не любопитен, дед», а потім, як на їхню мову перейшла: «Нічого про мене не хочете спитати, Якове Платоновичу?» [7, с. 44]

У поданому прикладі таке "перемикання" мови Олени виконує 2 функції: 1) вказує на встановлення теплих стосунків між нею та Яковом, її повагу до чоловіка, через яку дівчина виявляє мовну толерантність; 2) це стає своєрідним сигналом внутрішнього прогресу героїні, її змін, росту над собою, що дає позитивні результати.

Серед невербальних засобів комунікації розрізняємо такі, як сила голосу, тембр, темп мовлення, інтонація, міміка, жести, положення тіла тощо. Розглянемо ті, що є найбільш вживаними в романі.

Насамперед яскравим показником емоційного стану персонажів є їхній голос. Його сила, гучність та інтонація допомагають зрозуміти, у якому стані знаходиться герой, передають його переживання. Наприклад:

– Віддайте Улянку, і я нікого не зачеплю, – сказав Яків, хоч його руки дрібно затряслись.

Як і голос. [7, с. 39]

Тремтіння рук та голосу вказують на емоційне перенапруження персонажа, викликане відчаєм та хвилюванням від ситуації, у якій він опинився.

Будеш, – прошепотів, а тілом мурашки забігали – маленькі-маленькі. – Ти моєю, а я твоїм... [7, с. 23]

Шепіт передає особливу атмосферу усамітнення персонажів, трепетне, ніжне ставлення Якова до дівчини, його стан хвилювання, закоханості, певною мірою нерішучості та захвату. Все це підтверджують відчуття героя, які письменник передає за допомогою метафори «мурахи забігали».

– Якове, не дурій! – сказав тихо, але твердо, дуже твердо. – Не дурій, чуєш, Якове? На що руку підіймаєш? [7, с. 39]

Інтонація голосу Уляниного батька вказує на силу його характеру та серйозність сказаних слів, його розсудливість навіть у стані небезпеки. Тому в цьому випадку голос не лише показує емоційний стан Федора, а й стає засобом характеристики героя.

Він не почув, а швидше зрозумів по губах, які не раз цілував – вона видихнула щось. Невже коротке: «Не»? [7, с. 39]

Описуючи відповідь Уляни як навіть не шепіт, а видих, автор показує читачеві, що слова даються дівчині непросто, вона розуміє, що завдасть болю коханому, і хвилюється через це, але вимушена вчинити саме так.

Особливо виразно емоційний пік персонажів передає крик — стан, коли людина перестає контролювати свої емоції, викликані відчуттям гніву, страху, роздратування, болю, радості тощо.

Яків хапає її за плечі.

– Мовчи, – кричить він. – Чуєш, мовчи. Або буде наше весілля, або його зусім не буде [7, с. 25].

У цьому випадку крик Якова сигналізує його обурення та злість від несподіваної новини про одруження коханої з іншим. Враження від цієї сцени також доповнює невербальна форма взаємодії персонажів, зокрема Яків хапає дівчину за плечі, що додає напруження, збільшує відчуття гніву хлопця.

– Ясю! – мати кричала так розпачливо, мовби він вже когось убивав чи цілився в неї саму [7, с. 38].

Мати кричить через хвилювання про свою дитину, відчаю, що Яков погубить себе, вона намагається достукатися до хлопця, зупинити його.

– Стійте!

Яків сам здригнувся од свого пронизливого крику. Крик долинув хтозна з якої даліни і впав зовсім поруч [7, с. 38].

Інтонція Якова показує читачу агресію, якою сповнений герой і якої він сам від себе не очікував. Але також це є спробою звернути на себе увагу цілого натовпу, справити враження, аби той підкорився, відчуваючи страх. Все це автор підкреслює характеристикою крику – «пронизливий», тому виникає враження, що він сповнений не лише злістю, а й відчаєм та болем від можливої втрати коханої. Погрози – це остання надія Якова зберегти для себе дорогу серцю дівчину.

Яскраво відображає психологічний стан героя твору такий вияв емоцій, як посмішка. Вона асоціюється з радістю, задоволенням, але також може бути викликана і сумом (коли посмішка гірка), і злістю (коли герой саркастично насміхається з когось) тощо. Наприклад:

Улянка раптом посміхається. І хоч посмішка гірка, у нього мороз пробігає шкірою од тієї посмішки. Кілько ж літ цій дівчинці? [7, с. 25]

Посмішка Уляни є намаганням сховати свої переживання та наміри від коханого, але те, що вона «гірка» вказує, як насправді важко дівчині прийняти рішення вийти за іншого. Така реакція Уляни на обставини лякає Якова, що автор зобразив за допомогою метафори холоду.

– Звідкіля будеш, вояче?

– З Полтавщини, пане головний отаман, – той груди випнув, аж заїкнувся з несподіванки.

– Земляки, виходить? – Петлюра скупо всміхнувся. – Дійдемо й до Полтави, земляче. А ти звідки? [7, с. 34]

Хоч отаман втомлений, його «скупа» посмішка стає спробою підбадьорити, підтримати Платона, оскільки у воєнні часи важливо триматися за надію, що свідчить про ставлення Петлюри до підлеглих. Крім цього, варто звернути увагу на лексему «заїкнувся», яка вказує на здивування персонажа, несподіванку запитання від старшого за званням. І звичайно, у такій ситуації підлеглий намагається справити найкраще враження, тримаючи поставу, на що нам вказує дія «випнув груди». Для вояка ця розмова – честь.

Психологічний стан персонажів також передає емоція плачу, яка найчастіше пов'язана зі страхом, смутком, розпачем, болем або ж навпаки – радістю, щастям. Тому така реакція людини на ситуацію стає своєрідним сигналом її морального самопочуття. Наприклад:

– Не вб'є, – сказала вона. – І руки не підніме. Я йому казала...

Вона вмовкла. Не промовила більше нічого. І раптом почув – Улянка плаче. Плаче, плечі здригаються... [7, с. 29]

Плач дівчини вказує на її страх за коханого та сум від усвідомлення неминучої розлуки. Додатковий ефект створює парцеляція, оскільки емоції беруть верх і не дають змогу дівчині завершити думку. Це сигналізує про піковий емоційний стан героїні, зважаючи на те, що вона намагається залишатися холоднокровною та контролювати ситуацію.

– У мене набоїв нема.

– Що?

– Те, що чуєш...

– То ти пішов з одним... А потім з порожнім...

Вона забилася в плачі. У нього на грудях. І доки плакала, відчув, що має робити далі [7, с. 41].

У цьому випадку автор використовує ті засоби, проте різниця у почуттях героїні, оскільки тут вона "забилася в плачі", адже її охоплює розпач від небезпеки, у яку завів їх Яків, та образа на коханого, що не подумав про її почуття і пішов наперекір проханням дівчини.

Як вже було зазначено для характеристики емоційно-психологічного стану персонажів автор також використовує парцеляцію та обірвані речення, що створює ефект потоку думок або живого мовлення під впливом емоцій:

«Досить! Знала, ой, знала вона, тоді вже знала, що Тиміш має засилати сватів... Що вона, вона, а не батько, погодиться... Що..» [7, с. 23].

«А не знав, ой, не знав до цих пір, до цього дня цієї дівчини... Ніби двері розчинив у цілий світ, а там... Морозом війнуло...» [7, с. 25]

«... за тою лагідністю насмішка зміїлася – й він те добре відчував. Бо Трійця була попереду, бо...» [7, с. 26]

У поданих прикладах використання цих засобів допомагає показати моральний стан Якова, коли головному герою складно завершити думку, усвідомлення якої спричиняє біль.

Ще однією особливою рисою психологізації тексту В.Лиса є «розмова очей» персонажів, як визначає це явище А.Дорофєєва [4]. Тобто письменник часто використовує «промовисті погляди», які описують почуття та емоції героїв, їхню взаємодію через ці погляди:

Він усе ж підвів очі. Улянчині ніби теж засоромлені... Та враз він побачив у тих оченятах такий позирок, таке бажання, що рука мимоволі потяглася до її плеча, ший [7, с. 24].

Улянку явно тішить така мова, вона кладе йому пальця на уста. Тихо, любий, тихо, промовляють її очі [7, с. 25].

Погляди стають промовистими, допомагають персонажам розуміти бажання один одного.

Та на двір вийшов і Федот, зирнув поглядом – важким, пронизливим – сказав:

– Не чіпайте. Кинь кілка, сину. Хай подуріє. Його вже пройшло [7, с. 28].

У цьому прикладі погляд є силою впливу на інших, характеристика «пронизливий» вказує на те, що він викликає неприємні відчуття, сигналізує, що герой не задоволений діями Якова.

– Та бре', куме, Йй-Богу, бре', – сказав якомсь той же Федот. – Став би сам головний отаман з вами гувурети. Отакими, як ви-те, куме.

«З таким голодранцем, як ти», – казали його усміхнені очі [7, с. 35].

Тут за допомогою погляду автор дає зрозуміти прихований контекст слів героя, очі якого насміхаються із співрозмовника.

Вона зістрибнула на землю. І тут він сахнувся – така мука сиділа в її очах. Крик вилітав з них, він його, здавалося, не тико бачив – чув [7, с. 40].

Погляд промовисто описує моральний стан дівчини, її розпач, образу, обурення вчинком коханого.

Він схопив її за руки. Спробував зазирнути в ті – чужі, страшні, привабливі – очі. Не вдалося. Мовби самі очі втекли [7, с. 41].

Знову ж таки очі стають для Якова своєрідним ідентифікатором емоційного стану коханої. Через її погляд він намагається зрозуміти її ставлення до нього та ситуації в цілому.

Ще одним цікавим вирішенням В.Лиса у зображенні розмови персонажів є метафоризація слів, за допомогою якої ми дізнаємося, як вони впливають на адресата та як він ставиться до почутого. Наприклад:

– Хіба ти не бачиш – вона за гиншого виходить? Сама виходить. Ніхто її не силував. Ніхто, Яшку.

Слова Федота покотилися до його, Яковових, ніг і відкотилися кудись убік. Лежали і блищали [7, с. 40].

Те, що слова "відкотилися", сприймаємо, як відмову Якова чути переконання інших, категоричне небажання усвідомити зраду коханої.

«Благословлеємо, бажаємо щісця, здоровля й діточок на щісця», – слова зашелестіли у вухах, а тоді зазміїлися перед ним, стаючи чи то справді маленькими дітьми Тимоша й Улянки, чи то якимись чорними почварами, котрі повзли вулицею [7, с. 39].

У цьому прикладі почуте герой візуалізує у свої найбільші страхи, слова лякають його, стаючи жахом наяву. У сприйманні людини змії часто символізують небезпеку, підступність, страх. І використовуючи лексему "зміїтися", автор влучно передає читачам враження героя від почутого.

Можна підсумувати, що, реалізуючи зовнішній дискурс мовлення героїв, В.Лис вимальовує в уяві читача не лише внутрішній світ персонажа, сповнений палітрою емоцій, а й вибудовує повноцінну систему стосунків між героями, деталізовано описуючи їхнє ставлення один до одного та до ситуацій, у яких вони знаходяться. Особливо це впливає на зв'язок читача з другорядними персонажами, доступ до внутрішнього світу яких реципієнт отримує через спостереження за їхніми реакціями та діями. Тому вербальні та невербальні засоби комунікації є одними з найважливіших складових психологізму художнього твору, що зумовлюють емоційне сприймання читача.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гинзбург Л.Я. О психологической прозе. Москва : INTRADA, 1999. 413 с.
2. Дмитренко Я. Психологізм автора як складник творення художнього тексту.
URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VchuF_2015_27_9.pdf (дата звернення: 17.10.2021)
3. Дмитренко Я. Психологізм художнього тексту в контексті лінгвістичних концепцій. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/119/1/%d0%94%d0%bc%d0%b8%d1%82%d1%80%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%be.pdf> (дата звернення: 17.03.2021)

4. Дорофєєва А. Засоби психологізму в романі В. Малика «Горить свіча». URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_fi_2013_3_14 (дата звернення: 06.03.2021)
5. Забужко О. Напрочуд добра книжка. Херсон: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2012. С. 5–6.
6. Кодак М.П. Психологізм соціальної прози. Київ : Наукова думка, 1980. 163 с.
7. Лис В. Століття Якова: роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного дозвілля», 2016. 224 с.
8. Мацапура В.І. Літературний психологізм та його роль у художньому творі. Основні форми і прийоми // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. 2000. №1. С. 41 – 43.
9. Силаев А. Психологізм как художественный приём. Журнал «Самиздат». 2008. URL : http://samlib.ru/s/silaew_a_j/psihologizm.shtml (дата звернення: 17.10.2021)
10. Ситник О. Методологія дослідження психологізму у літературознавчому дискурсі. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2015. Вип. 40. С. 36 – 39.
11. Січкарь О. Форми, прийоми та засоби втілення психологізму в українській літературі (спроба системного аналізу). ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2010. № 4 (191). С. 35-43
12. Фащенко В.В. У глибинах людського буття. Етюди про психологізм літератури. К.: Дніпро, 1981. 280 с.
13. Хронюк С. Психологізація як один із засобів художньої реалізації у малій прозі Бориса Грінченка та Стефана Коваліва. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/24521> (дата звернення: 17.10.2021)

Забіяка Іван

Інститут журналістики

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка,

м. Київ

МОВА ПО-ТАЛАЛАЇВСЬКОМУ

Побіжні замітки

Видавши збірник «Ми в світ прийшли, щоб рідну мову возвеличить» – своїх публікацій і виступів на конференціях, присвячених мовному питанню в Україні, був упевнений, що більше не доведеться звертатися до цієї теми. Помилився!

З 16 січня 2021 року, «відповідно до статті 30 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», всі надавачі послуг, незалежно від форми власності, зобов'язані обслуговувати споживачів і надавати інформацію про товари і послуги державною мовою».

Нарешті!!! На тридцятому році незалежності захотіли когось зобов'язати. Звичайно, краще пізніше, ніж ніколи. І це питання одразу стало чи не «найосновнішим», чи не «найактуальнішим» серед багатьох користувачів Інтернету, в тому числі й мешканців Талалаївщини (Прилуцький район Чернігівської області). Хоча там обслуговують якщо не українською, то суржилом. Але не московською. Тим і дивніше, що скаламутили бурю в стакані, чим і спонукали до цих роздумів.

Та найпарадоксальніше те, що саме частина мешканців України виступають проти того, щоб в Україні надавалися послуги саме українською мовою. Хочуть московською. Хоча ж більшість цих протестантів-провокаторів чудово не лише розуміють, а й володіють українською. А чому московською? Вони, очевидно, не знають, що московія нахабно загарбала частину території України, що вбиває наших громадян.

Якщо вже на те пішло, то будь-якою іншою: англійською, польською, німецькою, італійською, навіть китайською й японською, тільки не московською. Московія, починаючи з 1654 року, тільки те й робила, що гнітила, обкрадала Україну. На своїй території цинічно витравила все, що найменше нагадує про Україну. А «українці» в Україні відстоюють московську мову... Чи не манкуртство це?

Ще одне. Ви думаєте, що ви її знаєте, що ви нею володієте?! Та коли, так званий, українець говорить, так званою, російською, вас за кілометр чути, що ви – хахол, хахлушка. І таким ви залишитеся назавжди. Навіть тоді, коли переїдете туди жити. Моя троюрідна сестра живе там майже сорок років, все одно відкрито її називають «хахлушкою».

Дехто думає, що не вивчивши свою рідну мову, можна послугуватися чужою. Читаю в одному пості: «..дарують гроші на РУДЗАК та КАНЦИЛЯРІЮ». І це не механічні помилки. Подивіться, як розташовані букви на клавіатурі. Не знаючи своєї, не знатимеш і чужої. Можна промовляти слова чужим алфавітом, але не вимовляти. Кожна мова має свою музику звучання, свій мелодійний ряд. Він дається від природи, від території, де народився. А щоб оволодіти такими навичками, треба дуже й дуже багато працювати, тренуватися. Власне, як грати на будь-якому музичному інструменті: щоденні кількогадинні тренування зі спеціалістами. Інакше – фальш і – посміховисько. Це ж стосується і природно іншомовних мовців. Їх одразу чути, коли вони починають говорити українською. Ви можете сказати, що ваша рідна, скажімо, московська. Поїдьте в московію і вас одразу розкусять і скажуть – хто ви. Треба народитися там, прожити хоча б перші десять років. І ви одержите природні навички вимови цієї мови. Так що не треба дурити себе і туманити інших!

В 2014 році, коли московія окупувала Кримський півострів, перше, що вона зробила окрім усього іншого, – це вимкнула ВСІ українські телеканали, незважаючи на те, що на них і так був досить високий відсоток контенту (будь-якої інформації) московською. Одразу вирішили, щоб жодне слово українською там не звучало, щоб, як кажуть, і духу там його не було.

Те ж саме і в лугандонії.

А що в нас? Тобто на материковій Україні. В нас також поребрик тут як тут. Ви прогорніть фейсбучні чати мешканців України: всякі стішки, цитати, пісні й пісеньки – московською. І все подається не так тупо, цинічно й вульгарно, а вишуканіше, багатогранніше, не нав'язливо. Закидають, а наші хавають і хавають.

Для московії практично все, що робиться на перспективу в Україні – катастрофа. І тому й застосовуються всі найпримітивніші, найдешевші засоби компрометації та маніпуляції лиш би скаламутити, розбурхати ситуацію. Коли прикрили на певний час три підступно ворожі канали в Україні, московська журналістка заводала: «Ну, йо-майо!! Што же ето такое?! Как же ето так?!» Значить зроблено правильно.

Тільки чому так довго запрягаємо? Бо вже вигадали новий, так званий, бренд маніпуляцій – в Україні є «українська російська мова». Ким же треба бути, щоб таке придумати?! І це буде безкінечно, якщо не з'явиться політично-правове рішення про заборону використання мовного питання в будь-яких платформах, окрім як науково-освітніх.

Взагалі у москалів треба вчитися. Там багато чого можна перейняти. І насамперед, як захищати, відстоювати свої інтереси й пріоритети...

Взагалі московія – це дивовижний регіон – надзвичайно вірусний. Народжені там заражаються вірусом «московського міра». І цей вірус часто мутує і постійні мешканці материкової України чи ті, що якийсь час були в чужомовному середовищі, також багато хто підсідає на нього і стають хронічно хворими цим вірусом. Колишні мешканці України, що з різних причин переїхали чи переїжджають у цей регіон, також досить часто заражаються і багато хто стає агресивним до своїх земляків. Розгадати б цей секрет...

Серед розбурхувачів та й інших є і громадяни України з паспортом цієї Держави. Тобто ці законні громадяни не лише не визнають, а й виступають проти законів саме своєї ж Країни, які в цивілізованому світі є стратегічно важливими. Та ми переконані, що всього цього не було б, якби не було зовнішнього впливу,

не було поширення мешканцями України різного роду гасел, створених як за кордоном, так і «нашими» прислужниками (якими чомусь Україна не займається) та щоб Держава миттєво реагувала, захищаючи свій інформаційний простір.

Так, питання мови в усіх країнах світу є стратегічно важливими і захищаються законами. Десь дужче, десь лояльніше (залежить від ситуації), але ці норми під діючими, а не декларативними, Законами, Актами, Указами. Бо – **яка мова, така й держава**. Це аксіома. І вона не підлягає навіть обговоренню, не кажучи вже про дискусії, протести. Але, як з'ясовується, – не в Україні... Бо тут можна вказувати й вимагати, якою мовою спілкуватися, яких героїв прославляти.

Ще на початку 90-х рр. минулого століття прерогативу вирішення мовного питання перехопили не науковці, не творча спільнота (хотів написати – еліта, але, але...), а – політики найвищого ешелону, які під час виборів мовне питання ставили вище від економічного. І тоді це було нормально, ніхто не докоряв, що «мову на хліб не намажеш». Мазали!!! Ще й як!!! – на політично-адміністративні рейтинги, посади. Неоднозначні положення стосовно мови зафіксовано і в ст. 10 Конституції України.

Мовне питання взагалі не повинно фігурувати, чи бути розмінною монетою ні під час виборів, ні взагалі. **Мова – це повітря нації. Мова – це кров нації. Мова – це закон**. І в тому числі й фізичний. (Знову адресую до своєї книжки, щоб тут не розписувати). Мовне питання ставили, а фактично – доїли на повну катушку виключно для того, щоб маніпулювати російськомовним населенням, місцевими манкуртами в Україні, загравати з сусідом. І це спрацьовувало до моменту результатів виборів. Потім знову затухало, виринаючи інколи то в одному регіоні, то в іншому. Але державного масштабу, слава Богу, не набирало.

Насправді мовне питання мало б бути вирішеним раз і назавжди на Всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 року, «на якому український народ підтвердив Акт незалежності України». Все! Закріпити відповідними

законодавчими актами. І більше до нього не повертатися. Як це робиться в багатьох цивілізованих країнах. На випадок якихось інсинуацій установити кримінальну відповідальність аж до статей розпалювання міжнаціональної ворожнечі, до державної зради...

Державники, на жаль, ще на зорі незалежності не проявили державного підходу, не вирішили одне з найважливіших державних питань, яке дає реальне право державу Україна називати українською Державою. І цим самим підклали міну затяжної дії під саму державність, її монолітність.

Тому я з великою пересторогою ставлюся до тих як критичних, так і відчайдушних відгуків-протестів, бо майже три десятиліття імітації державної діяльності наших очільників провалили практично всю економічну, соціальну та світоглядну сферу держави. І нарешті знайшли крайнього – громади, – перед цим опустивши досить значну частину суспільства нижче плінтуса, нижче самого дна: до лише фізіологічного виживання. Цим якраз і користуються наймані чи самонаймані маніпулятори і провокатори, маючи від цього, звичайно, особисті певні матеріальні вигоди. Адже на сьогодні ніхто безплатно нічого робити не буде. А тим більше на такому ідеологічно провокативному поприщі, в принципі-то – ризикованому поприщі. Адже в нормальній державі такими людьми уже б давно зайнялися відповідні органи, першочерговим завданням яких є збереження як фізичної, так і духовної єдності і цілісності України.

І цих провокаторів дуже легко виявити. Їх не треба й шукати. Вони самі про себе заявляють, демонструють ніби то свою позицію. Інколи – аж один поперед одного, перепошуючи матеріали. А насправді – провокують і маніпулюють. Намагаються внести сум'яття, викликати невдоволення, озлобленість. А в дійсності – вони є звичайними засобами та інструментами, армією «бійців» невидимих вожаків технологів-маніпуляторів. І що найстрашніше – серед цих, так званих, бійців досить багато достатньо заможних осіб, в яких немає заявлених проблем із покупною чи платоспроможністю, ні зі спілкуванням українською.

Риба, як правило, шукає, де глибше, бо там знаходить найбільше поживи,

а людина – де краще. Тобто – для людини, особливо зараз, практично горизонтів немає. То якщо в тебе, людино, є проблеми тут, шукай, де їх у тебе не буде. Перед тобою вся Планета, всі її закутки...

Чи не найбільша проблема полягає в тому, що технологи обрали шлях виокремлення мовного питання з абсолютно духовної сфери і переведення його, втиснення, нав'язування – в матеріально-економічне. Це абсолютно несумісні речі. Це, як кажуть, Небо і Земля чи – на городі бузина, а в Києві дядько. Але, виявляється, працює. Працює ж нав'язане «Моя хата скраю, я нічого не знаю». Хоча справжнє: «Моя хата скраю, першим ворога стрічаю». Працює серед маргіналів, яких таки доста. І це технологи добре знають. Адже серед них дуже багато розумних, підготовлених людей, інколи й з закордонною освітою. От тільки – з цінностями в них проблеми.

Чому це вони так роблять? Тому що мова – це єдино справжній, **найнадійніший кордон держави. Кордон, який є в кожному її географічному куточку, в кожній установі, квартирі, кожному серці її громадянина. Він має оберігатися не лише державою. Його прикордонниками є кожний свідомий її громадянин.** Прибери цей кордон – і держави немає. Може лишитися тільки назва, яку потім замінити ще легше.

Я міг би прокоментувати кожне гасло, кожний вереск; розкрити, розвінчати їхні явні й скритні маніпулятивні прийоми, задумки, закладки, але робити цього не буду лише з тих міркувань, щоб їх зайвий раз не озвучувати, не нагадувати, не ставати опосередкованим пропагандистом, не бути й близько біля тих ворожих покручів.

Хочу запитати в цих провокаторів. **Коли говорити чужою мовою, то чи з'являться в усіх нас гроші, щоб не було проблем із відвідуванням аптек, супермаркетів, лікуванням, навчанням і всякого роду шопінгуванням; чи знизяться тарифи на комунальні послуги; чи з'явиться в усіх українських пенсіонерів можливість подорожувати не лише по Європі, як це роблять пенсіонери цивілізованих країн і т.д. і т.п.?! І взагалі – чи може мова, як засіб спілкування, впливати на формування економічної складової держави.** Звичайно,

що ні. Мова до цього не має ніякого відношення, тому що мова – це духовне, а не ковбаса чи цитрамон. Ви ж не одягаєте штани через голову. А чому це робите з мовою?

Серед багатьох тих, хто чудово володіє українською мовою, насправді є багато корупціонерів, економічних і політичних аферистів, спекулянтів, діяльність яких більше розрахована на особисте збагачення (міри якому немає), аніж на економічний, політичний і соціальний розвиток України.

В Україні українська мова, на жаль, навіть не є маркером духовності серед майже всіх сфер життя, яким насправді вона мала б бути. В тому числі й серед тих, що, здавалося б, займаються освітою, наукою, мистецтвом, які є фундаментом духовності. В кращому випадку вона є ситуативним засобом. І не лише тому, що вона скомпрометована і скомпрометується, а й тому, що по ній багато хто топчеться ще ликовими лаптями чи кирзовими чобітьми в кізяках, у туфлях із крокодилячої шкіри також; у вишиванках, під якими примасковані косоворотки; хто живе за принципами какойразніци; тому що всякий дозволяє собі встромляти свого носа у святая святих, що взагалі було першим від усього – **СЛОВО**. **До Слова треба торкатися зі щирою душею, зі світлими помислами, нести його як тонкі кришталеві бокали, як запалену свічку серед темряви.**

Ті потуги, які робить хоч і значна частина освічених і патріотичних громадян України, на жаль, не завжди почуті, не є провідниками, за якими були б колони таких, як вони, а тим більше – сприйняті суспільством. Інакше б такої вакханалії не було б ні в економіці, ні в духовності.

Українське суспільство – це, як виявляється, не те суспільство, яке вважається. Українське «суспільство» десь там, – вгорі. Та й чи все воно – українське за духом? Ми його ніби то й знаємо, що воно є; ніби то й бачимо його айсбергову частину, але більше відчуваємо власною шкірою, бачимо на цінниках. Суспільство означає – діяти спільно. А в нас стільки розбрату, агресивності. Хіба може так діяти суспільство?

У згадуваній книжці є одна із заповідей мови, сформованих нами: **«Не говори мовою чужого народу. Говори мовою своєї землі. Тебе всі розуміють.»**

А хто не розуміє – це його проблеми. Ти хочеш вирішувати чужі проблеми? Мова – це молитва, вібрація, за допомогою якої відбувається зв'язок із Всесвітнім інформаційним простором, з Богом, який відстежує, ідентифікує кожен народ через його мову. Немає зв'язку, немає народу. Він приречений на поступове й обов'язкове вимирання».

То ж, можливо, вже пора нарешті всім вирішувати свої проблеми? Пора об'єднуватися, а не вишукувати приводи розбрату, вишкрябувати з-під нігтів смітинки, займатися деморалізацією, різного роду маніпуляціями. Розбудова держави здійснюється всіма разом і водночас кожним окремо. На кожному з нас в однаковій мірі лежить відповідальність, що ми робимо, що ми кажемо. Перший крок зроблено. Чекаємо наступних. Тільки – не назад.

І на останок: якщо вам какаєразніца – язиком чи мовою, – то переходьте на мову і спілкуйтеся нею на вулиці, вдома, в аптеці, магазині, в банку, в транспорті, в селі, в місті – тим більше, якщо ви мешкаєте в Україні і є її громадянином. Повірте, аж ніяк не соромно знати мову українську, володіти нею, спілкуватися. І навіть – дивувати багатозначністю слів, її красою, мелодійністю, вишуканістю...

Іщенко Олександра,
НПУ імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

РОЗВИТОК ТА ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Мова – це основа основ. Це – захист національних інтересів. Тому в нашому буремному сьогодні, на 30-му році Незалежності у нас немає права на поразку. Ми щирі в прагненні й устремлінні впевнено йти вперед і перемагати. Тому саме в цій доповіді, я хочу розповісти про її нелегкий шлях.

Окремі мовознавці вважають, що українська мова є найдавнішою з живих слов'янських мов. Російська мова походить від української церковної мови (церковнослов'янської). Саме це доказує індивідуальність та неповторність нашої мови. Академік **Юрій Шевельов** вважає, що українська мова виділилася з праслов'янської мови. Російський мовознавець **Олексій Шахматов** стверджує, що українська мова виникла зі спільноруської прамови, від якої крім української походять північно-великоруська, південно-великоруська та білоруська. Історію української мови Шевельов поділив на шість періодів:

- протоукраїнський — VII—XI ст.,
- давньоукраїнський — XI—XIV ст.,
- ранньосередньоукраїнський — XV—XVI ст.,
- середньоукраїнський — середина XVI — перші роки XVIII ст.,
- пізньосередньоукраїнський — XVIII ст.,
- сучасний — від останніх років XVIII ст. до сьогодні.

За фонетичними явищами та лексикою українська суттєво відрізняється від "руських" мов. Лексично найближчими до української є білоруська (84%), польська (70%) та сербська (68%) мови. Російська за близькістю на четвертому місці (62%). Українська фонетика й граматики має від 22 до 29 спільних рис із білоруською, чеською, словацькою й польською мовами. З російською — 11.

Санскритолог Василь Кобилюх доводить, що українська мова сформувалася в X-IV тисячоліттях до нашої ери. В українській багато слів, що мають походження з давньої індійської мови санскрит. Серед них: "повітря", "кохати", "кінь", "дерево", "вогонь".

448 р. н.е. візантійський історик Пріск Панікійський, перебуваючи у таборі гунського володаря Аттіли на території сучасної України, записав слова "мед" і "страва".

У Києві княжої доби розмовною була українська мова. Це доводять давні графіті у столичному Софійському соборі. В основі цих написів — церковнослов'янська мова. Але писали їх люди, які не завжди добре володіли нею. Замість літературної мови вони вживали розмовну.

Хронологія історії української мови, що її викладено нижче, поєднує два підходи: історичний (розвиток української мови у рамках тих держав, де нею послуговувалися) та «джерельний» (кожному періоду притаманні певні джерела, з яких можна зробити висновок про різні зміни насамперед у фонетиці мови, за Ю. Шевельовим.

З точки зору функціонування української мови в державах, які існували на українських землях, можна виділити такі періоди:

- період від III тис. до н. е. до сер. XIV ст.: виділення української мови з праслов'янської, мови Русі;
- період від сер. XIV ст. до Люблінської унії 1569 р.: Велике князівство Литовське, Молдовське князівство, Польське королівство;
- період від Люблінської унії 1569 р. до Андрусівського перемир'я 1667 р.: Річ Посполита;
- період від Андрусівського перемир'я 1667 р. до кін. XVIII ст.: Велике князівство Московське (Царство Російське) та Російська імперія;
- формування літературної мови на народній основі — від кін. XVIII до поч. XX ст.: Російська імперія, Австрійська імперія / Австро-Угорщина;
- українська мова у XX ст.: Російська імперія та Австро-Угорщина, Українська Народна Республіка, Самостійна Кубанська Народна Республіка, Українська Держава, Західноукраїнська Народна Республіка, Карпатська Україна, УНР (радянська) / УСРР / УРСР;
- українська мова в незалежній Україні.

«Джерельний» підхід Ю. Шевельова виділяє такі періоди:

- протоукраїнський період (VII—XI ст.) — немає джерел, написаних носіями мови на території України, використовуються інструменти зіставної лінгвістики;
- давньоукраїнський період (XI—XIV ст.) — представлений досить значною кількістю писемних пам'яток, які написані не українською, а церковнослов'янською мовою, досліджуються окремі елементи української фонології в іншомовних текстах;

- ранньосередньоукраїнський період (XV—XVI ст.) — основною проблемою є відмежування пам'яток і рис української мови від білоруських
- середньоукраїнський період (середина XVI — перші роки XVIII ст.) — писемна мова виступає, з одного боку, як особливий різновид церковнослов'янської мови, з іншого боку як особливий, дуже перероблений різновид розмовної мови;
- пізньосередньоукраїнський період (XVIII ст.) — писемні джерела часто фіксують мішанину української та російської мов у різних пропорціях
- сучасний період (від останніх років XVIII ст. до сьогодні) — використання української мови в художній літературі та всіх інших жанрах.

Українська мова є дуже давньою. Літературна мова – це та мова, що пройшла обробку майстрами слова і вважається загальнонародною. Саме літературна мова і в усній, і в писемній формах обслуговує різноманітні сфери суспільства. Вона має власні норми та різні стилі. У розвитку літературної мови велику роль зіграли видатні митці писемності України. Це і І. Котляревський, який є її зачинателем, і Т. Шевченко, що став її основоположником, і багато інших майстрів слова. Отже, мова – це історія народу, одна з ознак нації.

Українська мова є рідною мовою українців, які проживають на території України (за переписом 2001 року рідною її вважали 32,6 млн осіб — 67,5 % населення України та 85,2 % етнічних українців) та поза межами України: у Росії (там нею володіє 1,8 млн осіб), Молдові (без врахування Придністров'я українська є рідною для 181 тис. осіб, мовою щоденного спілкування українська є для 130 тис. осіб), Канаді (володіє 174 тис. осіб), США (129 тис. мовців), Казахстані (говорять українською 128 тис. осіб, однак володіють більшою чи меншою мірою до 732 тис. осіб), Білорусі (рідною називає 116 тис. осіб), Румунії (57 тис. мовців), Польщі (23 тис. осіб, що постійно проживає на території Польщі, та від 20 до 450 тис. осіб з числа трудових мігрантів), Бразилії (щонайменше 17 тис. носіїв), Словаччині (11 тис. осіб, які назвали свою мову українською, та 24 тис. осіб, які назвали своєю мовою «русинську») та інших

країнах. Просто вслухайтесь у ці цифри: такий масштаб, така велика кількість населення, і всі розмовлять нашою, українською мовою.

Наша мова – індивідуальна, недаремно вона вважається одною із наймилозвучніших у світі. На початку минулого століття в Парижі зібралися представники від кожної нації. Міжнародне журі проводило конкурс краси й мелодійності мов світу. Оцінювалася краса звучання, представники прослуховували тексти різними мовами. В результаті за звучанням на перше місце вийшла італійська мова, на друге – українська, на третьому місці опинилася французька, на четвертому – турецька, на п'ятому – англійська.

З такою великою кількістю мов – наша рідна на другому, це має бути великою гордістю для нас.

Тому як казав наш народний геній :

Мова рідна,
слово рідне,
хто вас забуває,
той у грудях не серденько,
тільки камінь має.

Поважайте мову, прославляйте її, і найголовніше – розмовляйте нею.

Калинець Ярина,
НПУ імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

ПОЛОНІЗМИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

На українську мову впливають різні мови: російська, грецька, білоруська, та особливе місце посідає польська мова. Це пов'язано з тим, що тривалий час велика частина українських земель перебувала під владою Польщі.

Полонізм – слово або мовний зворот, запозичені з польської мови. За всю історію української мови було позичено близько 17 000 слів з польської. Мова наших сусідів стала посередником для входження великої кількості слів німецького і латинського походження, передусім науково-культурної термінології й технічної лексики.

Полонізми починають потрапляти в нашу мову з XVI століття. Вони виділяються за певними фонетичними ознаками: наявності носових (вензель, плентатись), певних характерних звуків (дзінькувати, живий), звукових сполучень (бидло , бодлак).

На початку XX ст. у літературно-мовному процесі функціонувало близько 130 чистих полонізмів . Ось кілька прикладів :

- службові слова: аби (aby), але (ale), коло (kolo), чи (czy);
- назви предметів: гак (hak), кашкет (kaszket), кулька (kulka), ліжко (lozko), черевик (trzewik) , куля (kula);
- установи: кав'ярня (kawiarnia), шпиталь (szpital);
- абстрактні назви: ласка (laska), лихо (lichy);
- назва споруд: паркан (parkan), сходинка (chodek);
- назви географічних об'єктів: місто (miasto);
- кольори: червоний (czerwony).

Основним чинником наявності полонізмів в українській літературній мові є споконвічне сусідство й постійне контактування обох народів у різних сферах.

Значна кількість запозичень із польської мови потрапила через її західноукраїнський варіант, що стало можливим не в останню чергу внаслідок ухвали правописних норм 1928 р., метою яких було унормування української літературної мови, об'єднання західної та східної мовних традицій. На сучасному етапі розвитку української літературної мови більшість західноукраїнських полонізмів належить до загальноживаної літературної лексики, хоча частина з них і надалі вважаються регіональними або взагалі вийшли з ужитку. Найбільшу кількість становлять полонізми, пов'язані з людиною та її роллю в суспільстві,

що зумовлюється відкритістю цієї сфери для входження нових понять, динамічністю змін та активністю контактів між народами.

Адаптація полонізмів на українському ґрунті відбуваються відповідно до джерела запозичення.

Графічна адаптація полягає у передачі латинської абетки кириличною, причому можливі переоформлення, при яких з'являються розбіжності у кількості літер мови – джерела й мови – позичальниці.

Фонетична адаптація спостерігається у незначній кількості прикладів у випадку посередництва польської мови і зводиться до заміни непритаманних українській мові звуків іншими, властивими їй.

Українсько-польські мовні контакти, їх історія та наслідки належать до важливих питань сучасної славістики. Питання польського впливу на українську мову неодноразово ставало предметом мовознавчих розвідок українських і польських дослідників, у яких описуються причини, характер та значення цього впливу для розвитку української літературної мови на різних етапах її становлення.

Коротун Аріна

НПУ імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ

Проблеми термінології нині перебувають в колі найактуальніших питань лінгвістики. Адже термінологічні одиниці належать до того пласту лексики, яка посідає значне місце в загальнонаціональному словнику будь-якої мови, розвивається стрімкими темпами, користується підвищеним попитом серед

фахівців будь-якої галузі суспільного життя й через це зосереджує на собі увагу багатьох дослідників. Особливо переконливо це можна простежити на прикладі формування економічної термінології кінця ХХ- початку ХХІ століття, порівняно з її розвитком у попередні часові виміри. **Функціями** економічної лексики на сучасному етапі її функціонування є:

УМОЖЛИВЛЕННЯ – для налагодження більш глибоких економічних зв'язків із іншими державами завдяки перекладу та тлумаченню економічних термінів;

НАЙМЕНУВАННЯ - позначає загальновідомі економічні поняття спеціальними найменуваннями, надаючи їм при цьому особливої виразності.

ПОЗНАЧЕННЯ - кодифікує поняття та їх системи з вузькоспеціалізованою метою розвитку відповідної терміносистеми.

Нині лінгвісти відзначають істотну динаміку у розвитку економічної галузевої термінології. Так, вона різноманітна за своїм тематичним складом, у якому можна виокремити такі групи:

а) **назви осіб, що займаються економічною діяльністю:** *акціонер, маклер, менеджер, брокер, фінансист, трейдер, інвестор;*

б) **назви математичних показників:** *коефіцієнт придатності основних фондів, коефіцієнт покриття, індекс вартості життя, індекс заробітної плати, валютний коефіцієнт;*

в) **назви організацій, що здійснюють фінансово-економічну діяльність:** *Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку, Європейський інвестиційний банк;*

г) **назви економічних процесів:** *інфляція, інвестування, кредитування, інкасація, тарифікація, індексація;*

д) **назви фінансових паперів:** *вексель, акція, облігація, ваучер, акредитив;*

е) **назви банківських та фінансових політик і систем:** *дефляційна політика, валютна політика, кредитно-грошова політика, фіскальна політика;*

ж) **назви грошових одиниць країн світу:** *гривня (Україна), ат (Лаос), бир (Ефіопія), гелер (Словаччина і Чехія), грош (Австрія, Польща), ден (Македонія),*

драхма (Греція), ескудо (Португалія), ієна (Японія), к'ят (М'янма), лек (Албанія), соль (Перу), халал (Саудівська Аравія), хао (В'єтнам), цзяо (Китай);

з) **назви нормативних документів і законів:** *бюлетень курсу іноземної валюти, закон грошового обігу.*

Крім того, **за походженням** сучасну економічну лексику дослідники поділяють на такі **групи:**

а) 19% фінансово-економічної термінології становлять **власне українські** слова (до речі, економічна термінологія одна з небагатьох систем, які мають так мало власних термінів): *борг, боржник, вартість, взаємозалік, викуп, витрати, відрахування, готівка, гроші, дохід, заборгованість, заощадження, позика, рахунок, каса, мито, застава, зайнятість, послуги, постачальник, торгівля;*

б) 8% – це **слова-гібриди**, тобто такі, що складаються з двох коренів, один з яких є власне українським, інший – запозиченим: *векселедавець, векселетримач, жиронаказ, жиророзрахунок, грантодавець, квазіціна, самофінансування, самоліквідність, самофінансування, субрахунок, фондівіддача, фондомісткість, євроринок;*

в) решту 73% становить лексика, **запозичена з різних мов світу.** Найчисленнішу групу утворюють запозичення з латини (дебет, девальвація, субсидія), з французької мови (аванс, гарант, жетон, кадастр) та англіцизми, бо англійська мова набула нині статусу мови світового бізнесу (дисконт, бартер, бізнес, брокер, тіньовий бізнес). Решта економічних термінів, запозичені безпосередньо та опосередковано з італійської мови (інкасатор, валюта, каса), німецької (вексель, біржа, інвестиції), грецизми (базис, економія, іпотека, нумізмат).

Формально всі запозичені терміни можна поділити на дві групи: 1) терміни з повним структурним збігом: *маркетинг, лізинг, каса;* 2) терміни з частковою заміною компонентів, оформлені словотвірними засобами мови-реципієнта: *рентабельність.* За допомоги суфікса *-ість* утворюється більшість абстрактної лексики зі значенням узагальненої ознаки: *прибутковість, оборотність.* Суфіксальний словотвір становить собою найбільш активну ділянку

термінологічної системи економіки: суф. *-ува-* - для дії: *субсидіювати, авансувати*, суф. *-ар, -ик, -іст/-ист, -ант, -ат* – для назви особи: *жирант, економіст, монопольник, орендар*, суф. *-н-, -ов-* - для прикметників: *бізнесовий, біржовий, дотаційний, іпотечний*.

Велика частка запозичень призвела до активного вживання синонімів у сучасній економічній термінології, що формують такі основні типи: один термін є власне українським, а інший – іншомовним, при цьому слова запозичені більш характерні для наукового стилю (*ембарго, емісія, конкуренція, конвенція, репарація тощо*), а питомі українські – науково-навчальному, науково-популярному його різновиду (*заборона, випуск, суперництво, угода, відшкодування*).

Науковці по-різному оцінюють термінологічні запозичення: пуристи заперечують цю потребу, пропонують творити їх з власних ресурсів (як у 20-х роках ХХ століття). Інші вчені розглядають запозичення як природне явище реального мовного життя (іншомовні запозичення не повинні перевищувати 15 %). Так, І. Я. Франко, який сприяв виробленню теоретичних засад української термінології, був проти пуризму, бо вважав, що це віддалить одних слов'ян від інших [3, с.87].

Про потужність розвитку та вивчення термінології економічної царини на межі ХХ- ХХІ ст. свідчать численні сучасні лексикографічні джерела: термінологічні словники, довідники, наприклад, (які я пропоную для вашого перегляду, мовчати) “Економічний словник-довідник” за редакцією С.В.Мочерного (1995), Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. “Фінансовий словник” (2000), “Бухгалтерський словник” за редакцією Ф.Ф.Бутинця (2001), «Українсько-російсько-англійсько-німецький тлумачний та перекладний словник термінів ринкової економіки» за редакцією Т. Р. Кияка (2001), «Українсько-російський словник наукової термінології» за редакцією Л.О. Симоненко (2004). Економічні терміни зафіксовано також в інших словниках української мови, зокрема, тлумачних, правописних, орфоепічних, етимологічних тощо.

Відомий лінгвіст О. Сербенська стверджує: «Українська наукова мова (а вагомою її складовою є термінологічна лексика) проходить надзвичайно відповідальний етап свого формування. І кожний із нас, хто активно оперує мовою, виробляючи ті або ті слова, форми, конструкції, відповідає за те, якою вона буде структурною, наскільки збережеться її природність, наскільки вона залишиться сама собою» [5, с.534]. Очевидно, ці настанови також характерні для економічної терміносистеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ботвина Н.В. Офіційно-діловий та науковий стилі української мови. К., 1999. С. 65-66.
2. Волкотруб Г.Й. Стилїстика ділової мови. К., 2002. С. 54-55.
3. Зарицький М.С. Актуальні проблеми українського термінознавства: Підручник. К.: ІВЦ "Видавництво "Політехкнига"; ТОВ "Фірма "Періодика", 2004. С. 87.
4. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови. – Тернопіль, 2000. – С. 91-95.
5. Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник. К.: Алерта, 2014. С. 534.
6. Товстенко В. Запозичення з інших мов як джерело поповнення української економічної термінології // Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. С. 158 – 164.
7. Чорновол Г.В. Новітня економічна термінологія та її стилістичне вживання в сучасній українській мові (на матеріалі періодичних видань): Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Г.В. Чорновол. К., 2004. 23 с.

Липка Софія,

НПУ імені М.П. Драгоманова,

м. Київ

МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ

Лексичний склад нашої, як і будь-якої іншої, мови містить велику кількість сленгових утворень, що відповідають певним соціальним та професійним групам людей. Упродовж часу, коли наша мова перебувала під впливом тоталітарної системи, визнавався єдиний стандарт літературної мови. Проте існування різноманітних діалектизмів, сленгізмів тощо доводить, що мова залишається динамічною системою, яка постійно живе і розвивається.

Дослідження студентського сленгу тісно пов'язане із сучасною молодіжною субкультурою, яка в основному визначається специфікою навчального закладу, дозвіллям, поведінкою, своєрідністю моди та смаків, популярними напрямками в музиці та інше.

Студентський колектив, реалії студентського побуту, навчання, навколишнє оточення, спілкування між ровесниками інших вишів, почуття гумору також можуть впливати на формування і життєдіяльність молодіжного сленгу.

Молодіжний сленг – динамічна за своєю природою субсистема, яка варіює залежно від певних етномовних та культурних особливостей регіону. Пласт сленгової молодіжної лексики великою мірою становлять новотвори (неологізми), які формуються і змінюються разом зі змінами в суспільстві. За свідченням доктора філологічних наук Лесі Ставицької, «сучасний молодіжний сленг є ніби посередником між інтержаргоном та мовною практикою народу, розмовно-побутовою мовою широких верств населення, яка послуговувалась і завжди послуговуватиметься здатністю української мови до продукування стилістично знижених, іронічних, гротескних лексичних засобів, що в сучасних умовах демократизації стилів спілкування і виявляються адекватними

жаргонним і сленговим номінаціям». Лексеми утворюються під впливом найрізноманітніших факторів, серед яких особливо виділяються: кримінальний жаргон, інтержаргон, власна інтерпретація серед молоді деяких термінів, зокрема медичних, тощо.

Багато лексем молодіжного сленгу семантично дублюють поширені в інтержаргоні одиниці без будь-яких трансформацій: шари, моргала, баньки (очі); лимон (мільйон грошових одиниць); стріляти (просити); поїхати (збожеволіти); бичок, чинарик (недопалок); кабак (ресторан); хахаль (кавалер, наречений); миша (кишеньковий злодій); крися (той, хто краде у своїх); малахольний (ненормальний); шнобель, нюхало (ніс).

Походження деяких слів молодіжного сленгу зрозуміти досить легко. Так, наприклад, не становить труднощів пояснення таких слів, як зубр (людина, яка присвячує забагато часу навчанню), це слово, вочевидь, пішло від дієслова зубрити (вчити напам'ять); подібна ситуація в словах парохід (той, хто відвідує пари) та парогуль (той, хто пропускає заняття) що складаються з двох основ пара та ходити (в першому випадку) і гуляти (в другому); гуртак (гуртожиток) та інші.

Цікавим є походження слова кентавр – підлабузник. Подібні слова є досить поширеними і завойовують позиції, через те, що мають яскраво виражене іронічне забарвлення, а це притягує молодь, адже володіти добрим почуттям гумору – це «модно», «класно» і «хіпово». Власне, почуття гумору допомагає підліткові виділитися з загалу та підкреслити свою особистість.

Іноді студенти використовують такі слова-«паразити»: «тіпа», «короче», «знаєш», «мол» тощо. Це свідчить насамперед про те, що деяким студентам не вистачає слів для формування речення, а тому вимушені паузи між словами заповнюються часто словами-«паразитами». Але на жаль, студент часто не усвідомлює, що це загрозливо впливає на культуру рідної мови, збіднює її, не дозволяє використовувати сповна її багатий мовний арсенал. Зокрема, якщо студент розмовляє («базарить» в його розумінні) із своїми ровесниками, вживаючи, наприклад, сленгові фрази: «Сьогодні в універі було кльово», «Ми всі чухнули з пари», – то це засвідчує, що його культура мовлення дуже низька.

Чільне місце в молодіжному мовленні посідають метафоричні номінації, що виявляють образні можливості внутрішньої форми вихідного уявлення: кайф (задоволення) – кайфовий, кайфоломщик, кайфолом; башлі (гроші) – башляти (платити), башльовий (платний), небашльовий (недорогий) тощо.

Однією з цікавих особливостей молодіжного сленгу є зміна значення лексем літературної мови, що додає мовленню іронічного забарвлення. Наприклад, базар у літературній мові – торгівля на відкритому місці, у молодіжному мовленні це слово має зовсім інше значення, а саме – мовлення; дієслова: запльовуватись, грузити, кінчатися, стріляти, висіти, наїжджати, доганяти, солянка мають цілком розбіжне значення у літературній та сленговій мовах.

Ще один із прийомів, що застосовуються у молодіжному мовленні, – це заміна слів їх семантичними синонімами, тобто такими, що мають не зовсім доречний смисловий відтінок. Наприклад, замість словосполучення: «іди сюди» вживається: «Мандруй сюди», «Мігруй сюди», «Крокуй сюди» тощо.

Активно використовуються суфікси заниженої емоційної маркованості, такі як: -ха – депресуха, класуха, -юк – сидюк, -ло – файло, хавало. Трапляються і пестливі суфікси в таких словах: телик – телевізор, велик – велосипед, хом'ячок – комп'ютерна мишка, тазик – комп'ютер. Характерним для сленгу є закон економії мови у гіпертрофованому вигляді: магаз – магазин; комп – комп'ютер; дезде – домашнє завдання; фізра – фізкультура.

Студенти вживають сленгові вирази для того, щоб виглядати сучасними. По-перше, при спілкуванні студенти вживають сленг не тільки для передачі інформації, але і для вираження власного світогляду, ідей, для підкреслення власної особистості та того, що вони йдуть в ногу з часом.

По-друге, сленг – одна з форм влиття в колектив і засіб бути адекватно сприйнятим у тій групі людей, з якою ведеться спілкування. Адже студенти не вживають сленг постійно, вони користуються ним в більшій мірі в тих ситуаціях, коли сподіваються на розуміння.

По-третє, сленг у деякому розумінні може бути своєрідною грою для точного, навіть іронічного опису подій та вражень.

Специфіка молодіжного жаргону в тому, що до нього весь час надходять нові, "свіжі" слова, які відбивають зміни у нашому житті. Це своєрідний "полігон" для випробування новотворів. Парадокс, однак, у тому, що, як тільки слово-жаргонізм стає загальновідомим (як це, наприклад, сталося зі словом "тусовка"), молодь швидко втрачає інтерес до нього і замінює його іншим. Таким чином, молодіжний жаргон виконує функцію своєрідного "фільтра" для новотворів.

На сучасному етапі розвитку мов молодіжний сленг є одним з головних джерел поповнення словникового складу. Вчені зазначають, що елементи сленгу або швидко зникають, або входять у літературну мову. Запозичення слів та словосполучень сленгу і жаргонів у літературну лексику зумовлюється насамперед необхідністю поповнення експресивних засобів. Більшість одиниць сленгу і жаргонів – це літературні одиниці, які здобули специфічні значення, тому запозичення з нелітературних підсистем в багатьох випадках веде до появи семантичних неологізмів.

З одного боку сленг збіднює мову, перешкоджаючи інтелектуальному і творчому розвитку особистості, а з іншого відображає тенденції, важливі для сучасної мови в цілому, і без його всебічного вивчення лінгвістичний опис сучасної української мови буде неповним.

Отже, сленг потрібно досліджувати не тільки як мовне явище, а й як суспільне, тим більше що зараз багато уваги приділяється питанням духовно-морального виховання молоді. У школі потрібно частіше обговорювати питання культури мови, необхідно аналізувати «живу» мову молоді, мову реклами, молодіжних видань з метою вироблення відповідального ставлення до рідної мови.

Литвиненко Богдан,
НПУ імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ПИСЕМНОСТІ

Писемність у Київській Русі була відома ще до запровадження християнства. Про це свідчать угоди Русі з Візантією, в яких містяться вказівки на те, що обидві держави розв'язували різні спірні питання «не тільки на словах, а й письмово». За договором 944 р. вимагалось, щоб послы та купці Русі пред'являли у Візантії спеціальні грамоти, підписані самим князем.

Значний розвиток писемності пов'язаний з християнством. Після введення на Русі християнства кирилиця, винайдена Кирилом і Мефодієм, поступово витіснила стару писемність. На основі кирилиці відбувався подальший розвиток писемності й формувалася давньоруська писемно-літературна мова.

М. Грушевський писав: «З християнством з Греції та Болгарії прийшла до нас наука, освіта, книги ... З Болгарії перейняли ми азбуку, письмо слов'янське...»

На стіні Софії Київської виявлено азбуку, яка складалася з 27 літер: 23 грецьких і чотирьох слов'янських - б, ж, ш, щ.

Писемність поширювалася і серед простого люду. Про це свідчать написи на різноманітних виробах ремісників – цеглинах, хрестах, іконах, мечах, на стінах будівель і церков.

Понад 300 написів різного часу відкрито в Софії Київській, і серед них один із найраніших — запис про смерть Ярослава Мудрого 1054 р.

У Звенигородці відкрито українські грамоти, писані на березовій корі, що разом з відомими берестяними грамотами Новгородка є важливим джерелом вивчення писемності на Русі.

Книги писали чорнилом, виготовленим з дубової або вільхової кори, квасного меду тощо. Великі літери на початку рядка малювали великими червоними фарбами.

Сторінки книжок виготовляли з пергаменту і прикрашали орнаментами.

Готову книжку оправляли в дошки, вкриті шкірою або срібним окладом, на якому власник писав своє ім'я. Така книжка коштувала дуже дорого. Князь Володимир Василькович за один молитовник заплатив 8 гривень, а ціле село купив за 50 гривень. Книгу високо цінували на Русі. Її вважали поводитирем у житті.

Книжна мудрість була у великій пошані. Ярослав Мудрий зібрав велику бібліотеку — понад 500 книжок, яку зберігав у Софійському соборі, сліди її ми шукаємо й досі. Одні дослідники вважають, що бібліотека загинула під час монгольської навали, інші — що вона розійшлася між різними книжковими зібраннями по смерті Ярослава, треті — що вона зберігається в невідомому місці, четверті — що вона згоріла під час пожежі у XVII ст.

При бібліотеках були спеціальні майстерні, де переписували або перекладали з іноземних мов книги як церковні, так і філософські, юридичні, історичні тощо.

Із письмової спадщини можна згадати філософську проповідь Іларіона «Слово про закон і благодать», «Повчання дітям» Володимира Мономаха та інші. Повість минулих літ» — велика історична праця, в якій подано зв'язний виклад історії Русі. Вона просякнута ідеєю міцної, об'єднаної держави.

Виникненню української писемності сприяло запровадження християнства на Русі. Значному розвитку української мови та писемності послугувало створення кирилиці. Як результат, сформувалася давньоруська писемно-літературна мова .

Книгописання було дороговартісним і довготривалим, тож не кожен мав можливість почитати писану книгу (ситуація значно покращилася з відкриттям першої в Україні друкарні у Львові Іваном Федоровим).

Але все-таки письмова спадщина Київської Русі вражає: збереглися фрагменти філософської проповіді Іларіона під назвою « Слово про закон і благодать» , «Повчання дітям» Володимира Мономаха , і найціннішої, на мій погляд, праці «Повість минулих літ», у якій зафіксовано історію зародження, розквіту та початок занепаду Київської Русі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Джерела світлин фрагментів із текстів
2. Світлини з біографії Михайла Грушевського
3. Світлина з інтернет-джерел щодо віднайденної азбуки на стіні Софії Київської
4. <https://uahistory.co/compendium/7klas/57.html>
6. <https://spadok.org.ua/mova-i-pysemnist/blog>

Лобода Тетяна

НПУ імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

СУЧАСНІ КРОСМЕДІЙНІ ЗМІ: АНАЛІЗ ЛЕКСИЧНИХ, ОРФОГРАФІЧНИХ І ПУНКТУАЦІЙНИХ АНОРМАТИВІВ

Проблему низької якості публіцистичних текстів неодноразово порушували такі мовознавці, як А.Капелюшний, О.Пономарів, Н.Шумарова, О.Сербенська, Н.Бабич, С.Бибик та інші. Однак дослідники переважно аналізують мовні анормативи на матеріалі друкованих періодичних видань. Кросмедійні ЗМІ лише починають прискіпливо вивчати та аналізувати, попри десятилітню історію існування їх в Україні.

Сучасні технології масмедійної комунікації нині активно змінюються, традиційні засоби (газети, радіо, журнали, ТБ) стали не єдиними каналами

оперативного інформування суспільства. Термін кросмедіа – це синонім «мультимедійної» журналістики, бо спрямовані на створення медійного продукту мінімально для двох або кількох засобів його поширення як спосіб інтегрованого використання медіа, зокрема аналогового та цифрового.

Причини появи кросмедійних ЗМІ спричинені такими чинниками:

- занепад «старих медіа» - газети, радіо, журнали, ТБ стали не єдиними каналами, де можна отримати оперативну та повну інформацію;
- поява нових каналів комунікації: цифрові – текст, аудіо, відео; інтернет – вебсторінки, пошта, блоги;
- поява нових медіа: інтернет-ЗМІ, цифрове мовлення;
- створення персоналізованого контенту: користувачі можуть брати участь у створенні контенту завдяки пошті, сайтам.

Поняття кросмедіа набуває поширення, проте не має усталеної дефініції. Розбіжності існують не лише щодо тлумачення цього поняття, а й з приводу написання відповідного терміна, що залежить від країни й мови. В англійській мові є два варіанти написання: для Великої Британії типовим є варіант з дефісом, в американському медіа просторі – окремо. У німецькій правописній традиції оформлюють це слово лише разом. Зазначені способи написання усталилися у відповідних мовах і культурах. Проте має право на існування й інші варіанти писемного передавання терміна, а саме: X- Media. В українській мові з 2017 року прийнято було писати його з дефісом, починаючи з 2018 року та в сучасних дослідженнях превалює варіант написання разом, особливо після змін у новій редакції Українського правопису.

Крім того, як синоніми до цього поняття окремі фахівці використовують суміжні поняття: конвергенція, інтегрована комунікація, мережева комунікація, трансмедіа, мультимедіа та інші. Однак, на думку Г. Сарміної, всі названі відповідники не можуть бути тотожними до терміна кросмедіа та їх вживання з таким значенням є некоректним.

Попри такі тенденції лінгвісти вважають, що обов'язковим елементом цього поняття є пересування користувача різними медійними платформами для

ознайомлення з різними типами інтерпретації інформації, теми, тобто в аналізованому продукті поєднуються різні медійні канали: друковане видання + електронний варіант видання (інтернет-сторінка). Кросмедіа є будь-яким контентом (новини, музика, текст, світлина), репрезентовані численними медіа (друкованими, інтернет, телебачення). При цьому користувач може не лише сприймати інформацію, а й брати участь у створенні самого контенту завдяки пошті, сайтам.

Зважаючи на значну популярність визначених вище видань, вважаємо актуальною проблему виявлення та систематизації типових лексичних, правописних аномативів у них, виявлення чинників, що спричинили їх появу, яка нині є об'єктом лише поодиноких дослідників.

Здійснений дослідниками аналіз кросмедійних текстів дозволив, по-перше, з-поміж виявленої загальної кількості порушень мовних норм визначити їх відсоткове співвідношення: 11 % складають випадки порушення милозвучності мовлення, 26 % - орфографічні помилки, 63 % - лексичні. По-друге, описати види порушень у кросмедійних текстах [2; 3]. Усе це уможливило з'ясування причин їх виникнення.

1. Правописні аномативи, пов'язані з випадками **порушення милозвучності мовлення:**

- нехтування чергуванням сполучників і/й/та: *Вони і обирали шляхом голосування кандидатів до складу виконкому;*
- порушення чергування прийменників з/із/зі або в/у: *затримано підозрюваного у отруєнні яєць; переселенець з Луганська;*

2. Серед виявлених **орфографічних аномативів** можна назвати такі:

- помилки в передаванні зміни приголосних за словотворення: *рижські поліцейські затримали або «Трактат атеології» - класичний французький памфлет...*
- пропуски або зайві літери у випадках подвоєння/подовження: *Тип вибухового пристрою буде встановлено після того, як проведуть первині слідчі дії або пресс-служба сповістила користувачів; включення міста до тепломережі;*

колеги надали йому домедичну допомогу;

- актуальним залишається для журналістів питання правопису слів разом, із дефісом, окремо:

- 1) можна простежити вагання у правописі іменників, першою частиною яких є незмінна основа іншомовного походження на о, а - медіа-, теле-, кіно-, стерео-, відео-, фото-:

Його один поважний в українських медіа середовищі як експерт назвав «пропагандистом комуністичних ідей»; на блок- посту помер поліцейський;

- 2) виявлено плутанину під час написання невідмінюваного числівника пів- і компонента спів-: *Адвокат та спів засновниця люстраційного комітету;*

- 3) викликає труднощі у кросмедійних журналістів правопис складних прикметників, утворених з іменника та узгодженого з ним прикметника, що по-різному передаються в текстах: *Північно Корейський диктатор сказав, південно-українська АЗС збудована.* Очевидно, автори плутають написання подібних слів із складними прикметниками, основи яких називають проміжні сторони світу: *південно-східний* або з правопису адміністративних назв: *Південно-Кавказька залізниця;*

- досить багато помилок виявлено у написанні прислівників, що констатують у своїх працях дослідники медіатекстів: *В перше (зам. вперше) викрадача не було заарештовано;*

- вигук *будь ласка* пишуть окремо, однак у кросмедійних текстах маємо написання з дефісом: *повідомте, будь-ласка, за телефонами...;* вставну сполуку *нажаль* пишуть разом (зам. *на жаль*);

- на жаль, поширеними орфографічними аномативами у кросмедійних текстах є порушення у правописі географічних назв:

- 1) написання і у буквосполучі *ри* перед літерою, що позначає приголосний звук: *Арізона* (норм. *Аризона*), *Маврікій* (норм. *Маврикій*);

- 2) подекуди має місце написання географічних назв за варіантом російської вимови: *Свою діяльність злодій також поширив на Миколаєв.*

3. Лексико-семантичні аномативи, і це підтвердив кількісний аналіз їх,

традиційно становлять значну частину відхилень від мовної норми в кросмедійних текстах, серед яких можна виокремити такі:

1) неправильне вживання паронімів, що призводить до появи невдалих або іноді комічних речень: *Росія анонсувала масштабний позив у СОТ проти України*: позив – відчуття потреби замість позов – звернення до суду;

2) використання смислових кальок з російської мови – найбільша група лексичних неточностей, які є «небезпечним денационалізаційним явищем», тому що витісняють з ужитку питомі мовні одиниці: *навіть з тематикою газети не співпадають; домовилися провести ряд спільних тренувань; дана подія; до сих пір зам. досі; тільки що зам. щойно*;

3) уживання лексем у невластивому їм значенні, що спричиняє смислові неточності й непорозуміння - прислівник / прийменник *обабіч* має значення «з обох боків», однак журналісти часом його використовують як заміну для лексем *поруч*, *біля*: *Обабіч жвавої траси стояло вщерть розбите авто; Реформи йдуть у нашій державі антизакономірно; Треба допомогти бідолошним людям; Ці скандальні події лише сприяють поширенню розчарування*;

4) використання стилістично зниженої лексики – один із проявів демократизації мовлення інтернет-видань. Окремі науковці (О.Касаткіна) вбачають це явище як позитивну тенденцію, бо така лексика «сприяє реалізації принципу діалогічного мовлення, тобто забезпечує контактовстановлення з читачем. Однак, на думку Л.Ставицької, надуживання жаргонізмами, згрубіло-лайливими словами, суржиковими формами в інформаційних текстах неприпустиме для визначеного жанру, бо розхитує лексичну норму. Тому не є нормативними такі лексичні одиниці, як *пошуткувати, кришувати, впарити тупту, хакери поклали сайт, віджимання квартир, нариватися на відповідь, заказати голову села, малолюдна вулиця* та інші. Очевидно, що значна частина знижених лексем скалькована з російської мови, а це посилює невідповідність їх українській мовній нормі;

4) використання невиправданих або аномативних новотворів: *Обіцянки досьогочас так і лишилися невиконаними; В результаті ДТП 30-річний*

керувальник отримав смертельну травму; Зі скаргами на зловживання будівельників жителі мікрорайону неоднораз зверталися до міськдержадміністрації.

Крім того, виявлено такі пунктуаційні помилки в кросмедійних текстах - відсутність розділових знаків або ненормативне їх уживання:

- у випадках відокремлення другорядних членів речення:

у день цієї святої мають вшанувати пам'ять усіх євреїв (відс. кома) загиблих під час Голокосту;

- для пунктуаційного оформлення речень зі вставними компонентами:

Тут (відс. кома) справді (відс. кома) була і сауна, і джакузі, і, навіть, (зайві коми) маленький басейн... або До речі (відс. кома) це єдина комп'ютерна компанія, що має завершене україномовне середовище;

- у використанні розділових знаків у складних реченнях:

Треба дивитися (відс. кома) що зробив претендент на мера конкретно для соціуму.

Здійснений аналіз орфографічних та лексичних аномативів у кросмедійних текстах можна, на нашу думку, пояснити низкою чинників:

- зазвичай їх спричиняє прагнення журналістів першими подати створений інформаційний матеріал на сайті, веб-сторінці, а це, на жаль, не залишає достатньо часу для вдумливого редагування текстів;
- при цьому помилки, як правило, копіюють з одного порталу до іншого без будь-якого мовного редагування, швидке оброблення скопійованих текстів спричиняють інші помилки, що мандрують від одного видання до іншого;
- свідчить про незнання виявлених правописних явищ, правил, якими автори масмедійних матеріалів повинні послуговуватися автоматично ще під час письмового оформлення тексту;
- очевидно, появі орфографічних і лексичних аномативів сприяє ще й перехідний період і подекуди невизначеність у використанні нової редакції правопису;

- крім того, українські інтернет-ресурси часто надають перевагу російській мові, про що наголошують дослідники: «Українська мова в сучасному інтернет-просторі займає невідповідно низькі позиції» [4]. Постійне поєднання двох мов у соціумі спричиняє ефект інтерференції: в одній із мов уживають частково адаптовані до її норм одиниці, переважно лексеми, граматичні форми, з іншої мови. Недосконале володіння синонімічним багатством мови, її нормами призводить до появи неякісних медійних текстів. Як зазначає Н. Бабич, «погане мовлення є свідченням передусім поганого мислення і лише потім – поганого знання мови» [1];
- крім того, очевидною є проблема сучасних журналістів – небажання радитися зі словниками за найменших сумнівів щодо особливостей правопису чи слововживання, що призводить до порушень виявлених орфографічних і лексичних норм, а також недбалого ставлення журналістів інтернет-ЗМІ до мовної культури, дотримання загальноновизнаних норм.

Динаміку мови взагалі та її орфографічно-лексичної підсистеми треба розглядати у тісному зв'язку з протилежною тенденцією – збереження мовної стабільності [5, 12]. А чи може це бути зреалізовано в умовах легковажного, поверхового ставлення журналістів до оформлення власних інтернет-матеріалів? Сенс піклування про мовну правильність стає очевидною, бо пересічний носій мови, у якого сформована велика довіра до інформативних джерел будь-якого формату та який звик свідомо сприймати власне мовлення, щодня натрапляє на численні мовні помилки у різних царинах комунікації. Саме тому залишається актуальною проблема зниження мовної культури, зокрема в українських інтернет-ЗМІ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів: Світ, 2003. 434 с.
2. Куляс П. Система – проти автоматизму суржику: редакторський погляд. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 294 с.

3. Мариненко І. Орфографічні і лексичні помилки крос-медійних ЗМІ: типологія, причини виникнення // Мова; класичне – модерне – постмодерне / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія. К.: ДУХ і ЛІТЕРА. 2017. Вип. 3. С. 227 – 235.
4. Мелещенко О. К. Взаємодія ЗМІ: нові форми як відповідь на виклики часу // Вісник Запорізького державного університету: Збірник наукових статей. Філологічні науки. Запоріжжя: ЗНУ, 2002. 178 с.
5. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації). К.: Пугач, 2005. С. 12 – 13.

Мірошник Марія,
НПУ імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

УКРАЇНСЬКА МОВА У МОВАХ СВІТУ, АБО УКРАЇНІЗМИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ НАШОЇ КУЛЬТУРИ

Свою доповідь почну словами Олеся Гончара: *«Запашна, співуча, гнучка, милозвучна, сповнена музики і квіткових пахоців – скількома епітетами супроводяться визнання української мови...»*

Ні для кого не секрет, що українська мова у світі сприймається як одна з наймилозвучніших і наймелодійніших. Вона поширена в Білорусі, Росії, Польщі, Словаччині, Казахстані, Молдові, Румунії, Сербії, Хорватії, Угорщині, США, у Португалії, Іспанії, Великій Британії, Канаді, країнах Латинської Америки, Австралії, Італії, Греції, нею, за підрахунками дослідників, послуговуються понад 45 мільйонів людей у світі. Українську мову оголосили офіційною мовою міста Прудентополіс у штаті Парана в Бразилії. Таке рішення одноголосно 5 жовтня 2021 року ухвалила міська рада Прудентополіса.

Відтак можемо говорити про *українізми*, тобто слова, запозичені з української мови іншими мовами світу, які повноцінно функціонують у мовах різних куточків земної кулі.

Найчастіше вони позначають українські реалії, елементи українських звичаїв, предмети українського побуту, тобто є в названих мовах *екзотизмами*, а також *етнографізмами*. Ось найбільш відомі з них.

Борщ. Приємно, що українські слова стають не просто лексичною одиницею в словнику, а набувають практичного застосування. Ми можемо з певністю сказати, що в усьому світі "український борщ" – це одна з найвідоміших перших страв.

- *боршч* – білоруською;
- *borsch* – італійською;
- *Borschtsch* – німецькою;
- *barszcz* – польською;
- *борщ* – російською;
- *borș* – румунською;
- *Borscht* – французькою;
- *boršč* – чеською;
- *borscs* – угорською.

Вареники. Найбільше українізмів – у російській та польській мовах. У російську мову деякі з них потрапили ще у 19 ст. і навіть раніше (бондарь, вареник, галушка, корж, кожух, хлопец, хлебороб, школяр).

Українізм "вареники" так само міцно вкоренився як у словниках російської (англійської, білоруської) мов, так і в кулінарній культурі цих народів:

- *Vareniks* – англійською;
- *варэнікі* – білоруською;
- *вареники* – російською.

Козак. Ще з 16 століття українські слова з'являються і у французькій мові. Серед українізмів там з'являються такі: поріг, козаки, курінь, січ, отаман,

гайдамак, сотник, джура, старшина, булава, бандура, староста, слобода, хутір, борщ та інші.

- *Cossack* – англійською;
- *казак* – білоруською;
- *Kosak* – німецькою;
- *Kozak* – польською;
- *казак* – російською;
- *cazac* – румунською;
- *Cosaque* – французькою;
- *Cossack* – чеською;
- *kozák* – угорською.

Степ. Деякі мовознавці припускають, що англійське *steppe* є давнім запозиченням з нашого ареалу. Можливо, через польську мову, де слово *step* чоловічого роду, як і у нас і куди воно потрапило так само від нас.

- *Steppe* – англійською;
- *Стэп* – білоруською;
- *Стер* – болгарською;
- *Steppe* – німецькою;
- *Степь* – російською;
- *Steřă* – румунською;
- *Step* – словацькою;
- *Steppe* – французькою;
- *Stera* – чеською;
- *Sztyeppe* – угорською.

Гопак Оскільки техніки виконання гопака містять у собі багато елементів, які не поширені в інших народів і схожі на бойову техніку, це слово не знайшло перекладу в інших мовах, але залишилося у них у нашому, українському, звучанні:

- *Норак* – англійською;
- *ганак* – білоруською;

- *Норак* – іспанською;
- *Норак* – італійською;
- *Норак* – німецькою;
- *Норак* – польською;
- *Норак* – румунською;
- *гонак* – російською;
- *Норак* – французькою;
- *Норак* – чеською;
- *Норак* – угорською.

Черешня. Мелодійна назва соковитої ягоди, українізм "черешня" зустрічається в білоруській (чарэшня), польській (czeresnia (trzesnia), російській (черешня) мовах.

Бандура. Про походження назви нашого давнього народного інструмента також є багато версій. Можливо, до нас це слово прийшло ще з латині (пандура), але як там є, це слово характерне нашій культурі та історії, а через нас – і культурам інших народів:

- *bandura* – англійською;
- *bandura* – польською;
- *бандура* – російською;
- *bandura* – чеською.

Гречка. Назва поширеної в нас запашної і корисної культури не лише міцно вкоренилася в іноземних мовах, а, приміром, у російській навіть витіснила їх відповідник "гречиха".

- *hreczka* – польською;
- *грэчка* – білоруською;
- *гречка* – російською;
- *hrișcă* – румунською.

Сирник. Українізм "сирник" так само став російським словом, витіснивши там слово "творожник", а також був запозичений іншими мовами:

- *сырнікі* – білоруською;

- *sernik* – польською;
- *сырник* – російською.

Отже, можемо констатувати, що наші колоритні, власне українські, слова, чудово прижилися у світі. За ними впізнають нас!

ЛІТЕРАТУРА

1. <http://litopys.org.ua/ukrmova/um121.htm>
2. https://espreso.tv/article/2020/07/05/moya_melodiyna_ukrayinska_10_ukrayinskykh_sliv_yaki_vzhyvayut_u_vsomu_sviti
3. <https://www.bbc.com/ukrainian/news-58826786>

Надольна Ангеліна,
НПУ імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

ВАРВАРИЗМИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Кожна мова не існує ізольовано, вона постійно розвивається та збагачується за рахунок запозичень з інших мов. Проникнення елементів однієї мови до іншої є наслідком контактування та взаємодії мов. Варваризми – це один із регулярних шляхів поповнення лексичного складу мови.

Теорію запозичення активно розробляють українські мовознавці, але проблема залишається актуальною, оскільки до цього часу не всі аспекти зазначеного явища достатньо висвітлені, з'являються нові факти, що потребують осмислення, інтерпретації, опису. Проблему запозичення в українському мовознавстві досліджували вчені різного рівня: як корифеї класичного українського мовознавства (О. Білецький, Л. Булаховський, І. Огієнко, В. Русанівський, І. Франко, Ю. Шевельов та ін.), так і сучасні науковці (Л.

Архипенко, Н. Артишок, Л. Бороденко, Л.Гумецька, В. Іванишин, Г. Касім, Т. Космеда, О. Медведєва, В. Піддубна, С. Федорець, І. Царалунга та ін.)

Варваризми передаються або мовою запозичення або ж відповідною національною мовою. Приклади варваризмів, які запозичені з латинської мови, або латинізми: *de iure*, *de facto* та англійської (англіцизми): спічрайтер, омбудсмен. Прийшли до нас галіцизми з французької мови: макіяж, кутюр'є та германізми, з німецької: автобан, полтергейст.

Також вживають варваризми у літературних творах, зокрема для заголовків, як і вже великі письменники, так і наші сучасники. Наприклад: «*De libertate*» Григорія Сковороди, «*Semper tiro*» Івана Франка, «*Contra spem spero!*» Лесі Українки, «*Intermezzo*» Михайла Коцюбинського, «*Valse mélancolique*» Ольги Кобилянської та багато інших. Сучасні автори також користуються запозиченнями у своїх творах. Кость Москалець, постмодерніст, досить широко використовує варваризми у своїй поетичній творчості. Наприклад: «*Nevermore*» (ніколи не забувай), «*Songe du vieil pelerin*» (Пісня старого пілігрима) «*Devotio moderna*» (нове благочестя) «*Amor fati*» («любов до своєї долі»). У Сергія Жадана є низка віршів, заголовки яких є варваризмами. Наприклад: «Іммігрант зонг», «Кантрі енд вестерн» (від англ. *country* – сільський і *western* – західний ковбойський) – стиль, якій об'єднує сільський фольклор переселенців, «Авіахем», «Bodywork».

Проблемним у науці є вже саме питання про доцільність чи недоцільність запозичень. Обґрунтування явища пуризму має давню традицію в українській науці. Пуризм (франц. *purisme*, від лат. *purus* – чистий) – це, як відомо, крайній вияв турботи про чистоту літературної мови, культуру мови, орієнтація на встановлення суворих правил дотримання літературних норм, оберігання мови від впливу іншомовних запозичень, очищення її від нелітературних явищ (діалектизмів, просторіччя тощо). В історії українського мовознавства на сьогодні розрізняють крайніх і поміркованих пуристів. До представників крайніх пуристів Ю. Шевельов, наприклад, зараховував О. Курило (в її молодші роки), С. Смерчинського, Є. Тимченка; до поміркованих – О. Курило (в її пізніші

роки), О. Синявського, М. Сулиму. Деякі українські вчені, письменники, громадські діячі XIX ст., наприклад І. Огієнко, І. Нечуй-Левицький, Б. Грінченко, мовознавці XX–XXI ст. (вияв пуризму найбільш активно спостерігався у 90-ті рр. XX ст. – період становлення української державності), піклуючись про чистоту мови, наполягали на доречності заміни запозичених слів власними. Ця теорія відображена і в деяких тлумачних словниках. Ю. Шевельов звертав увагу на те, що напливи чужих слів, виразів чи конструкцій їй не шкодять. Він нагадав, що у XVI, XVII і XVIII ст. українська мова була відкрита для запозичень із польської мови, частина з яких «прийнялася», а частина була відкинута, хоч загалом цей процес пішов на користь українській мові. Але на користь він пішов саме тому, що у XIX і на поч. XX ст. була здійснена велика робота вчених-мовознавців над упорядкуванням української літературної мови, забезпеченням її чистоти. Необхідність іншомовних запозичень одним із перших в українському мовознавстві обґрунтував І. Франко. Він уважав, що «кожна літературна мова доти живе і здібна до життя, доки має можливість, з одного боку, всисати в себе всі культурні елементи сучасності, значить збагачуватися новими термінами та висловами, відповідними до прогресу сучасної цивілізації, але не тратячи при тім свого основного типу і не переходячи в жаргон якоїсь спеціальної верстви чи групи людей, а з другого боку, доки має тенденцію збагачуватися чимраз новими елементами з питомого народного життя і з відмін та діалектів народного говору».

Але елементи однієї мови не повинні витіснитися елементами іншої мови, бо тоді певна мова може втратити здатність до саморозвитку, наслідуючи те, що було вироблено іншою мовою. Проте вживаючи варваризми, ми повинні пам'ятати, що, безперечно, основний пласт української мови становлять власні слова, які ідентифікують нас як націю, як неповторний народ, який має свою багату, особливу, неповторну духовність – рідну мову.

ЛІТЕРАТУРА

1. Франко І. Літературна мова і діалекти <https://frankivchany.if.ua/43633-ivan-franko-literaturna-mova-i-diialiekty/>
2. Шевельов Ю. Пуризм в українській мові <https://nsru.com.ua/novini/jurij-shevelov-purizm-v-ukrainskij-movi/>
3. Прасол О.М.. Історія дослідження явища запозичення в українському мовознавстві: проблемні питання http://nbuv.gov.ua/UJRN/znrkhnru_lingv_2014_37_10

Олефиренко Марина,

НПУ імені М.П. Драгоманова,

м. Київ

ФЕМІНІТИВИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Розвиток української мови – складний безперервний процес, пов’язаний з різними історичними, культурними, соціальними та іншими змінами в суспільстві. Такий взаємозв’язок виявляється на всіх рівнях мови, однак найбільшою мірою відображається на лексичному і словотвірному ярусах. А досить чутливою до різноманітних мовних і позамовних змін є одна з найбільш обширних груп слів у лексиконі української мови – категорія назв жінок. Ця категорія стала засобом абстрагування й ідентифікування субстантивів зі значенням особи жіночої статі, а також виділення фемінітивної підсистеми в лексичній системі української мови. В останні роки питання фемінітивів набуло значного поширення, внаслідок чого їх почали широко використовувати всюди.

Фемінітиви – це слова жіночого роду, альтернативні або парні аналогічним поняттям чоловічого роду, які зазвичай використовують до всіх людей незалежно від їхньої статі: льотчик – льотчиця, письменник –

письменниця, професор – професорка. Їх часто використовують для боротьби з гендерною сліпотою (метафора, що означає нездатність враховувати гендерну змінну, або несвідоме ігнорування гендерних проблем під час розроблення політичних і соціальних програм, наукових досліджень, інформаційно-просвітницьких матеріалів) та для посилення гендерної чутливості (розуміння та прийняття до уваги соціокультурних факторів, що лежать в основі дискримінації за ознакою статі).

В українському мовознавстві підготовлено низку лінгвістичних праць, що стосуються переважно синхронного вивчення фемінітивів та охоплюють писемний матеріал різних історичних періодів: староукраїнського, нового українського, сучасного українського. У діахронному плані фемінітивна підсистема української мови потребує заглиблення в найдавніше минуле й опрацювання кожного історичного періоду для комплексного розкриття і відображення її на сучасному етапі.

В українській мові фемінітиви відомі з найдавніших дописемних часів, а функціонування їх уреальнило та відобразило книгописання – оригінальне й перекладне. Найдавнішими за походженням у ранній писемний період були назви жінок індоєвропейського та праслов'янського походження. Це найменування осіб за родинними зв'язками та частина похідних слів, що виникла в праслов'янській мові: назви жінок за діяльністю, станом, стосунками, віковими та іншими ознаками. Вони й увійшли до текстів перших пам'яток української писемності (дщерь, госпожа, жена, кормилиця, мати, матерь, ремествениця, роба, сестра («Руська правда» XI століття), дѣва, дѣвица, дѣвка, жена, мати, Богородица («Слово о полку Ігоревім» XII століття).

Індоєвропейські фемінітиви збереглися з різними семантичними, стилістичними, фонетичними, граматичними змінами дотепер і становлять сьогодні незмінну, статичну категорію слів (баба, дьчи, вдова, мама, няня, свекри, тета, ятры та інші). З праслов'янської лексики закріпилися фемінітиви, зумовлені особливостями власного мовного розвитку і впливом позамовних чинників. Наприклад, у праслов'янський період виникло багато фемінітивів на -

ниц(я) для позначення жінок за різними ознаками, особливо за діяльними й атрибутивними, але вони не стали характерним явищем української мови.

У давньоукраїнських пам'ятках виявлено поодинокі слова на -ниц(я), успадковані переважно з праслов'янської мови, наприклад: заступниця, ключниця, наложниця, начальниця («Повість минулих літ»). Поширення фемінітивів на -ниц(я) зумовлювалося впливом старослов'янської мови, для якої специфічним став суфікс -ниц(я), що брав участь у творенні книжних слів і закріпився далі як основний засіб вираження фемінітивності в російській мові. В українській мові для творення фемінітивів усталився суфікс -к(а), з яким зафіксовано поодинокі слова у праслов'янській мові (баб'яка, друж'яка, жен'яка, л'їнив'яка, лукав'яка, мам'яка, м'їзин'яка).

З давньоукраїнського періоду церковнослов'янська традиція в книгописанні утримувала міцні позиції, впливаючи на всю писемність і стимулюючи поширення давніх та книжних слів (Богородица, жена, владычица, дъщерь, мати, попадя, приснодѣва, свѣсть («Галицько-Волинський літопис»)).

Виникнення і використання фемінітивів зумовлювалося прагматичними чинниками і залежало від рівня суспільного розвитку на кожному історичного етапі. Так, у Київській феодальній державі потреба в соціальному розмежуванні населення зумовлювала позначення жінок високого та низького стану різними словами (жена, княгиня, мати, цариця і д'ївица, наложниця, рабыня, любод'ївица), з яких перші відображалися частіше на письмі, ніж другі, бо життя простого люду не було таким актуальним для книгописання, як суспільної верхівки та духовенства (Богородица, болгарыни, грекини, княгиня, («Повість минулих літ» XII століття)).

Це стосувалося і періодів існування Галицько-Волинської держави, Великого князівства Литовського, Речі Посполитої і навіть Російської імперії. Але від староукраїнського періоду, коли за литовським статутом було визнано рівноправність представників обох статей, жінки будь-якого стану могли виступати суб'єктом прав і зобов'язань, мати широкі майнові права, що й відобразилося на категорії фемінітивів (стенничка, отчичка, землянка).

З одного боку, жінка ставала рівноправною з чоловіком у подружжі, правових стосунках, обов'язкове «віно» робило її самостійною й повноправною особистістю. А з іншого боку, роль жінки в суспільстві й далі залежала від становища чоловіка або батька певного соціального стану (чашникова, хоружанка, протопопиха). Соціальне розшарування населення позначалося на становищі жінок, а відповідно й на розвитку фемінітивної підсистеми, до початку ХХ століття – періоду формування власної державності.

Все ж на родові розмежування іменників чоловічого та жіночого роду визначальний вплив мала категорія прикметників, яка виокремилися з категорії імен і набула власної словозмінної парадигми з розрізненням за родами. Уже первинні або іменні прикметники вказували на чоловічий, жіночий і середній рід (любо́, любя, любо), а далі вторинні або займенникові прикметники утворювали форми чоловічого та жіночого родів, позначаючи ознаки іменників певного роду (любя́и, любя́я, любя́е).

Занепад атрибутивних слів призводив до розвитку специфічних словотворчих засобів для вираження значення чоловічої та жіночої статі (добрий муж > добрьсь, добрая жена > добрица, добрыни). Давньоукраїнська мова успадкувала морфологічний спосіб, у межах якого провідним став суфіксальний спосіб, а найпродуктивнішим словотворчим засобом – формант -к(а). Унаслідок суфіксальної деривації виникли різні словотвірні типи фемінітивів, що розвивали свою продуктивність або не змінювалися в майбутньому, а універсальним засобом вираження фемінітивності став словотвірний тип -к(а), який охоплює сьогодні чимало словотвірних моделей. Решта способів морфологічної деривації, а також морфолого-синтаксичний і лексико-семантичний способи не відзначалися високою продуктивністю в словотворенні фемінітивів на діахронно-синхронному рівні та й сьогодні належать до малопродуктивних.

Важливо згадати про особливості процесу словотворення. Найбільша кількість фемінітивів утворені від іменників чоловічого роду. От є у світі якась реалія, процес – і спочатку від цієї назви утворився, як правило, іменник

чоловічого роду, а вже потім від нього за допомогою «жіночих» суфіксів – відповідний іменник жіночого роду (учити – учит-ель – учитель-к-а). І через частотність саме такого ланцюжка іноді буває важко утворити милозвучні фемінітиви. Там, де словотворення відбулося паралельно – «дослід-ник» і «дослід-ниц-я» – усе всіх влаштовує.

Загалом в українській мові є понад 13 суфіксів, які можуть утворювати іменники – назви осіб жіночої статі. Серед них найпродуктивнішими є суфікси **-к-** (учителька, директорка, лідерка, винищувачка), **-иц-** (урядовиця, авантюриця, очільниця), **-ин-** (філологиня, філософиня, своякиня), **-ес-** (агентеса, адвокатеса, критикеса), меншою мірою **-ис-** (актриса, редактриса). До речі, деякі суфікси можуть утворювати варіанти фемінітивів з однаковим лексичним значенням: мовознавиця і мовознавчиня, чемпіонка і чемпіонеса, водійка і водійчиня.

Є суфікси **-ш-**, **-их-**, які, утворюючи фемінітиви, вносять до лексичного значення слова додатковий компонент. Тож «генеральша» – це не жінка на генеральській посаді, а дружина генерала, директорша – дружина директора. А слова «повариха», «ткачиха» (дружина ткача) часто набувають і зневажливого відтінку (порівняйте з нейтральними «кухарка», «ткаля»). Тому ці суфікси я б не радила використовувати, якщо ви утворюєте фемінітив.

Щодо логіки, за якою обирається суфікс, то передусім спрацьовує не значення слова. Більше впливає корінь – з якої мови він прийшов, на який звук закінчується, чи діють правила щодо чергування приголосних у процесі додавання суфіксів. Хоча вже можна говорити й про семантичну тенденцію – використання суфікса **-ин-** для творення назв жінок за діяльністю в науковій сфері: філологиня, історикиня, фізикиня. Хоча от «етнографиня» – не дуже сприймають через оте «графиня» на кінці.

З довготривалою, безперервною історією становлення і формування, де переплелися різні тенденції, лінгвальні й екстралінгвальні процеси, фемінітиви постали в сучасній українській мові як самобутня, неповторна категорія слів. Сьогодні фемінітиви становлять досить обширну і багатогранну підсистему слів

в понад п'ять тисяч номінацій. Вони мають належну термінологічну базу, відповідний статус самостійних лексичних одиниць, утворюють велику кількість лексичних підгруп, характеризуються різними стилістичними ознаками, семантичними відношеннями між собою, мають усталену словотвірну базу, власні способи деривації і самі виявляють словотвірну спроможність. Проте здобутки й перспективи розвитку фемінітивної системи української мови потребують цілісного й комплексного опрацювання.

Отже, сьогодні в українській мові є ще ціла низка професій і посад, які продовжують називати формами чоловічого роду попри те, що жінки опановують різні професії і посідають високі посади. Все ж акцентуємо, що доцільно вживати жіночі відповідники назв професій в українській мові у повсякденному житті, адже мова постійно розвивається, і чим частіше будуть звучати такі назви, тим швидше вони стануть узусом і перестануть різати вухо, а створення та встановлення нових «рівноправних» мовних норм буде сприяти кращому взаєморозумінню під час комунікації.

Осташко Еліна

НПУ імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

ФАХОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ В МОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ

Постановка проблеми. Оволодіння фаховою термінологією та науковою лексикою є одним із актуальних завдань мовної підготовки вчителя. Щоб освоїти базові знання будь-якої спеціальності, необхідно спочатку опанувати загальні знання та системи професійних знань, оволодіти професійною мовою та професійним науковим дискурсом. Досконале володіння фаховою

термінологією є неодмінною складовою підготовки вчителя. Обов'язковою умовою здобуття вищої освіти в Україні є володіння українською літературною мовою, насамперед широким функціональним розмаїттям, наприклад, науковим стилем.

Фахові знання – запорука професійного успіху, авторитету та подальших наукових перспектив особистості. Глибокі професійні знання майбутній учитель здобуває, вивчаючи не лише предмети фахового циклу. Курс «Українська мова (за професійним спрямуванням)» є обов'язковою дисципліною для педагога. Метою курсу є формування професійно-орієнтованих умінь і навичок у майбутніх фахівців, професійної сфери.

Мета написання статті. Визначити та обґрунтувати роль фахової термінології у мовній підготовці майбутнього вчителя географії.

Виклад основного матеріалу. Мова – це специфічна багатофункціональна знакова система, це складний вербальний код, що виконує основні операції над інформацією: її створення, зберігання, переклад, обробку, перетворення тощо. Завдання кожного – досконало володіти цим кодом, у першу чергу в обраній галузі професійних знань, щоб вільно мислити, працюючи з різними поняттями та джерелами наукового простору своєї спеціальності, а також уміти створювати власні наукові тексти.

Термінологія становить основу професійної мови, а досконале знання термінів та оперування ними є обов'язковим. Фахова діяльність вимагає опанування термінами відповідної науки, тому варто звертатися до термінологічних словників. На формування лексикографічної і водночас мовнокомунікативної компетенцій націлений перший в українській лексикографії «Словник термінів міжкультурної комунікації» (Ф.Бацевич, 2007).

Сьогодні словник відіграє роль путівника в різних галузях науки. Шанування української мови, систематичне розширення лексикографічних знань, стійка та усвідомлена потреба в освоєнні української лексикографії, бажання в здійсненні наукового пошуку – усе це підвищує рівень

лексикографічної компетенції науковців та визначає рівень розвитку лінгвістичного чуття.

Необхідно зазначити, що вчителям географії варто ознайомлюватися з науковими розробками інших викладачів – як з географічними дослідженнями, так і лінгвістичними. Наприклад, зі статтею «Ономастичний простір села Лумшори» [6], у якій досліджується ономастичний простір с. Лумшори, що на Закарпатті, проводиться лінгвістичний аналіз матеріалу, зібраного експедиційним шляхом, та простежується механізм збереження, зникнення або зміни власного імені. Автор розкриває різну долю українських сіл, про депопуляцію: «Одні з таких сіл поступово зникають і разом з ними зникають і назви, до того ж більшість із цих назв просто ніде не була зафіксована, – як, наприклад, поступово зникає село *Лікіцари* того самого району на Закарпатті; інші – поступово змінюються, перетворюються в новий котеджний, лікувально-оздоровчий чи туристичний куток, – як, наприклад, село *Лумшори*. Прізвища та імена по батькові залишаються в актових книгах та на табличках на кладовищі; назви рік, озер, гір тощо – на географічних картах та словниках (напр., Словник гідронімів України/ Ред. колегія: А.П. Непокупний, О.С. Стрижак, К.К. Цілуйко. – К.: Наукова думка, 1979. – 783 с.); назви ставків, боліт, долин, кутків, ручаїв, потічків, водоспадів, урочищ тощо – в деяких регіональних словниках (напр., Вербич С.О. Гідронімія басейну Середнього Дністра. Етимологічний словник. – Луцьк, 2009. – 234 с.; Громко Т.В., Лучик В.В., Поляруш Т.І. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини. – К.: Кіровоград: РВГШ КДПУ, 1999. – 224 с.; Габорак Мирослав. Топонімія Галицької Гуцульщини. Етимологічний словник-довідник. – Івано-Франківськ, 2011. – 655 с.), у монографічних дослідженнях з ономастики (І.І. Ковалик, Ю.О. Карпенко, П.П. Чучка, Д.Г. Бучко, В.В. Лучик та ін.), в матеріалах дисертацій та наукових розробках, присвячених проблемам топонімії, мікротопонімії, антропонімії, гідронімії (напр., О.Ю. Карпенко, О.П. Карпенко, Г.Л. Аркушин, М.М. Торчинський, С.О. Вербич, Т.І. Поляруш, В.А. Бушаков, В.В. Котович, Н.І. Лісняк, О.В. Заінчовська та ін.)» [6:40-42]. Автор аналізує ороніми,

гідроніми, мікротопоніми досліджуваної території, які розкривають мовленнєве багатство горян: «У районі села *Лумшори* є хребти *Лютянська Голиця*, *Вільшанський Діл*, болота – *Млаки*, під *Ведмежою*, озера – *Зарва*, *Комсомольське*, *Медвежа*, урочища – *Болотино*, *Грабіна*, *Пустонище*, *Лан*, *Грун*, *Полянки*, *Брища*, *Волошин*, *Млака*, *Гряди*, *Драшниця*, *Межипоточино*, *Вурбарка*, *Перенизя*, *У платку*. Мікротопоніми є як однослівними, так і двослівними (напр., двослівні назви полян *Ведмежа Поляна*, *Юльцін Струйник*). Натрапили ми й на назви у формі прийменниково-іменникової конструкції *У платку* (урочище) і *Під Ведмежою* (болото), що для мікротопонімів не є рідкісним явищем, на відміну від ойконімів, які не мають прийменникової форми; пор.: мікротопоніми *Коло Баблинського Містка* (потік) *Чрв*, *Коло Каплички* (потічок) *Трн*, *Річка в Попадинім Ярку* (потік) *Чрв*, *Потік із Човника* (потічок) *Чрв*, *З Керничок* (струмок) *Трн*, *З Мочарів* (потічок) *Чрв*, *З Білих Керниців* (потічок) *Трн* [1: 80, 130, 122, 68]; *Під Пугачівкою* (водоспад), *Під Прелукою* (гора), *Під Руською* (урочище), *Під Явором* (урочище), *На Згарцях* (куток), *На Завою* (куток), *На Тартаку* (урочище), *На Очереті* (урочище), *На Рівнім* (частина с. Ямна), *Над Ямами* (урочище), *Над Волицею* (урочище), *Над Згарами* (урочище), *Над Озірним* (урочище) [3:496, 406, 408, 358, 350, 357]» [6: 39–44].

Під час опрацювання певної теми постійно проводиться робота над підвищенням лексикографічної грамотності педагогів. При цьому особливу увагу приділяють правопису термінів, а також паралельно розкривають їхній зміст та походження тощо. Наприклад:

- уживання апострофа:

кар'єр [фр. carrière] – відкрита виробка значних поперечних розмірів, яка експлуатується з метою видобування руди, вугілля, будівельних матеріалів тощо; *шар'яж* [фр. charrier – котити, волочити] – горизонтальний або похилий велетенський тектонічний насув з переміщенням на значну відстань (десятки і сотні км) товщ порід у вигляді покриву.

- уживання м'якого знака:

кальдэра [порт. caldera – великий казан] – овальна чи кругла западина з крутими, часто східчастими схилами вулканічного походження; *базальт* [лат. basalts – широко розповсюджений] – темна основна кайнотипна магматична порода, ефузивний еквівалент габро, що складається переважно із основного плагіоклазу (лабрадору), авгіту та олівіну.

- правопис складних слів:

ультрамарін [лат. ultra – більш, понад, зверх; marinus – морський] – мінерал, яскраво-синя відміна лазуриту. Використовується як ювелірний камінь; *радіоактивність* [лат. radiare – випромінювати, activus – діяльний] – спонтанне перетворення нестійких ядер деяких хімічних елементів у стійкі ядра інших елементів, що супроводжується випромінюванням альфа-частинок, бета-променів, квантів енергії, протонів, а також поділом ядер; *біосфера* [гр. bios – життя, sphaira – сфера] – своєрідна оболонка земної кулі, у якій живуть живі організми; *літосфера* [гр. lithos – камінь, sphaira – куля] – тверда верхня оболонка Землі, яка включає земну кору і надастеносферну частину верхньої манті.

- правопис слів іншомовного походження:

еукаріоти [гр. eu – добре, kation – ядро] – всі одноклітинні і багатоклітинні організми, які мають сформоване ядро; *фація* [лат. facies – зовнішність, форма] – комплекс гірських порід, які відрізняються складом, фізико-географічними і тектонічними умовами формування від сусідніх порід одного й того ж стратиграфічного рівня.

Висновки. Отже, освоєння фаховою термінологією є одним із актуальних та дуже важливих завдань мовної підготовки вчителя географії. Курс «Українська мова (за професійним спрямуванням)», який активно розробляється і викладається на природничо-географічних факультетах формує національно-мовну грамотність фахівця. При цьому опанування учителем географії фахової термінології, яка становить основу професійної мови, є важливим компонентом його мовної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербич С.О. Гідронімія басейну Середнього Дністра. Етимологічний словник / С.О. Вербич. Луцьк, 2009. 234 с.
2. Вовк В.М. Геологічний словник: для студентів вищих навчальних закладів / В.М.Вовк Кіровоград: КОД, 2012. 504 с.
3. Габорак Мирослав. Топонімія Галицької Гуцульщини. Етимологічний словник-довідник / М.Габорак. Івано-Франківськ, 2011. 655 с.
4. Громко Т.В. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини / Т.В.Громко, В.В.Лучик, Т.І.Поляруш [відп. ред. В.В.Лучик]. Київ, Кіровоград: РВГЩ КДПУ, 1999. 224 с.
5. Гуцул Л.І. Українська мова (за професійним спрямуванням): навчально-методичний посібник для студентів педагогічного університету / Л.І.Гуцул. Частина 1. Кіровоград, 2013. 120 с.; Частина 2. Кіровоград, 2012. 160 с.; Частина 3. Кіровоград, 2012. 152 с.
6. Гуцул Л.І. Ономастичний простір села Лумшори / Л.І.Гуцул // Наукові записки. Випуск 100. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. С.39-44.
7. Онуфрієнко Г.С. Науковий стиль української мови: навчальний посібник / Г.С. Онуфрієнко. Київ: «Центр навчальної літератури», 2006. 312 с.
8. Семенов О.М. Культура наукової української мови: навч. посібник / О.М.Семенов. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 216 с.
9. Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням: Підручник. 3-є вид., випр. і допов./ С.В.Шевчук, І.В.Клименко. Київ: Алерта, 2012. 696 с.

Поздєєва Альона

НПУ імені М.П. Драгоманова,

м. Київ

УЖИВАННЯ ФЕМІНІТИВІВ ЯК ВИКЛИК СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВУ

XXI століття ознаменовує собою широкий простір можливостей та надбань, що дають змогу особистості займатися чим завгодно, а саме: опанувати безліч нових знань, доступність до вивчення іноземних мов, мандрувати в будь-якій точці світу. Сучасний світ називають «інформаційним», оскільки новітні технології та мережа Інтернет зі своєю «павутинкою» охопили всю нашу планету.

Відбувається глобалізація усіх сфер життя людини: економічної, політичної, культурної, суспільної, екологічної і т. ін.

Суспільство не стоїть на одному щаблі досягненого, а постійно змінюється, піддається тим змінам та тенденціям, які є актуальними у наш час. Це є своєрідною ланкою еволюції сьогоденного людства.

Одна із сучасних тенденцій – фемінізм, який широко поширився по всьому світу. Суть даного поняття – виборювання рівних прав жінок із чоловіками, можливість їх реалізації в різних сферах занять та підприємств, право голосу та обіймати державні посади тощо. Передбачає у собі знищення гендерної нерівності та розвіювання стереотипу стосовно жінок.

Обговорення тем, що турбує суспільство, на які звертає увагу феміністична думка, також поширюються в українському суспільстві. Тема мовного сексизму, яка раніше не викликала публічного інтересу, тепер активно виявляє зацікавленість та, навіть, гострої суперечки, а деякі медіа намагаються «вловити» тенденцію та вживають *гендерно чутливе мовлення*.

Незважаючи на те, що жінки опановують все більше професій, є успішними керівницями, їх продовжують називати формами чоловічого роду:

фотограф, хірург, менеджер, професор, психолог, архітектор, депутат, бухгалтер, медик, дизайнер.

Своєю чергою, форму жіночого роду мають назви низьких за фахом занять, такі як-от: покоївка, домогосподарка, манікюрниця.

Явище, коли загальний чоловічий рід вживається на позначення як жінок, так і чоловіків, коли конкретною точкою мислиться чоловік, називається андроцентризм. Андроцентризм – це не лише бачення на світ з чоловічої точки зору, а й видача чоловічих усталених норм і правил, звичних моделей життя як за єдині універсальні норми та життєві моделі.

Сьогодні гостро постає запитання вживання фемінітивів. Одна сторона жагуче підтримує цю тенденцію, поширюючи її та популяризуючи у своїх виданнях та публікаціях в соцмережах.

Інша сторона заявляє, що творення жіночих назв звучить дещо безглуздо, є зайвим, бо більшість все одно використовує чоловічий рід по відношенню до жінок. Отже, реакція населення є неоднорідною.

У 2018 році тривав флешмоб із закликом уживати фемінітиви, а учасники флешмобу публікували пости із тегом *#легалізуватифемінітиви*. Свою позицію пояснюють тим, що життя сучасної жінки не обмежене лише домашньою справою, а охоплює набагато більшу сферу діянь.

Більшість прихильників схильні до єдиної думки, що «час все розставляє на свої місця», звичкою можна подолати і цю своєрідну «боязнь» уживання фемінітивів. Якщо постійно популяризувати, використовувати, то це прискорить процес сприйняття.

Противники фемінітивів часто у соцмережах висловлюють думку стосовно абсурдності рішення їх введення та критикують творення жіночих назв. Один із їх аргументів: «Яка різниця, який рід?» Врешті-решт, на їхню думку, наше покоління звикло до старого правопису, навіщо щось змінювати?

Існує ще одна категорія населення, яка нейтрально ставиться до вжитку фемінітивів. Не заперечують значущість позначень жіночих назв, проте мають

свої позиції стосовно цього. Вони вважають, що вживання їх має бути вибірковим, бо деякі з них звучать «неоковирно».

Аргументи «за»:

- Логічність використання по відношенню до жінок;
- Соціальна значущість для жінок;
- Точність використання без додаткових конструкцій;
- Багатовікова історія;
- Відповідність сучасним тенденціям.

Аргументи «проти»:

- Відсутність звички;
- Банальне нерозуміння;
- Негативна навіюваність з Європи.

Цікавий факт. У Facebook було проведено опитування щодо вживаності фемінітивів. Результати виявились такими: 51,3% учасників вживає постійно, 38,5% – рідко, 5,1% – не вживають, 5,1% – не визначилися / запропонували свій варіант.

З 30 травня 2019 року фемінітиви вважаються чинною нормою української мови, а з 03 червня 2019 року рекомендують їх уживати.

Якщо поглибитись в історію, то можна виявити, що вживання фемінітивів було ще з давніх-давен. Для того, аби переконатись у цьому, слід звернутися до словників:

- «Лексис» Лаврентія Зизанія (1596 р.) – *сляка, медведиця, невістка, дочка, скорчена, горбата, молодиця.*

- У XVI-XVII століттях фемінітиви вживали безпосередньо в усному говорі, а в словники активно не укладались.

- Початок XX століття характеризується хвилею фемінізації, оскільки жінки обіймали все більше посад, опановували актуальні на той час професії. Ознаменовується часом активного укладання словників. Зокрема Дмитро Яворницький, який розробив «Словник української мови», які включали перелік

таких фемінітивів: *колежанка, домовласниця, євангелитка, єретниця, величниця* та ін.

- «Російсько-український словник» Агатангела Кримського: *професорка, мулярка, історичка (студентка), лікарка, віддячниця, інструкторка, викладачка, демократка, медичка, надихачка, заводовласниця, коштодавиця, заступниця, ви словниця, друкарка* та ін.

- «Російсько-український словник ділової мови» М. Дорошенка: *друкарниця, видавниця, державиця, виховниця, свідчиця, статистиця* та ін.

- 3500 фемінітивів містяться у СУМі. Проте більшість з них мають познач. *зневажл.* чи *розм.*, що дуже обмежує область їх вживання, не є рекомендованими для ужитку в офіційно-ділових та наукових сферах.

- Тенденція за часів Незалежності полягає у переосмисленні значущості вживання фемінітивів. А.Нелюба уклав новий словник «Словотворчість Незалежної України 1991-2011», увів фемінітиви-новотвори.

Відтак, маємо підстави говорити про фемінізацію сучасної української мови, у якій постійно зростає кількість жіночих найменувань – відповідно до збільшення простору можливостей жінок у різних сферах діяльності.

Враховуючи зародження фемінітивів у першому українському друкованому словнику, і, завершуючи сучасними словниками української мови, кількість останніх безперервно зростає.

Незважаючи на те, більшість сучасних фемінітивів, які нещодавно з'явилися у масмедіях, не включають до словників, а якщо і вносять, то тільки з позначкою *розм.* (розмовне), тобто до канону літературної норми їх не допускають укладачки та укладачі відповідних словників.

Водночас в інших медіях спостерігаємо тенденцію, коли нові фемінітиви зумисно забарвлюють стилістично: до прикладу, слова *пілотка, депутатка, керівниця* можуть уживатись з метою підкреслення негативного ставлення до жінки або вираження жартівливо-іронічного відтінку:

- Там (у Києві) є мафія критиканська і, можливо, певна група критикес буде мене атакувати (“Знак”);

- Мене в депутатки не кличуть, я ні з ким не блокуюсь, але я – депутат по всій Україні (ВЗ).

Отже, фемінітиви позбавляють мову двозначності, роблять її недискримінаційною, дружньою до жіноцтва та ламають стереотипні уявлення про роль жінки в суспільстві. Нашому суспільству попереду постає ще довгий шлях смиренності з фемінітивами та формування терпеливості до цього мовного явища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гендер для медій: підруч. із гендерної теорії для журнал. та інших соціогум. спеціальностей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: https://ua.boell.org/sites/default/files/gender_dlya_medii_2017.pdf
2. Мережа вибухнула флешмобом на захист фемінітивів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: https://gazeta.ua/articles/sogodennya/_merezha-vibuhnula-fleshmobom-na-zahist-feminitiviv/856295
3. Повага до жінок та мовна традиція: чому варто вживати фемінітиви [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <https://dyvys.info/2020/06/19/povaga-do-zhinok-ta-movna-tradytsiya-chomu-varto-vzhyvaty-feminityvy/>
4. Оновлений український правопис: що змінилося і чого не вистачає [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <https://novynarnia.com/2019/05/27/new-pravopis/>
5. Фемінітиви в українських медіа «за» і «проти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/blog-lshzh/feminityvy-v-ukrayinskyh-media-za-i-proty>

Полішевський Олексій,
НПУ імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

СЛЕНГ У ІТ-ГАЛУЗІ

Сленг – це різновид мови, який постійно із великою швидкістю оновлюється та змінюється.

Існує багато різновидів сленгової мови. Зокрема, сленгові новотвори мають люди, які цікавляться автомобілями. Найпоширенішими лексемами цієї групи є назви різноманітних автомобільних деталей та іншого обладнання: бублик, баранка (кермо), тачка (автомобіль), резина, скати (шини) тощо. Сучасні підлітки часто вживають такі слова: вертушка (CD-програвач), саундтрек (мелодія, що супроводжує відеофільм), сингл (CD з меншою, ніж на альбомі, кількістю пісень), солянка (збірний концерт). Власний сленг мають книголюби, газетярі, спортсмени та ін. До того ж у кожній з названих груп можна виділити підгрупи. Наприклад, спортивний сленг поділяється на сленг футболістів, хокеїстів, плавців та ін.

У середовищі людей, що працюють у ІТ-галузі. Тут найчастіше використовуються жаргонні слова англomовного походження. Це викликано насамперед тим, що англійська є мовою комп'ютерних технологій. У процесі роботи з комп'ютерною технікою деякі слова перейшли до української розмовної лексики.

У програмістів є свій особливий рівень ІТ-сленгу, на якому вони спілкуються між собою. Наприклад:

- **Адмін** (від англ. «**admin**») – адміністратор.
- **Ака** (точніше, **a.k.a**, від англ. «**also known as**») – нікнейм, псевдонім.
- **Блокчейн** (від англ. «**blockchain**») – це децентралізована база даних, яка зберігає історію всіх активів і транзакцій в одноранговій мережі.

➤ **Варез** (від англ. «**warez**») – будь-яка інтелектуальна власність або програмне забезпечення, яке вільно розповсюджується в мережі Інтернет, при цьому порушуючи права правовласника.

➤ **Деплой** (або ще «задеплоїти», від англ. «**deploy**») – це розгортання (перенесення) програмного забезпечення (виконуваного коду) на сервер або пристрій, де воно буде працювати.

➤ **Копіпаст** (від англ. «**copy/paste**») – копіювати та вставити.

➤ **Опенсорс** (від англ. «**open source software**») – програмне забезпечення з відкритим вихідним кодом, який може використовувати, доповнювати, змінювати будь-хто. У більшості випадків це програмне забезпечення є некомерційним проектом.

➤ **Свитчер** (від англ. «**switcher**») – людина, яка перейшла працювати в ІТ з іншої сфери діяльності.

➤ **Фреймворк** (від англ. «**framework**») – програмний продукт, система чи платформа, основна мета якої – полегшення, спрощення, створення і підтримка різного роду проектів, програм, послуг і сайтів.

➤ **Хакатон** (від англ. «**hackathon**», «**hack marathon**») – захід, форум, на якому збираються фахівці з різних галузей розробки програмного забезпечення для розробки певного проекту, додатку чи програми.

ІТ-сленг виник у зв'язку із потребами спеціалістів ІТ-галузі. Ці люди повинні передавати у спілкуванні багато інформації за короткий проміжок часу і при цьому ще й розуміти одне одного. Тому із часом спеціалісти цієї галузі почали створювати певні скорочення від оригінальних англійських слів (бо мова програмування, як відомо, англійська) для спрощення спілкування між собою без втрати ефективності їхньої праці. Більшість сленгових виразів в ІТ-сфері – це «вузькі» нішеві позначення процесів і понять. Тут грає роль мовна «профдеформація» фахівців: вони звикають працювати з іноземними замовниками і колегами, спілкуватися на професійні теми виключно англійською. Тому калька з англійських виразів здається більш влучною, ніж аналоги рідною мовою.

Метафоризація широко використовується майже в усіх жаргонних системах. За її допомогою було переосмислено такі слова, як: блін, болванка, матриця – компакт-диск, оселедець – пластикова упаковка від записуваних дисків (зазвичай на 10-100 дисків), за аналогією з радянською консервною банкою для оселедця, щур – маніпулятор миша, реаніматор – фахівець або набір спеціальних програм для порятунку комп'ютера, програмне забезпечення якого серйозно пошкоджено і який не в змозі нормально функціонувати. Також існують дієслівні метафори: гальмувати – про вкрай повільна роботу програми або комп'ютера, зносити, вбивати – видаляти інформацію з диска, різати – записувати інформацію на оптичний диск (в цьому випадку різак – записувальний пристрій). Є ряд синонімів, пов'язаних з процесом порушення нормальної роботи комп'ютера, коли він не реагує на жодні команди, крім кнопки reset (афоризм «На сім бід один reset»). В такому випадку про комп'ютер кажуть, що він повис, завис, встав, впав. Слово «впав» також відносять до ОС (Windows) або іншого важливого ПЗ (Програмного забезпечення), в разі збою нормальної роботи програми, внаслідок чого необхідно встановлювати її заново, або в разі порушення роботи каналу зв'язку. Хоча слово «зависання» (відбулося зависання, у разі зависання) зараз вже можна виключити з жаргонізмів – воно офіційно вживається як термін.

Історія появи деяких слів.

Слово “баг” (bug). Найвідоміша історія появи "бага" пов'язана з вченими Гарвардського університету, яких в 1945 році запросили знайти причину збою обчислювальної машини Mark II Aiken Relay Calculator. Вони знайшли метелика, що застряг між дротів, вклеїли її в технічний висновок, написавши "First actual case of bug being found". Ця історія розлетілася по світу і багато хто вирішив: ось воно, народження жучка-помилки. Насправді слово "bug" в значенні "помилка" вже тоді було поширене, насамперед, серед радистів і телефоністів. Вони використовували його при опис перешкод. Навіть сам Томас Едісон користувався цим словом. Про це свідчить лист 1878 року Теодору Пушкану: *Bugs' — as such little faults and difficulties are called —*

show themselves and months of intense watching, study and labor are requisite before commercial success or failure is certainly reached.

Слово “кукі” (cookie) Після того як програміст покинув свою компанію, почали відбуватися дивні речі. Несподівано комп'ютерна система стала повністю зупинятися, і на екрані стали з'являтися повідомлення "Gimme a cookie". При цьому система не поверталася в робочий стан до тих пір, поки оператор не вводив в систему слово "cookie". Коли знайшли помилку, з'ясувалося: щоб її виправити необхідно повністю переписати код. Тому було прийнято рішення залишити код на місці і навчити користувачів "give the machine a cookie".

Слово “хакер” (hacker) походить від дієслова "hack", який має безліч значень, в тому числі "рубати, шматувати". У середовищі технарів хакером називають людину, яка може вирішити проблему незвичайним, непередбачуваним шляхом.

Поняття "хакер" зародилося в 1960-х всередині MIT's (Массачусетський технологічний інститут). У ті часи в MIT існувала поділ студентів на "tools" і "hackers". Перші не пропускають лекцій і сидять в бібліотеках, другі, навпаки, вдень не вчаться і сплять, а ночами займаються тим, що подобається: аматорським радіозв'язком, телефонією або комп'ютерами. У тому ж MIT в 1986 році "хакерами" часто називали тих, хто досліджує дахи і тунелі.

З розвитком технологій з'явився комп'ютерний хакер, розумний і захоплений. Природно, з часом з'явилися і ті, хто став використовувати свої таланти зі злим умислом. Такі інциденти викликали широкий резонанс. Так хакер у сприйнятті простих людей перетворився на злого генія. Багато хто намагається боротися зі стереотипами, закликаючи пам'ятати, що хакер – інноватор, який може змінювати світ на краще. Інші, намагаючись обілити добре ім'я "hackers", придумали протиставити їм "crackers". Так з'явився новий термін від дієслова to crack - ламати, розколювати. Тобто хороший - hacker, поганий - cracker.

Таким чином, можна зробити висновок, що ІТ-сленг дуже мінливий і цікавий. Маючи свою історію походження і вдосконалення, він допомагає

багатьом спеціалістам ІТ-сфери. Знаючи ці терміни і поняття, кожен може зрозуміти будь-якого фахівця цієї галузі, а також йому буде набагато легше писати програми і створювати нові цікаві проекти.

Полуйко Назарій

НПУ імені М.П. Драгоманова,

м. Київ

УКРАЇНСЬКА МОВА В СУЧАСНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА ПРАКТИЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНЦІВ

Дивно, однак, за 30 років нашої незалежності українське суспільство все ніяк не може визначитися з одним з основних атрибутів, який, власне, і доводить і незалежність, і унікальність, і самоідентифікацію народу, - з рідною українською мовою.

Прописні істини про цінність, неповторність, співучість української мови пересічних громадян навряд чи цікавить. Актуальнішим є розгляд її статусу та ролі не лише як засобу комунікації, але й як способу консолідації суспільства.

Після вступу в дію 16 липня 2019 року чинності Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» здавалося б правовий статус української мови докорінно зміниться. Як відомо, Закон передбачив механізми захисту права кожного українця на отримання інформації та послуг державною мовою і створив передумови для повноцінного розвитку української мови в усіх царинах суспільного життя. Упродовж 2020 року продовжували набувати чинність нові норми закону про мову: стаття 32, яка визначає, що мовою реклами в Україні є державна мова. Це стосується, зокрема, й зовнішньої реклами, а також реклами на радіо, телебаченні та в пресі; статті 55, 56 і 57, які регламентують механізм захисту державної мови Уповноваженим із

захисту державної мови, механізми контролю за виконанням Закону, процедуру розгляду скарг громадян на порушення Закону і вжиття заходів до порушників; стаття 22, що регулює застосування державної мови у царині науки. Відповідно до її положень, наукові видання публікуються державною мовою, англійською мовою та/або іншими офіційними мовами Європейського Союзу. У разі публікації англійською мовою та/або іншими офіційними мовами Європейського Союзу опубліковані матеріали мають супроводжуватися анотацією та переліком ключових слів державною мовою. Захист дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, доктора мистецтва, доктора наук має відбуватися українською або, за бажанням здобувача, англійською мовою. Мовою публічних наукових заходів (наукові конференції, круглі столи, симпозіуми, семінари, наукові школи тощо) може бути державна мова та/або англійська мова [1].

Проаналізуємо, що змінилося за час набуття чинності зазначених вище статей Закону. А для цього скористаємося висновками моніторингів дослідження різних громадських організацій, зокрема, руху «Простір свободи», Національної ради з питань телебачення та радіомовлення.

Таке дослідження зовнішньої реклами охопило 26 міст України – всі обласні центри (окрім окупованих), міста з населенням понад 300 тисяч людей (Кривий Ріг, Маріуполь). У кожному з цих міст досліджено по 20 носіїв зовнішньої реклами (10 білбордів та 10 сітілайтів), що розташовані на центральній або великій вулиці – разом 520 носіїв. Обстеження їх виявило, що не завжди норма статті 32 Закону виконується: 5% білбордів та 12% сітілайтів були виконані іншими мовами (російською або англійською). Такі порушення було зафіксовано в 12 містах з 26, тобто майже в половині.

Понад трьох років в Україні діють норми закону про телебачення і радіомовлення, згідно з яким 75% контенту на загальнонаціональних телеканалах має транслюватися українською мовою. 16 липня 2020 року Національна рада з питань телебачення й радіомовлення оприлюднила результати моніторингів щодо виконання законодавчих вимог про мовні квоти в ефірі супутникових, регіональних і місцевих телеканалів. У Національній раді

вказали, що моніторинг засвідчив перевиконання вимог: «Загалом спостерігається позитивна тенденція: переважна більшість ліцензіатів відповідально та сумлінно дотримуються мовних квот». Так, стовідсоткове наповнення етеру державною мовою забезпечили телемовники Вінницької, Волинської, Сумської, Полтавської, Івано-Франківської, Рівненської, Тернопільської і Черкаської областей.

Однак, здійснюючи моніторинг, регулятор керується положеннями закону, який дозволяє зараховувати до квоти української мови програми, в яких українською мовою спілкуються ведучі програм (при цьому інші учасники можуть спілкуватися іншими мовами). Це, безумовно, спотворює реальну картину. Саме тому, рух «Простір свободи» традиційно провів власний моніторинг шести найпопулярніших національних телеканалів, в якому визначав мову програм, виходячи з реальної ситуації мовлення. Як завжди, програми поділялися на цілковито україномовні; такі, де звучала українська мова та російська (інша) мови; цілковито російськомовні. Моніторинг шести найрейтинговіших загальнонаціональних телеканалів було здійснено наприкінці жовтня 2020 року (з 18:00 до 22:00 у четвер 29 жовтня та з 12:00 до 16:00 в суботу 31 жовтня). Дослідження дало змогу перевірити, чи дотримуються насправді загальнонаціональні телеканали визначених квот. 48-годинний моніторинг 6 телеканалів по 8 годин дав змогу активістам руху зробити такі висновки: програми українською мовою лунали 19 годин 40 хвилин (тобто 41,0% часу), програми українською та російською мовою – 6 годин 15 хвилин (13,0% часу), програми російською мовою – 22 години 05 хвилин (46,0% часу). Висновки очевидні й свідчать про часткове виконання положень статті 32 Закону про мову.

16 липня 2020 року Національна рада з питань телебачення й радіомовлення оприлюднила результати моніторингу щодо виконання законодавчих вимог про мовні квоти в етері регіональних і місцевих радіостанцій у першому півріччі 2020 року. Зокрема, було проведено моніторинги щодо звучання україномовних пісень і частки ведення передач державною мовою в радіоефірі регіональних та місцевих компаній. За висновками регулятора,

середній показник обсягу пісень українською мовою становив 54%, а обсяг ведення передач українською мовою – 94%. Це наполовину більше за норму, яку вимагає законодавство. У 3 областях України показник обсягу ведення передач державною мовою становив 100%. Це: Волинська, Рівненська і Чернівецька. Показник 99% був у радіостанцій чотирьох областей: Львівська, Сумська, Харківська і Чернігівська [Помилка! Джерело посилання не знайдено].

Дослідження стану української мови, здійснене рухом «Простір свободи» в закладах харчування та торгівлі, також охопило 26 міст України: обстежено по 10 закладів харчування (кафе, барів, ресторанів) на центральній вулиці чи площі кожного з цих міст – разом 260 закладів. Метою дослідження було визначення мови вивісок, наявності (чи відсутності) україномовного меню і мови спілкування персоналу з україномовними клієнтами. Здійснений моніторинг виявив, що в Україні збереглася тенденція зростання з року в рік відсотку закладів, в яких наявне меню українською мовою: нині ним послуговуються в 88% закладах харчування. Крім того, було зафіксоване незначне зростання й кількості випадків, коли з українським відвідувачем персонал закладу спілкувався українською мовою. В 58% закладів харчування (торік 51%, в 2018 році – 56%) адміністратори, офіціанти чи бармени розпочинали розмову українською мовою з клієнтами, які зверталися до них українською. Помітно зросла кількість випадків переходів на спілкування українською мовою: майже 19% подібних випадків, що може свідчити про більшу мовну гнучкість персоналу порівняно з попередніми роками (минулого року було 8%).

Дослідження стану української мови в магазинах охопило також 26 міст України: по 10 посліпль закладів торгівлі (магазинів, крамниць) на центральній вулиці кожного з цих міст – разом 260 закладів. Було виявлено незначне зменшення (на 3%) частки вивісок українською мовою порівняно з попереднім роком і, відповідно, аналогічне зростання кількості вивісок, виконаних латинкою. Вивіски російською мовою зберегли свою частку на рівні 8%. Незначно збільшилася й частка магазинів, що мають цінники українською мовою. Що стосується мови спілкування з україномовними клієнтами, то

магазини виявляють гірші результати, ніж заклади харчування. Лише в 49% закладів україномовному відвідувачеві відповідали українською мовою. Тим часом з 16 січня 2021 року набуває чинності норма закону про українську мову як державну, згідно з якою мовою обслуговування на всій території України стане українська мова. Наразі немає ознак, що заклади торгівлі готуються до цього.

Таким чином, прийняття окремих статей Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» виявив, що стан використання та статус української мови в нашій державі покращився, але значна частка населення продовжує розмовляти іншими мовами. По-друге, наведені факти свідчать, що мова – це живе утворення, яке навряд чи можливо примусити працювати, якщо звернутися лише до офіційних постанов і наказів про її державний статус. Вона має житися реаліями повсякдення людей. А для цього необхідно користуватися нею, мислити її словами, хоча б просто знати і розуміти.

"Державна мова – це не нагорода, не назва, це – функція. У будь-якій державі її мова працює, як і загалом функціонує державний апарат. І, здебільшого, в управлінні будь-якою державою має брати участь одна мова. Україна – не виняток". Про це пише Уповноважений із захисту державної мови Тарас Кремень у своєму блозі [2].

У наші дні багато чиновників не можуть спілкуватися державною мовою, а деякі взагалі її погано розуміють. Тому питання стану нашої мови та її повноцінне існування буде актуальним ще довго. Жодна нація ні за що добровільно не відмовиться від рідної мови, тож нехай ми, українці, не будемо сумним винятком з цього правила.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сучасна українська мова / О.Д. Пономарів, В.В. Різун та ін.; За ред. О.Д. Пономарева. — 3-тє вид., перероб. К.: Либідь, 2005.
2. Тищенко К. Гени, мова, Україна // Український тиждень, 20–26 квіт. 2012.

3. Українська мова – моя мова / Укл. Крижанівська В.П. К.: Міленіум, 2005. 64 с.

Рожнова Вікторія,

прокурор Офісу Генерального прокурора,
м. Київ

МОВНА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ВИКОНАННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Як відомо, важливою умовою належної, ефективної правозастосовної діяльності є однакове розуміння та застосування правових норм, що, в свою чергу, забезпечується серед іншого якістю тексту закону, досконалістю законодавчої техніки.

Адже саме законодавча техніка (рівень її розвитку) як невід’ємна частина законотворення значною мірою здатна забезпечити належну якість і ефективність усього законодавчого масиву, що, безумовно, має сприяти адекватному впливу законодавства на політичні, економічні та соціальні відносини у державі [1].

Дотримання правил законодавчої техніки забезпечує точну й повну відповідність положень, що викладаються, їх змісту і призначенню, вичерпний обсяг правового регулювання, ясність та доступність правового матеріалу тощо.

Серед основних складових елементів законодавчої техніки виділяють мову і термінологію законопроектів. І це природно, оскільки фахову лексику, основу якої складають терміносистеми, наряду із освітою і засобами масової інформації, вважають головним чинником мовної політики. А проблему нормалізації науково-технічної термінології, яка нині складає левову частку загальнолінгвістичного фонду, до того ж маючи тенденцію до постійного зростання, визнають такою, що потребує особливої уваги [2, с. 8, 10].

Значення юридичних термінів важко переоцінити. Адже термін – це не тільки відображення відповідного поняття, а і засіб передавання та адекватного сприйняття інформації, що закладена у ньому. Саме поняття та терміни у праві відіграють визначальну роль та несуть основне смислове навантаження. Вони фактично виступають найвищим ступенем логічного узагальнення предметів і явищ. Поняття з ряду ознак певного явища обирають найбільш суттєві, за якими можна судити про все явище, при цьому наявність цих ознак визнається достатньою для правильного розуміння явища. Саме тому поняття та терміни є найбільш важливими складовими нормативно-правового акту [3, с. 222]. При цьому, слід враховувати системні зв'язки як всередині самого поняття, так і між декількома поняттями, термінами, а також брати до уваги загальноприйняті лексико-семантичні норми функціонування різних значень поняття, терміну.

Кримінальне процесуальне право наряду із загальнонавживаними словами використовує слова точно значення – терміни, принципова відмінність яких від слів загального значення полягає в тому, що вони позначають свідомо створений елемент соціального знання [4, с. 28]. Відображення в терміні спеціального знання вимагає особливо ретельного підходу до його визначення. Таке завдання, як правило, ускладнюється в умовах реформування законодавства, зміни окремих основоположних ідей правового регулювання [5, с. 72].

У чинному Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) законодавець використав різні прийоми визначення правових понять і термінів. На цей час у ч. 1 ст. 3 КПК України сформульовано визначення 30-ти основних, на думку законодавця, термінів кодексу, а ч. 2 цієї ж статті містить положення щодо визначення інших термінів, які вживаються в кодексі, спеціальними нормами цього кодексу та іншими законами України.

Одним із понять, що визначається спеціальною нормою КПК України, є поняття доказів у кримінальному провадженні. Останнє є органічною частиною, елементом теорії пізнання, яка є основою доказування, що здійснюється у кримінальному провадженні з метою виконання його безпосередніх, а також загальних завдань, передбачених ст. 2 КПК України.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 84 КПК України доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [6]. Фактичні дані, які визнаються доказами у кримінальному провадженні, мають форму закріплення – процесуальні джерела доказів, якими відповідно до ч. 2 ст. 84 КПК України є показання, речові докази, документи, висновки експертів.

Протягом останніх років здійснюється активна законопроектна робота наших парламентарів у напрямі так бажаного удосконалення чинного КПК України, однак, на жаль, не усі законопроекти, що пропонуються до розгляду, і навіть ті закони, що вже прийняті Верховною Радою України і набрали чинності, дійсно сприяють досягненню задекларованої мети, у зв'язку із чим з'являються нові й нові підстави для критичного аналізу чергового удосконалення (спроби удосконалення) кримінального процесуального закону, як з точки зору дотримання правил законодавчої техніки, так і з огляду на ефективність нормативної регламентації кримінальної процесуальної діяльності з урахуванням правових та організаційних аспектів її здійснення [7, с. 205].

У цьому контексті варто приділити увагу тексту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 року [8].

Цим законом були внесені зміни, зокрема й до КПК України, в частині, що стосується особливостей досудового розслідування кримінальних проступків, а також особливостей судового розгляду кримінальних проваджень щодо кримінальних проступків.

Серед іншого звертає на себе увагу той факт, що зміни, які були внесені цим законом, стосуються не лише особливостей безпосередньо процедури досудового розслідування у формі дізнання та судового розгляду кримінальних проваджень щодо кримінальних проступків, а й загальних положень

кримінального провадження, основних понять кримінального процесуального права.

Такого висновку можна дійти з аналізу, зокрема, ст. 298¹ КПК України (у редакції Закону України від 22.11.2018), якою встановлюється розширений перелік процесуальних джерел доказів (у порівнянні зі ст. 84 КПК України).

Так, наряду із процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, крім визначених ст. 84 КПК України, визнаються пояснення осіб, результати медичного освідування, висновки спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису (абз. 1 ч. 1 ст. 298¹ КПК України у редакції Закону України від 22.11.2018). При цьому, такі процесуальні джерела доказів не можуть бути використані у кримінальному провадженні щодо злочину, окрім як на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора (абз. 2 ч. 1 ст. 298¹ КПК України у редакції Закону України від 22.11.2018).

Такий підхід обумовлює виникнення низки запитань, відповідей на які немає ні у тексті самого закону, ні у документах, що були супровідними до нього під час його розгляду й ухвалення у Верховній Раді України: невже докази, що збираються під час досудового слідства, за своєю правовою природою є іншими, ніж докази, що збиратимуться під час здійснення дізнання? Невже допустимість доказів (зокрема, в питанні законності їх процесуального джерела) повинна вирішуватись по-різному при проведенні досудового слідства та при проведенні дізнання? Невже те, що не визнається джерелом доказів при проведенні досудового слідства має визнаватись джерелом доказів при проведенні дізнання?

Виникає питання й щодо форми та змісту повноваження слідчого судді погоджувати використання таких процесуальних джерел доказів у кримінальному провадженні щодо злочину.

Таке розширення переліку процесуальних джерел доказів, незважаючи на відсутність змін до ст. 84 КПК України, тим не менше вплинуло і на зміст поняття доказів у кримінальному провадженні. Адже однією із обов'язкових

ознак доказів у кримінальному провадженні є те, що ці фактичні дані мають бути «отримані у передбаченому цим Кодексом порядку...» (ч. 1 ст. 84 КПК України). Разом із тим, КПК України фактично не містить порядку отримання пояснень осіб, медичного освідування, висновку спеціаліста, показань технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису.

Крім того, нечітким і двозначним стає поняття доказів у контексті здійснення кримінального провадження про кримінальні проступки також завдяки тому, що у ст. 298¹ КПК України відсутнє уточнення, про пояснення яких саме осіб йдеться. Адже чинний КПК України містить норми, якими врегульована можливість надання пояснень як учасниками кримінального провадження та іншими особами загалом (ч. 8 ст. 95 КПК України), так і представником юридичної особи (п. 1 ч. 3 ст. 64¹ КПК України), спеціалістом щодо поставлених запитань (п. 2 ч. 5 ст. 71 КПК України), особою, якій заявлено відвід (ч. 3 ст. 81 КПК України) тощо.

До того ж, якщо вже передбачено розширення переліку джерел доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, то ч. 2 ст. 84 КПК України, що містить вичерпний перелік процесуальних джерел доказів у кримінальному провадженні загалом, також потребує внесення відповідних змін.

Не вдаючись до більш детального та широкого аналізу процесуальних аспектів, пов'язаних із тлумаченням і застосуванням використаних у тексті чинного КПК України термінів, зауважимо, що саме точність термінології, чіткість правових понять, однозначність їх змісту стають необхідною передумовою однозначності та справедливості правових рішень, що приймаються у відповідній сфері, сприяючи ефективному виконанню безпосередніх і загальних завдань кримінального провадження.

Тому під час викладення нормативно-правових приписів законотворець повинен особливу увагу приділяти термінології законодавчого акта, забезпечити чітке розуміння термінології, що застосовується, не лише на етапі написання проекту закону, а й на всіх подальших етапах його застосування [9, с. 58].

ЛІТЕРАТУРА

1. Правила оформлення проектів законів та основні вимоги законодавчої техніки: методичні рекомендації. Київ, 2014. *Верховна Рада України. Законодавство України*: [офіційний вебпортал]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0002451-06#Text>.
2. Кияк Т. Мовна політика і термінознавство. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка». 2004. № 503. С. 8–11.
3. Ткачук А. Законодавча техніка: навчальний посібник. Київ: «Легальний статус», 2011. 268 с.
4. Никитина С.Е. Семантический анализ языка науки: На материале лингвистики; отв. ред. Н.А. Слюсарева. М.: «Наука», 1987. 144 с.
5. Рожнова В.В. Кримінальне провадження: визначення терміну. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи*: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої Дню української писемності та мови (Київ, 28 листопада 2014 року). Київ: НАВС, 2014. С. 71–73.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*: [офіційний вебпортал]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
7. Рожнова В.В. До питання про вдосконалення кримінального процесуального закону. *Право і суспільство*. 2018. № 6. Ч. 2. С. 203–209.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22.11.2018 № 2617-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України* : [офіційний вебпортал]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19>.
9. Гладківська О.В. Застосування термінології у нормативно-правових актах. *Правова інформатика*. 2015. № 1. С. 58–67.

Самойлюк Маргарита,
НПУ імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

МОВА – ЦЕ ГЕНЕТИЧНИЙ КОД НАЦІЇ

Хотілося б звернути увагу, що національна мова з'являється не відразу, не раптово. Її становлення триває сотні, а то й тисячі років. Численні покоління формують мову, розвивають її, збагачують, удосконалюють, наповнюють власним життєвим досвідом, пристосовують до свого менталітету, до природного оточення, до мінливих умов життя. Мова – продукт тривалого історичного розвитку народу.

Ось уже два століття ведеться свідомо боротьба за мову в Україні. Чого тільки не застосовували губителі нашої мови! І офіційно забороняли (укази Петра I, Валуєвський циркуляр, Емський указ, політика міжвоєнної Польщі), і оголошували неіснуючою чи придуманою німцями, і вважали діалектом російської чи, відповідно, польської мови, і оцінювали як «хлопську», «колхозну» чи навіть «курдупельну», і підлаштовували її під іншу мову з метою прискорення їх злиття в ім'я світлого майбутнього всього людства, і прославляли її «небувалий розквіт» завдяки дружнім впливам, – а вона таки живе.

Зрештою, з мови починається саме держава. У мові – важлива суть існування держави, її сила і могутність. Без рідної мови немає народу як нації. Поетично і влучно сказав про це відомий письменник Панас Мирний, який назвав мову найдорожчим скарбом народу. Він писав: "Мова – така ж жива істота, як народ, що її витворив, і коли він кине свою мову, то вже буде смерть задля його душі, смерть задля всього того, чим він відрізняється від інших людей".

Уже стала крилатою справедлива думка багатьох істинних патріотів, що : «Мова – душа нації». Я б сказала упевнено, що Мова – це генетичний код нації, який поєднує минуле із сучасним, програмує майбутнє і забезпечує буття праці

у вічності, а пісня – це душа нації.

Останніми роками про українську мову з'явилося понад 300 пісень. Уже цей факт свідчить про те, як ставиться наш народ до своєї мови. Видається, що українці мають не тільки більше пісень, ніж будь-який інший народ у світі, але й найбільше пісень про мову.

У наш час у світі спостерігається масове зацікавлення мовними проблемами. Буквально вибухового характеру воно набуло в Україні. Люди свідомо чи, здебільшого, інтуїтивно відчують життєву важливість вирішення цих проблем для перспектив національного розвитку.

Відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року № 10-рп/99 про офіційне тлумачення статті 10 Конституції України, державний статус української мови означає її обов'язкове застосування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших визначених законом публічних сферах публічного життя, зокрема у роботі навчальних закладів, сфері обслуговування, культурі, засобах масової інформації.

Вільне володіння державною мовою – юридичний обов'язок кожного громадянина України.

Престижу мови сприяє її державність і патріотичне ставлення до неї її носіїв, тому громадяни України, як і всякої іншої держави, мають мовні обов'язки, що полягають у захисті та збереженні рідної мови. Захист рідної мови - найприродніший і найпростіший, найлегший і найнеобхідніший спосіб національного відродження і самоутвердження. Володіння рідною мовою - не заслуга, а обов'язок справжніх патріотів. Знання рідної (державної) мови не обмежує можливості вивчати інші мови - споріднені і не споріднені. Вислів "Скільки ти знаєш мов – стільки разів ти людина" ніколи не втратить своєї актуальності.

Отже, мова як одна з головних ознак кожної нації є її генетичним кодом, який поєднує минуле із сучасним, програмує майбутнє і забезпечує буття

людської спільноти у вічності. Також у витворених протягом віків різноманітних формах буття української мови зберігаються історична пам'ять і досвід нації, глибинні витoki її світоглядних і моральних цінностей, віддзеркалюються національні традиції і узвичаєння, звичаї і навички, тобто ознаки, що притаманні саме цій спільноті.

ЛІТЕРАТУРА

1. <https://cutt.ly/NRP9ILr>
2. https://otherreferats.allbest.ru/languages/00143715_0.html#text
3. https://ukrainskamova.com/publ/zagalni_dani/istorija_ukrajinskoji_movi/3
4. <http://volya.if.ua/2019/02/mova-henetychnyj-kod-natsiji/>

Скорик Катерина,
НПУ імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

ДЕКОМУНІЗАЦІЯ ЯК ЗАГАЛЬНЕ ЯВИЩЕ. ПОШИРЕННЯ ДЕКОМУНІЗАЦІЇ В КИЄВІ, СТОЛИЦІ УКРАЇНИ

Декомунізація в Україні – це процес позбавлення від наслідків комуністичної ідеології, що розпочався в часи розпаду СРСР та стихійно активізувався під час ленінопаду в період Євромайдану. Процес декомунізації узаконений ухваленим 9 квітня 2015 року Верховною Радою України пакетом законів. 15 травня 2015 року закони підписав Президент України Петро Порошенко. Закони були опубліковані 20 травня 2015 року та набули чинності з 21 травня. 16 грудня 2015 року Окружний адміністративний суд Києва за позовом Міністерства юстиції України до Комуністичної партії України про

заборону її діяльності та за участю Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини заборонив діяльність Комуністичної партії України.

Декомунізація – це вимога Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та заборону пропаганди їх символіки». Обидва ці режими знищили в Україні від 14 до 16 мільйонів людей. Цей закон стверджує: будь-які тоталітарні практики неприйнятні для Української держави.

Явище декомунізації активізувалося під час Революції гідності 2013-2014 рр. і триває до сьогодні. 8 грудня 2013 року в Києві був повалений пам'ятник Володимиру Леніну. Це викликало ланцюгову реакцію — почався «Ленінопад», в ході якого масово знищувалися пам'ятники радянським державним діячам та радянська символіка.

Одним із важливих напрямів декомунізації є заміна географічних назв (населених пунктів, вулиць тощо). Перейменуванню підлягають тільки ті назви, що:

- безпосередньо пов'язані з комуністичним тоталітарним режимом;
- містять символіку режиму, назви його органів влади й імена діячів;
- ушлявлюють події і пам'ятні дати, пов'язані із тоталітарним культом.

Наприклад, треба перейменувати такі назви, як: Жовтнева, Жовтневої революції, Червонопрапорна, Леніна, Войкова, Держинського і т.п. Виняток становлять назви, пов'язані з особами, діяльність яких за радянських часів була пов'язана з розвитком української науки та культури, як от Олесь Гончар, Павло Тичина, Сергій Корольов та інші. Їх не перейменовуватимуть. Не підпадають під дію декомунізаційного закону й такі назви, як Фабрична, Дизельна, Тепловозна, Шарикопідшипникова, Тракторобудівників і т.ін.

Їх зміна або повернення історичних назв може відбуватися у звичайному порядку: місцева влада має можливість перейменувати будь-яку назву в будь-який момент. Але це пов'язане не із декомунізаційним законодавством, а з правами місцевого самоврядування визначати назви будь-яких вулиць на підпорядкованих йому територіях.

Відмова від старої назви передбачає повернення історичної або знайдення нової, а не винайдення нового обґрунтування старої. Нова назва не має бути співзвучна зі старою, що пов'язана із тоталітарним режимом. Також перейменування мають відбуватися згідно з чинним правописом. Наприклад, місто на честь Святого Іллі мало б називатися Іллівськ, а Іллічівськ – похідне від Ілліча – більшовицького вождя Леніна.

Після розпаду СРСР у столиці перейменовували такі станції метро: "Площа Жовтневої революції" на "Майдан Незалежності", "Завод Більшовик" - на "Шулявську", "Жовтневу" - на "Берестейську", а "Комсомольську" та "Піонерську" - на "Чернігівську" та "Лісову", "Червону площу" на "Контрактову площу", "Червоноармійську" - на "Палац Україна", "Ленінську" - на "Театральну", "Проспект Корнійчука" - на "Оболонь", "Дзержинську" - на "Либідську", а "Мечникова" - на "Кловську".

У 2018 році на вимогу закону про декомунізацію Київрада перейменувала станцію метро "Петрівка" на "Почайну". Назва "Петрівка" була надана на честь діяча комуністичної партії Григорія Петрівського. Нову дали на честь річки Почайни, яка є однією з найдавніших у Києві.

За період з 2014 до 2020 року за законом «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» в Києві перейменовували 177 об'єктів міського підпорядкування. Про це повідомили в Департаменті суспільних комунікацій Київської міської державної адміністрації.

Віднині в Києві є вулиці й провулки названі на честь діячів Української революції 1917-1921 років, ОУН і УПА, козацьких полководців, українських істориків, письменників, церковних діячів тощо. Наприклад, вулицю Колективізації на Солом'янці переназвали на честь визначного американсько-українського дослідника Голодомору Джеймса Мейса. Замість провулку Щербакова – провулок Всеволода Петріва, генерал-хорунжого Армії УНР. Увічненими стали ще двоє військовиків Армії УНР – генерал Марко Безручко і полковник Василь Вишиваний. Крім того, з'явилися вулиці, названі на честь

крутянців – Володимира Наумовича (замість колишньої Володимира Антонова-Овсієнка, чії війська наступали на Крути) і Володимира Шульгина (екс-Івана Федька).

Провулок Будьонного Перший на Дарниці стане провулком Василя Кука – генерал-хорунжого УПА, останнього керівника антирадянського збройного опору в Україні. Провулок Миколи Островського перейменовано на честь Ярослава Хомова ("Лімницького") - одного з керівників підпілля в окупованому Києві, якого стратили нацисти.

Діячі української церкви віднині представлені в київській топоніміці іменами Митрополита УГКЦ Андрея Шептицького, Патріарха УПЦ (КП) Володимира Романюка, Патріарха УАПЦ Мстислава Скрипника, митрополита УПЦ (МП) Володимира Сабодана.

Значну частину радянських назв перейменували на честь подвижників української культури: поета і петлюрівського підпільника Григорія Чупринки, неокласиків братів Зерових, Михайла Драй-Хмари і Юрія Клена, поета Євгена Маланюка, видатного дитячого письменника Всеволода Нестайка, поета і дисидента Івана Світличного, композитора та історика Гната Хоткевича тощо.

Вулиці, площі та інші топоніми у Києві **не раз змінювали свої назви** ще до закону про декомунізацію. Деяким повертали історичні назви, деяким присвоювали нові. Європейську площу, наприклад, перейменовували 8 разів, Майдан Незалежності – 7 разів, бульвар Лесі Українки – 4 рази.

Крім того, наразі на розгляді Комісії з питань перейменувань перебуває два звернення про зміну назви:

- ✓ вулиці імені радянського та американського вченого Олександра Полякова (Печерський район) на вулицю Батальйонну;
- ✓ скверу імені Володимира Леніна (Дніпровський район) на сквер імені поета Павла Тичини.

Смаглій Анастасія,
НПУ імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Жодне суспільство не може існувати без мови: всі народи і кожна окрема людина живуть у мовному середовищі. Рівень розвитку наукової мови впливає на інтелектуальний поступ суспільства, свідчить про стан мовного самовиявлення народу.

Сукупність спеціальних найменувань різних галузей науки, техніки та мистецтва, які вживаються у сфері професійного спілкування та втілюють результати теоретико-пізнавальної діяльності людини, становлять термінологію. Терміни становлять основу наукової мови кожної галузі суспільства.

Економічні терміни – це слова, що функціонують в економічній царині суспільства і утворюють термінологічне поле економіки як науки. Економічними термінами найчастіше послуговуються особи, які вивчають економіку, здобувають економічну спеціальність чи працюють у галузі економіки.

Лексика, пов'язана з економічним розвитком України, із внутрішньою і зовнішньою торгівлею почала формуватися ще у давньоукраїнський період на основі спільнослов'янських коренів -куп-, -мін- та інших (купити, куплений, міняти, продавець, продаж). Процес дальшого становлення лексики на означення понять, зумовлених економічними і торговельними відносинами, здійснювався переважно на базі тих елементів, які українська мова успадкувала з праслов'янської.

У XIV-XV ст. серед назв понять, пов'язаних з економічним станом країни, торгівлею у ній, становили слова, успадковані з давньоукраїнської мови. Поряд із семантично спеціалізованими лексичними одиницями, які функціонували ще в давньоукраїнській мові, на цьому етапі засвідчено похідні від них слова. У

процесі семантичного розвитку загальноживаних слів виникли похідні утворення – терміни «приходь», «доходь», «прибытокъ», «изыскъ» та інші.

Унаслідок нових міжетнічних контактів на торговельно-економічному рівні в українській мові XIV-XV ст. почали функціонувати запозичені слова, переважно з романських і германських мов через посередництво старопольської і старочеської мов, напр.: гандель, рынокъ, крамь. Вони стали також базою для творення нових слів цієї групи.

У цей час поняття грошової вартості товару послідовно позначається успадкованим спільнослов'янським словом «*цина*» - грошова вартість товару, сучасне *ціна*. З XV ст. у цьому значенні засвідчують слово «*коштъ*». У значенні певної кількості грошей із XIV ст. відоме слово «*сума*», джерелом якого є лат. *summa*, засвоєне через німецько-польсько-чеське посередництво [4, С.92].

Основною одиницею в системі грошово-товарних розрахунків продовжувала залишатися гривня, вартість якої за функціонування різних грошових одиниць під цією звичною назвою постійно змінювалася: *гривня подольська, гривня польська, гривня руська, гривня на вагу*. Саме в цей час виникають назви грошових одиниць меншої вартості: *пів гривні, гріш, грошик*. Назва «*рубель*» утвердилася пізніше в російській мові.

Протягом XVI-XVIII ст. в українській мові продовжують уживатися утворення, засвідчені пам'ятками давньоукраїнського періоду та XIV-XV ст. Одночасно виникають і нові слова, напр.: *купецтво, купованье, перекупникъ, перекупництво, подкупне, подкупца*. Абсолютна більшість лексичних одиниць іншомовного походження є словами латинського походження. Ще у 1627 році Памва Беринда у «Лексиконі словенороському», не маючи точного українського відповідника для слова *заимодавец(и)*, тлумачить його описово й наводить латинізм *creditor*, який пізніше був засвоєний українською мовою (пор. *кредитор*) на позначення організації, установи або окремої особи, що позичає гроші в борг, надає кредит. Міжнародні економічні зв'язки українських земель зумовили появу нових запозичень, переважно із західноєвропейських мов, напр.: *квота, шинкь*. Частина таких запозичень з'явилася через посередництво

польської, а з початку XVIII ст. – російської мови. На їх основі в українській мові XVI-XVIII формувалися нові торгово-економічні терміни, напр.: *шинковати, шинкування, шинковий*.

У цілому протягом XVI-XVIII ст. в українській писемності спостерігається процес стабілізації засобів вираження понять, пов'язаних з торговельно-економічними відносинами, вироблення фінансово-економічної термінології на основі *автохтонних* (*місцевих, корінних за походженням*) лексико-словотворчих ресурсів і засвоєння іншомовної термінології.

Значного розвитку економічна термінологія досягла у XIX ст. Інтенсивне формування її припадає на другу половину цього століття. Свідченням цього є багатогранна спадщина Івана Яковича Франка. Саме в його оригінальних і перекладних працях закріпилися як терміни на означення чітко окреслених економічних категорій власне українські слова та запозичення, відомі в українській мові і раніше, напр.: *податки, промисел, ціна, вартість, доход, капітал, дивіденд, конкуренція, обмін, продаж, бухгалтерія, промисловий капітал*.

У кінці XIX - на початку XX століття в економічній термінології переважали словотвірні кальки з німецької мови (*Selbstkosten – собівартість, Kostenanschlag – кошторис*). Однак, Великий Каменярь у збірнику статей під назвою «В наймах у сусідів» зазначав, що термінологія кожної мови є національною, адже її компонент інтернаціонального характеру асимілюється відповідно до структури національної мови.

XX століття – це час появи багатьох нових економічних термінів, що насамперед з'являються в пресі й на телебаченні, і з тими змінами, які відбуваються з часом у значенні окремих термінів, що зумовлені екстралінгвістичними чинниками. Це добре можна простежити на прикладі терміна *спекуляція*, який після зміни політичного устрою в Україні переосмислився. Це явище ілюструють лексикографічні джерела різних років, в яких слово *спекуляція* по-різному тлумачиться. Так, «Словник іншомовних слів» (1974) фіксує два значення цього слова: 1) торгівля, біржова угода, розрахована

на легку і швидку наживу; 2) в СРСР – злочин, що полягає в скуповуванні та перепродажу товарів або інших предметів з метою наживи [2]. У «Словнику іншомовних слів» (2006) слово *спекуляція* трактується: «купівля/продаж біржових цінностей (акцій, облігацій, валюти тощо) з метою одержання прибутку від різниці між купівельною ціною і ціною продажу під час перепродавання цих цінностей...» [3]. Таким чином, у новому словнику слово *спекуляція* втрачає негативне забарвлення й переходить до розряду економічних термінів, тобто набуває нової якості. Так само втрачає негативне забарвлення й слово *спекулянт*, яке в сучасних словниках подається як юридична або фізична особа, що укладає угоди з метою одержання прибутку тільки від зміни цін».

У сучасній українській мові збільшується кількість економічних термінів, відбувається їх якісне вдосконалення, пристосування до норм літературної мови, спостерігається розширення *семантики* (сислове значення одиниць мови) загальноживаних термінів. Українська економічна термінологія формується з урахуванням національних традицій, досягнень інших народів та міжнародної практики термінотворчості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козловець І.І. Особливості фінансово-кредитної термінології початкового етапу формування /І.І. Козловець // Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах. 2014. Вип. 29. С. 73 - 82.
2. Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука. К., 1977. 324 с.
3. Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень / Уклали: О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. К.: Довіра, 2006. С. 638.
4. Шестакова С.О. Історія становлення економічної термінології (XI –XVIII ст.) // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету . Сер.: Філологія. 2017. № 26. Том 1. С. 91 – 94.

Татарінов Кирило,

НПУ імені М.П. Драгоманова,

м. Київ

ПОХОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ

У сучасному світі дуже багато людей замислюються про історію України, про її культуру, мову та правопис.

Багато вчених досліджували питання про український правопис та його історію. Перш за все хочеться згадати те, що письмо на території України набуло великого розвитку, після того як Володимир Ярославович (Великий) запровадив християнство як державну релігію.

Але ми не можемо зазначати, що до запровадження християнства на територіях України не було письма. Сучасні історики виокремлюють декілька етапів розвитку українського правопису:

- Українсько-слов'янський період (X – поч. XVII ст.)
- Староукраїнський період (ост. чверть XIV – поч. XVII ст.)
- Норми «Граматики» Мелетія Смотрицького 1619 року (XVII – XVIII ст.)
- Новоукраїнський період (XIX ст. – сьогодні)

Вчені вважають, що український правопис бере свій початок від глибокої давнини. Слов'янські племена, які проживали на території сучасної України ймовірно вже могли писати починаючи з IX століття, але все ж найбільшого розвитку письмо зазнало після прийняття християнства. Для проведення богослужінь священикам потрібно було вміти читати і писати, тому у X столітті зароджуються перші школи для навчання грамоті у Київській Русі. На сьогоднішній день нам відомо, що за правління Ярослава Мудрого у стінах Софії Київської було зібрано першу бібліотеку на Русі та відкрито перші школи для навчання. Можна зробити висновок, що на першому етапі розвитку правопису великий вплив на нього мала Візантійська культура та система християнської церкви в цілому.

На другий та третій етапи розвитку великий вплив мала праця Мелетія Смотрицького «Грамматика славенскія правилное синтагма». Тогочасна орфографія староукраїнської писемності пристосовується до української фонетики. Саме завдяки нашому видатному лінгвісту М.Смотрицькому в українському алфавіті з'явилася буква «г».

Норми правопису, які започаткував Смотрицький, були визнані в усіх колах суспільства і прийняті всіма слов'янськими народами, які користувалися церковнослов'янською мовою.

Найскладнішим етапом розвитку українського правопису став новоукраїнський, адже у цей період українські землі були ареною бойових дій для різних народів. Наша держава завжди була великим джерелом сировини і тому більшість тогочасних правлячих династій хотіли бачити Україну у складі своєї держави. Після того як російська імператора Катерина II приєднала більшість українських земель до складу Російської імперії, було прийнято вважати, що українська мова – це діалект російської, а не окрема мова, як вважали раніше. Після поділів Речі Посполитої Західні українські землі опинилися під владою Австрійських Габсбургів. Австрійська імперія забороняла вживання української мови в усіх аспектах життєдіяльності, можна було розмовляти лише німецькою. Можна дійти висновку, що у цей період українське слово піддавалося репресіям та заборонам. Але попри всі заборони та критики, саме у цей час почав формуватися сучасний український правопис. Тоді з'явилася перша друкована праця нової української лінгвістики – «Грамматика Малороссійскаго нарѣчія». За змістом цієї праці український правопис спирається на чотири принцип: фонетичний, морфологічний, історичний та розрізнявальний.

Неможливо говорити про український правопис, незгадавши про визначний твір Івана Котляревського «Енеїда». Вона вважається першим твором нової української літератури, яку світ побачив 1798 році. Письменник написав твір простою розмовною українською мовою, адже тоді мова письма була дуже складною і не всі могли її зрозуміти. Цей революційний прорив дав величезний

поштовх для розвитку літературної мови. Письменники прагнули передання справжнього звучання слова. Таким чином у 1818 р. до українського алфавіту було додано букву «І», а у 1837 році лінгвісти прийшли до згоди, що потрібно додати букву «є» та буквосполучення «йо,ьо». У 1873 році було додано букву «ї». Через таку швидку еволюцію українського правопису доволі часто можна було зустріти асиміляцію звуків та букв, але через деякий час всі носії мови почали говорити та писати за одними принципом правопису. Але перш ніж прийти до цивільної згоди з правописом, мова зазнавала великої кількості екскрементів та створення близько 50 мовних систем, найвідомішими з яких є:

- **правописна система Олексія Павловського**; варіант «Русалки Дністрової» (1837);
- **кулішівка** – правописна система П. Куліша у «Записках о Южной Руси» (1856) та в «Граматиці» (1857);
- **драгоманівка** – (вироблена в 70-х рр. XIX ст. у Києві гуртом українських діячів культури під керівництвом мовознавця П. Житецького, куди входив і М. Драгоманов);
- **желехівка** – створена українським вченим Є. Желехівським під час праці над власним «Малорусько-німецьким словарем» (Львів, 1886). Цей правопис закріплено у «Руській граматиці»

Вагомий прорив в українському правописі здійснив Борис Грінченко у своїй праці «Словарі української мови» (1907–1909). Багато правописних правил започаткованих Грінченком, а саме «пиши як чуєш» використовується досі.

Харківський письменник П. Гулак-Артемівський підтримував систему правопису Грінченка, тому дуже часто застосовував її у своїх творах. Спираючись на праці тогочасних філологів, Артемівський разом з іншими письменниками створив слобожанський правопис, основною системою якого було писати так, як вимовляється, з послідовним використанням і дотриманням вимови літер російського алфавіту.

Значного розвитку у той час набула кулішівка, започаткована П. Кулішем у 50-х роках XIX ст. Особливістю цього правопису була зайва фонетизація

дієслів, закінчень –тся,-шся, відмова від наявних у попередніх правописах сполучень «йо», збереження знака «ъ» у кінці слова після приголосних тощо. Але ці недоліки було усунуто в правописі «Південно-Західного відділу Російського географічного товариства» (1873р.) авторами якого були П. Житецький та К. Михальчук. Вони мали інноваційний погляд на кулішівку і тому внесли певні корективи до неї. І так йотований звук і вперше став позначатися літерою «ї», йотований «е» – літерою «є», у кінці слова перестав вживатися «ъ», вибуховий «г» передавався не латинською літерою «g», а буквосполученням «kg». Але у зв'язку з Емським указом, який Олександр II підписав для придушення національної свідомості українського народу у 1876 році, цей правопис було заборонено.

У 1907–1909 рр. виходить друком «Словарь української мови» за ред. Б. Грінченка, у якому було утверджено систему правопису «як чуємо так і пишемо». Згодом Всеукраїнська академія наук використала праці Грінченка при опрацюванні «Найголовніших правил українського правопису». Ці правила стали основою для підготовки першого загальноукраїнського правопису, що вийшов у Харкові 1928 року і був запроваджений у практику з 1 січня 1929 року. Авторами цього правопису були видатні українські мовознавці Агатангел Кримський, Олекса Синявський, Олена Курило, Григорій Голоскевич, Степан Смаль-Стоцький, Володимир Гнатюк, Леонід Булаховський та інші. Підписав його до друку народний комісар освіти УСРР Микола Скрипник.

Здавалося б усе добре, український правопис наближається до сучасного формату, але не все так легко. У 30-х роках ХХ століття розпочинаються масові репресії на території України. Радянська влада розпочинає політику придушення національної самосвідомості. У добу Розстріляного відродження було знищено багато авторів харківського правопису 1928 р. Через це багато представників лінгвістичної гілки культури були репресовані або вкоротили собі віку, не витримавши критики радянської влади.

У 1933 році за ініціативи радянської системи управління та комуністичної цензури виходить новий правопис, «очищений від націоналістичних

перекручень, що ставили перешкоди оволодінню грамотністю широкими масами і спрямовували українську мову на відрив від російської, орієнтували українську мову на польську та чеську буржуазну культуру, ставили бар'єр між українською та російською мовами». Просто кажучи, з правопису прибрали самобутні та особливі риси української мови. З абетки вилучено літеру «г». Написання багатьох слів увідповіднено з російськими формами: замість радости, вісти – радости, вісті, замість катедра, міт – кафедра, міф. Послідовно відкинуто йотацію при збігові двох голосних; відповідно слова типу матеріяльний, діаметр, атеїзм, проєкт, дієта дістали форму матеріальний, діаметр, атеїзм, проєкт, дієта. Замінено написання слів авдієнція, аудиторія, авкціон, бравнінг, фавна на аудієнція, аудиторія, аукціон, браунінг, фауна.

Така система правопису не задовільняла українців, але вони нічого не могли зробити адже радянська влада придушувала всі спроби непогодження зі своїм режимом. Більше того, у 1946 р. з'являється «вдосконалений» український правопис, що асимілював українську мову з іншими мовами Радянського Союзу, а особливо з російською. В опублікованому в 1946 р. правописі було зроблено лише кілька косметичних виправлень. Зокрема, замість атеїзм, маїс, наївний, Каір, Аїда, дієта, дієз уведено форми атеїзм, маїс, наївний, Каір, Аїда, дієта, дієз і подібні, проте залишено проєкт.

У 1960 році у Радянському Союзі друком було видано іще одне видання «Українського правопису». Спричинене воно було тим, що в 1956 році видано «Правила русской орфографии и пунктуации», тож «у ряді правописних моментів, спільних для української і російської мов, виникла певна неузгодженість, яку тепер, після опублікування «Правил русской орфографии и пунктуации», можна усунути». Основною метою змін в українському правописі було наближення його до російського.

Після початку «перебудови» питання удосконалення українського правопису знову стало актуальним. Українські філологи починають повертати стару систему українського правопису, яку радянська влада прагнула знищувати.

Було повернуто поняття «особливості української мови». Українцям дозволили вважати, що українська мова є особливою та зовсім не схожа на російську.

Після відновлення незалежності у 1991 році українці знову отримали можливість будувати державу самостійно. Невід'ємною частиною державотворення постало питання правопису. Під час I Міжнародного конгресу українців (у 1991 р.) було прийнято постанову: «Про потребу вироблення єдиного сучасного правопису для українців, що проживають в Україні, так і в діаспорі, котрий мав би опиратися на весь історичний досвід української мови.....»

У 1994 році уряд України затвердив склад Української національної комісії з питань правопису при Кабінеті Міністрів. Початковою метою була підготовка нової редакції правопису (до кінця 1996 року), але робота із підготовки правил значно затягнулася. Остаточно всі напрацьовані пропозиції було передано до Інституту української мови у середині січня 1999 року. Цей проект відомий під назвою «Проект правопису 1999 року» чи просто «Проект» (оскільки серед іншого пропонує відновити йотування перед голосними, як було до 1933 р.).

У сучасному правописі письменники можуть відхилятися від певних стандартів правопису і використовувати свою систему подання мови. Такий формат мови отримав назву «авторська мова».

Проаналізувавши систему еволюції мови ми можемо сказати, що український правопис зазнавав критичних змін за весь час свого існування. Його найчастіше прагнули асимілювати з російською мовою. На сьогоднішній день Україна має самостійну систему розвитку і тому вона має можливість розвивати правопис в його самобутній та неповторній формі.

Трохименко Юлія,
НПУ імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ЧИННИК ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Яке прекрасне рідне слово!

Воно — не світ, а всі світи.

Володимир Сосюра

Мова – це найважливіше і найбільше надбання народу, яке підкреслює його особистість. Вона пов'язана з усіма галузями людського життя і є найбільшим засобом передавання інформації між людьми у всіх сферах побуту.

Згідно зі ст. 10 Конституції України, державною мовою в Україні є українська мова. Держава повинна забезпечувати всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України. Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування. Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом.

З цього варто зазначити, що українська мова є основною у всіх сферах життя і повинна використовуватись в державі, а особливо у офіційних звертаннях, заявах, наказах та інших документах. Також за законом українська мова повинна використовуватись у дошкільних, загальносередніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладах, у засобах масової інформації та урядових установах, а також установах місцевого самоврядування.

Однак, проаналізувавши мовну ситуацію в Україні, можна дійти висновку, що, нажаль, українська мова в країні не набула належного поширення. Нажаль, в нашій країні зараз без знання державної мови можна посісти будь-яку посаду, навіть державну. А за її незнання не було усунено жодного чиновника. В країнах,

зокрема, Європейського Союзу, куди ми намагаємося вступити, щоб реалізуватися для життя і отримати громадянство, треба скласти мовний іспит.

Таким чином, ми бачимо – сучасна мовна ситуація в державі свідчить про те, що лише задекларованості державного статусу української мови для повноцінного утвердження її в усіх сферах суспільного життя недостатньо. Для цього необхідні механізми реалізації правових документів щодо функціонування української мови, а також урегулювання питань, пов'язаних з удосконаленням юридичної відповідальності за порушення законів, які регулюють питання використання державної мови.

Українська мова є ключовим фактором національного державотворення, провідним чинником консолідації України. Саме тому, безумовно, необхідно відроджувати українську мову, робити все необхідне, для того щоб нею володіли всі, хто живуть на території України.

Важливу роль у встановленні української мови як державної повинна відігравати сім'я. Сім'я повинна розтлумачити дитині, що немає мов кращих чи гірших, є краще чи гірше володіння мовою, є толерантне чи шовіністичне ставлення до мов і народів. Мова зберігає наші культурні цінності, нашу мораль, наші традиції, віру. Обираючи мову, батьки передають дитині відповідне духовне надбання. Сім'я зобов'язана плекати в дитині якості толерантності і терпимості до прав і свобод людини і громадянина, знання і розуміння своїх прав і свобод та необхідності їх узгодження у суспільстві. Батьки не мають жодного морального права позбавляти дитину через якісь власні амбіції можливості вивчати мову свого народу.

Сучасна Україна – вільна і незалежна європейська держава, народ якої цінує і оберігає свої традиції й культуру. Саме тому необхідно докласти максимум зусиль для того, щоб зберегти і примножити наші скарби, серед яких українська мова займає особливе місце.

Усі народи у всі часи використовували інтелект нації для творення науки, культури, духовності, для розвитку цивілізації. Українській інтелігенції впродовж кількох останніх сторіч доводиться виконувати не зовсім властиві їй

функції – націє- та державотворення, тобто займатися політикою, оскільки упродовж усієї історії Україна майже не мала періодів самостійного розвитку. Інтелектуальна й культурна українські еліти, які своїм подвижницьким служінням рідному народові наближали його державність, на момент здобуття Україною незалежності 1991 року були не надто численними: далось взнаки фізичне й моральне нищення генофонду нації – козацтва, селянства, інтелігенції, духівництва.

Відомо, що переважна більшість цивілізованих країн, на які нас зобов'язує орієнтуватися проголошений українським президентом курс на євроінтеграцію, є національними державами, бо свого часу вони пройшли етапи творення політичних націй на основі кількісно переважаючих етносів. У процесі державного будівництва етнічні меншини, які є в кожному з європейських соціумів, зливалися з основною нацією (у Німеччині – з німецькою, в Італії – з італійською, у Польщі – з польською тощо), не втрачаючи при цьому своєї самобутності. Нині національні держави гарантують навіть найменшому етносу в їх складі повноцінний розвиток і захист його мови, культури, релігії. Водночас такі держави створюють умови для інтеграції представників меншинних народів у свої громадянські суспільства.

Процес перетворення жодного з народів – наших західних сусідів – на модерні європейські нації не був таким тривалим і тернистим, як в українців – давнього, споконвіку висококультурного і найбільш численного європейського етносу. Основна причина нашого запізненого державотворення – у кількасотлітньому перебуванні більшої частини української території у складі потужної імперії, асиміляційні заходи якої ледь не розчинили українців у більш молодій, але амбітнішій нації. Сама тільки українська мова після Переяславської ради безжально нищилася понад двомастами указами, циркулярами, таємними інструкціями, урядовими акціями тощо, водночас нищилася самосвідомість і національна гідність народу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Головченко В.В. Право в житті людини. – К.: Оріяни, 2005 р.
2. Міжнародний конгрес: «Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі». – К.: г. «Освіта», 43-44, 2005р.
3. Потьомкін А. Українська мова: юридичний статус, проблеми застосування. – К.: ж. «Персонал», №1, 2006 р.

Христюк Анна,

НПУ імені М.П. Драгоманова,

м. Київ

**ЗАПОЗИЧЕННЯ ТЕРМІНІВ
У СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ**

Мета дослідження – визначення шляхів удосконалення термінології бухгалтерського обліку.

Необхідність аналізу термінів бухгалтерського обліку зумовлена тим, що:

- бухгалтерські словники, які публікувались після 2000-го року, не встигали поповнюватись новою термінологією, прийнятою у законодавстві.

- майже кожне дисертаційне дослідження з бухгалтерського обліку містить удосконалення в частині уточнення його термінології (з пропозиціями внесення змін до законодавства);

- особливо актуальними стали проблеми перекладу наукової та нормативної іншомовної літератури;

- до проблем вживання бухгалтерських термінів у практичній і науковій діяльності додається різне трактування термінів у фінансах, економіці підприємства, економічній теорії, менеджменті.

Розвиток бухгалтерського обліку характеризується потужним імпортом термінології з Міжнародних стандартів фінансової звітності, і багато слів можуть мати декілька значень, але вони є близькими за змістом. Тому для прикладу можна навести декілька слів, що стосуються бухгалтерської системи, наприклад:

Аудіт або авдіт (лат. audit – слухати) – 1) перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання задля висловлення незалежної думки аудитора про її вірогідність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України; 2) у сучасному найбільш поширеному тлумаченні означає перевірку і підтвердження незалежним професіоналом (аудитором) фінансової (бухгалтерської) звітності щодо її достовірності.

Дебіторська заборгованість, рахунки до одержання (Accounts Receivable) – 1) суми, які нараховуються підприємству від покупців за товари або послуги, продані в борг. В балансі підприємства записуються як активи; 2) сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату.

Власний капітал компанії, акціонерний капітал (англ. Equity, ownership equity) – 1) капітал, створений за рахунок інвестицій у власний капітал; нерозподіленого прибутку компанії; 2) власні джерела фінансування підприємства, які без визначення строку повернення внесені його засновниками (учасниками) або залишені ними на підприємстві із чистого прибутку.

Прибуток (англ. profit) – 1) сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати; 2) сума, на яку зріс власний капітал компанії за певний період у результаті діяльності цієї компанії; 3) частина чистого доходу, що залишається підприємству після відшкодування всіх витрат.

Товár (англ. good, commodity, article) – 1) продукт природи і людської праці або тільки людської праці у матеріальній і нематеріальній субстанції та у формі послуг; 2) об'єкти будь-якого призначення, які беруть участь в обміні, тобто результати людської праці, призначені для продажу.

Цінні папéри (англ. securities) – 1) документи, які засвідчують зобов'язальні відносини між особою, яка їх видала, та особою, яка є їхнім

власником; 2) грошові документи, що засвідчують право володіння або відносини позики, визначають взаємовідносини між особою, яка їх випустила, та її власником і передбачають, як правило, виплату доходу у вигляді дивідендів або процентів.

Номінал, номінальна вартість (англ. Par-Value) – 1) номінальна або вільна вартість акції чи грошового знаку, яка встановлюється на момент первинного випуску (розміщення) акцій і обчислюється як результат ділення загальної грошової вартості частини статутного капіталу, що розміщується на кількість акцій при розміщенні; 2) постійна величина, яка встановлюється в процесі прийняття рішення про емісію.

Висновки, які можна зробити після перегляду значення цих термінів та перспективи подальших досліджень:

1. Бухгалтерський облік як наука дійшов до того етапу розвитку, коли має місце велика кількість професійних термінів.

2. Сучасний етап розвитку бухгалтерського обліку характеризується потужним імпортом термінології з Міжнародних стандартів фінансової звітності, а також постійним збільшенням термінів у нормативній базі.

3. Значна частина термінологічних проблем у бухгалтерському обліку (багатозначність, неточність, відсутність системності у побудові термінів) пов'язана з неврахуванням наявності різних термінологічних полів у різних економічних науках.

Цвігун Анастасія

НПУ імені М.П. Драгоманова,

м. Київ

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

У сучасному світі Інтернет став невід'ємною частиною комунікативної активності суспільства. Одна з найглобальніших його основ – соціальні мережі, у просторі яких проводяться різновекторні дискусії, утворились нові форми соціальних зв'язків, під впливом яких відбуваються все можливі зміни, а найбільше – у мові.

Соцмережі надали нам можливість висловлювати свою думку, виражати власні погляди, створювати свій “інтернет-образ” та обговорювати будь-яку інформацію з величезною кількістю людей.

З кожним роком інтернет-мережі стають все більш масштабною сферою активної діяльності суспільства. Людям складно уявити себе без власних «акантів». Але під впливом цих інтернет-ресурсів відбувається трансформація, як писемного так і усного мовлення. Занадто часто зустрічається стилістично знижена лексика.

Розглянемо кілька випадків. Сленгізми як унікальні мовні одиниці з'являються через інколи занадто жорстоку цензуру та заборони. Наприклад, ненормативну лексику, яка називає рід огидною користувачі замінили на “крінж”. Через те, що написання слова займає певний проміжок часу його часто замінюють на смайлик чи скорочення (“спасибі” – “спс”). Суржик отримав популярність у використанні від того, що україномовні блогери мали завелику конкуренцію і вирішили виділитись словами, які характерні певній місцевості чи соціальній групі (грубе “шо” замість правильного “що”).

До того ж люди часто намагаються популяризувати власний акаунт за допомогою хайпу («хайп» – екстравагантна або інтенсивна реклама або просування) на особливостях мови певної групи населення (діалектизм).

Та нині українська мова отримує чималу популярність на просторах таких соцмереж, як TikTok та Twitter. Якщо у інших соціальних мережах (Фейсбук, Інстаграм та інші) відбувається звичайне використання державної мови, то саме ці мережі максимально приділяють увагу використанню рідної мови, а особливо, серед молоді.

Твіттер – соціальна мережа, яка є мережею мікроблогів, дає змогу користувачам надсилати короткі текстові повідомлення. Літературний сегмент твіттера створив різновид коротко текстової літератури, як твіттература. Він створений для більш дорослої вікової аудиторії, ніж інші мережі. Для того, щоб стати популярним потрібно вміти влучно, коротко та змістовно формулювати власну думку. До того ж, тільки сам користувач обирає чи залишатись анонімним, чи надавати інформацію про свою особистість.

У просторі твіттеру велику популярність мають хештеги або гештег, за допомогою яких можна знайти дописи, які зацікавлять користувача. Одним з найпопулярніших хештегів на території України є хештег ““#Укртві”. Укртві – помітка користувачів, які твітять(тобто пишуть) українською мовою або цвірінькають теми, які стосуються України. Укртві згуртувало сотні тисяч користувачів з різних міст. З його допомогою легко знайти собі однодумців та навіть друзів.

Проведене опитування з особистого аканту свідчить, що велика кількість користувачів почала спілкуватись українською після реєстрації у твіттері, більшість з них до цього розмовляли російською. Принциповий перехід на державну мову щороку набирає популярності. До того ж, читачі добре сприймають нові закони щодо української мови та готові поширювати їх (запровадження фемінітивів, обслуговування споживачів державною мовою, повернення до справжньої української мови).

Твіттер поширює українські книги, фільми, фольклор, звичаї та навіть лайку. Є змога обговорювати новинки культури, події та владу. Останні декілька місяців зростає кількість фото у національному одязі: вишиванках, хустках. Члени Укртві активно обговорюють політику: від законопроектів до особистих інтриг чиновників. Активно ведуть блоги BBC News Україна, Президент Володимир Зеленський та ін.

Керівництво твіттеру напряду повідомило, що їх головна ціль – суспільний діалог, тому цензура контенту не їх головна задача. Тобто кількість заборон мізерно мала, що надає можливість вести дискусії усіх рівнів.

У 2021 році керівництво твіттеру надало можливість користувачам створювати аудіокімнати. Їх особливість полягає у тому, що користувачі не бачать один одного, а лиш чувають. Таким чином люди максимально зосереджуються на інформації та думці, яку висловлюють. При створенні аудіокімнати, користувачі твіттеру отримують запрошення провести обговорення. Останні кілька тижнів найпопулярніша тема це «Діалекти та їх колорит, збереження специфіки діалектів та особливості їх формування».

До того ж, автори, що заснували аудіокімнати, хотіли допомогти людям побороти страхи(страх виступів, страх дискусії та інші).

ТікТок – соціально-медійний за стосунок для створення та поширення коротких відеороликів.

Спочатку користувачі не можуть зрозуміти суть застосунку та його використання. Адже відеоролики – короткі, зняті у вертикальному форматі під накладену музику, звуки чи просто у розмовному форматі. Основна риса, що об'єднують відео – креатив. У розважальний формат усе частіше поміщують актуальні теми та серйозні питання суспільства(від політики до питань домашнього насилля, від короткого мультфільму до відеозйомки балету).

Агенція Wideworks (офіційний партнер ТікТок в Україні) нарахувала у липні 3,2–3,4 мільйони користувачів-українців.

Цікавість алгоритмів цієї соцмережі полягає у тому, що користувач бачить ті відео, які йому можуть сподобатись. Технології проводять аналіз зібраної

інформації (вподобані відео, коментарі, підписки та інше) і на основі неї будують рекомендації для глядачів. Популяризація української мови проявляється у багатьох аспектах. Наприклад:

- Школярі у рекомендаціях бачать відео, де інші користувачі показують лайфхаки підготовки до ЗНО, ДПА, рекомендують виші.
- Читання української поезії під сучасний музичний супровід(Стус, Шевченко, Костенко та інші).
- Інсценування ситуацій, у яких людина допускає лексичні помилки, а інший актор їх виправляє(“тОрти”, а не “тортИ”).
- Розповсюдження українських пісень, їх переспівування, перетворення у хіти та зйомка власних аматорських кліпів.
- Гумористичний контент, де показують стереотипне життя українців.
- Рубрика “Антисуржик”, де пояснюють, які слова вживати не варто та чим їх замінити(“фрикаделька” замість “тіфтелька”).
- Привертання уваги глядачів до українських мультиків, фільмів їх фрагментами.
- Цікаві історії, які озвучують користувачі.
- Ролики, у яких актори відіграють фрагменти книг, фільмів, створюючи власноруч костюми та декорації(Приклад, дівчина у довгій білій сукні з вінком на голові цитувала Мавку з “Лісової пісні” Лесі Українки).
- Соціальні відео(відеоролик, у якому хлопець допомагає пенсіонерам, купуючи їм продукти).
- Переклад іноземних роликів на українську мову(пісень, гумористичних історій).
- Реклама, яку подає ТікТок також українською мовою.

Ця соцмережа має досить жорстку цензуру та обмеження, намагаючись створити доброзичливу атмосферу. Будь-які негативні висловлення щодо української мови одразу осуджуються користувачами, піддаються критиці та практично що хейту. Люди скаржаться, що “їх дістав російськомовний контент”, тому цей інтернет-ресурс обмежує відео, які не зацікавлюють глядача. Була

створена навіть клавіша “Не цікаво”, після чого кількість схожих відео зменшиться у рекомендаціях.

Популярні блогери: Данило Гайдамаха, Наталія Сорокіна, Уляна Ковалик, Анастасія Марків та ін. Зараз популярним став Андрій Шимановський, юнак, який записує цікаві відео. Спочатку Андрій Шимановський викладав відео на свою Instagram-сторінку, а вже у вересні цього року завантажив перше відео у TikTok. Він активно популяризує українську мову в соцмережах за допомогою коротких відеороликів і наголошує: у цьому він бачить свою життєву місію і можливість допомогти країні. До чистоти мови варто ставитися як до «важливого внеску у незалежність України, в її культурну спадщину», вважає блогер. Своім прикладом на «очищення» мови Андрій надихає понад сто тисяч підписників у сервісі TikTok.

З початком 2021 року активно розвиватись почали і українські артисти. Відбувся активний прогрес у популяризації української мови через музику. За сезон літо-осінь 2021 року великої популярності набрала пісня «Не стій під вікном» співачки Русі. Хоча трек створений давно, а сама Руся виїхала до іншої країни через хворобу дитини, молодь швидко оцінила хіт. Одразу протягом першого місяця були створені кавер-версії пісні високої якості. Пісня «завірусилась» (завіруситись – це стати популярним за коротки проміжок часу). Усвідомивши власну цінність українські співаки швидко почали створювати нові витвори мистецтва. Популярними у 2021 році стали: Vivienne Mort, Колос, Круть, Зеленоока, Хас, Макс Пташник, Wellboy та інші. Продовжили тримати цікавість публіки роботи Скрябіна, Бумбоксу, В.Вакарчука, Один в каное.

На новий рівень вийшов і кінематограф. Багато популярних блогерів почали активно просувати українські фільми та серіали, також беручи участь у їх створенні.

Українська мова популяризується у соціальних мережах. Молодь активно намагається зробити її основною в українському контенті. Але не варто забувати, що усе залежить від користувачів та їх вподобань. Коли українська аудиторія

масово зацікавиться цим, тоді сучасні алгоритми і приведуть її до потрібного контенту. Важливо закладати у розум молоді якісні продукти Інтернету та правильні мотиви діяльності.

Отже, головне – діяти та продовжувати працювати над поширенням, покращенням та активним використанням державної мови, щоб виховати в нації щирі любов та відданість до народного спадку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Twitter Shifting More Code to JVM, Citing Performance and Encapsulation As Primary Drivers [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://www.infoq.com/articles/twitter-java-use/>
2. Атака на акаунти відомих людей: у Twitter назвали причину [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/ataka-akkaunty-znamenitostey-twitter-nazvali-1595093313.html>
3. Короткий словник молодіжних сленгізмів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://sites.google.com/site/leksikologiafrazeologia/korotkij-slovník-molodiznih-slengizmiv-1>
4. Проекти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://wideworks.agency/projects/>
5. Соціальна мережа Твіттер та історія її створення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://webstudio2u.net/ua/studio-web/598-istoriya-sozdaniya-twitter.html>
6. Що таке Тікток [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://suspilne.media/9065-so-take-tiktok-nova-socmereza-aka-spricinae-mittevu-zaleznist/>

Чвірова Людмила,

НПУ імені М.П. Драгоманова,

м. Київ

ОЗНАКИ УНІКАЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Мова – генетичний код будь-якого народу, серцевина його культури, історії та й загалом людської цивілізації.

Українську мову офіційно визнано однією з найкрасивіших: вона посідає друге місце у світі за мелодійністю (після італійської) й третє за красою лексики (після французької та перської).

Наводимо деякі з унікальні риси української мови за Тищенком:

- Форми з повторенням префікса -по: попоїли, попождеш. Показово, що цих форм не підтримують ані школа, ані ЗМІ, однак вони поширені в Україні повсюдно і послідовно регулярні.
- Збереження старого індоєвропейського -р на кінці складу (матір).
- Прислівники з часткою -не- (де-не-де, коли-не-коли, хто-не-хто).
- Праслов'янські закінчення дієслів дати, їсти, розповісти: даси, їси, розповіси.

З 2000 року існує надзвичайно цікава традиція всеукраїнського масштабу – радіодиктант. По Українському радіо у цей день проводять диктант, у якому можуть взяти участь усі охочі.

Не обійшлося і без змагань: цього дня щорічно стартує конкурс Петра Яцика, в якому за першість змагаються знавці української мови з усього світу, а кількість учасників вимірюється мільйонами.

Цікаві факти про українську мову:

1. Сучасна українська мова налічує близько 256 тисяч слів і включена до списку мов, які сьогодні успішно розвиваються.

2. За лексичним запасом українська найбільш споріднена з білоруською — 84% спільної лексики, з польською й сербською (70% і 68% відповідно спільних слів), а от з російською — 62%.

3. Найбільше перекладів серед українських творів має «Заповіт» Тараса Шевченка: його переклали 147 мовами народів світу.

4. Найуживанішою в українському алфавіті є літера «п». Саме з неї починається найбільша кількість слів. Натомість найменш уживана — «ф», її вживають переважно в запозичених словах.

5. Перші слова з української мови записано в 448 році нашої ери. Тоді візантійський історик Пріск Панікійський перебував на території сучасної України в таборі володаря Аттіли, який згодом розгромив Римську імперію, і записав слова «мед» і «страва».

Поряд зі звичайним аналітичним майбутнім (буду робити, будеш писати), яскравою й унікальною серед усіх слов'янських мов морфологічною рисою української є синтетичний майбутній час дієслів недоконаного виду (робитиму, писатимеш) з аналогією в романських мовах.

Оскільки переважна більшість української етномовної території збігається зі східним ареалом слов'янської прабатьківщини, цілком природно, що українці успадкували матеріальну й духовну культуру своїх предків-праслов'ян цього регіону.

А українська мова перейняла від праслов'янської значний специфічний лексичний фонд і чимало фонетичних та граматичних (насамперед, морфологічних) рис, які в інших слов'янських мовах замінилися новими, а в нас вони склали найдавнішу групу українських мовних особливостей. Серед них найважливіші:

1. форми дав. відмінка займенників: мені, тобі, собі;
2. закінчення -ої в род. відмінку однини прикметників жін. роду: великої, доброї, святої, погубної;

Цікавий результат дає також вивчення лексики сучасних південнослов'янських мов. Наприклад, український дослідник О. Стрижак

звернув увагу на наявність у сербській та українській мовах низки семантично майже тотожних слів: вулиця, гинути, голота, гуска, дихати, жвакати, збірка, квочка, лагодити, лаяти, людство, люлька, напад, наступ, неук.

Шевчук Василь Олексійович

прокурор Офісу Генерального прокурора,
м. Київ,

ВИКОРИСТАННЯ СЛІВ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

У сучасній правничій термінології української мови часто використовують слова іншомовного походження, яке є природним, адже жодна правнича система не в змозі розвиватися в повній ізоляції.

Словниковий склад української юридичної термінології формується з різних джерел, які умовно можна переділити на п'ять груп:

- запозичення латинських термінів і правових понять, що стали підґрунтям для термінології різних правових систем (*апеляція, алібі, документ, реформа*);
- використання термінів із нормативно-правових актів Київської Русі (*закон, суддя, свідок, карати*);
- надходження термінології з розвинених сучасних правових систем (*контрабанда, бартер, монополізм*);
- термінологія нормативно-правових актів України (*Конституції, законів, кодексів*), міжнародних документів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Правнича термінологія, зафіксована в Конституції України, є обов'язковою для вживання в галузевому законодавстві. У Конституції України, наприклад, ужито термін *перепинити злочин* (ст. 29). Це означає, що у відповідних законах, Кримінальному та Кримінально-

процесуальному кодексах України зазначене юридичне поняття має позначатися саме цим терміном, а старий термін *припинити злочин* не повинен уживатися;

- джерелом нових термінів є також перекладацька діяльність. Перекладач може: а) передати іншомовний термін, якого немає в українській мові, засобами українського алфавіту або б) дати описову конструкцію правового поняття українськими словами, що утворюють терміносполучення [5].

Нові терміни з'являються насамперед тоді, коли виникають якісно нові суспільні відносини, і український термін не може стисло презентувати зміст правового поняття. Натомість запозичений термін точно та стисло його виражає. «Запозичення відбувається саме тоді, коли використання іншомовного слова (чи похідного від нього) для номінації нового поняття чи явища видається найбільш вдалим, органічним і функціональним. За цих умов проходить швидка адаптація запозиченого слова, і через деякий час воно починає сприйматися носіями мови як органічний елемент» [1, с. 58].

Саме по собі запозичення є закономірним процесом, проте особливу увагу потрібно приділяти саме зрозумілості такої юридичної термінології. Зазвичай слово запозичується разом зі значенням предмета чи поняття, яке воно визначає. Проте краще не використовувати запозичені слова, які мають відповідники в українській мові. Важливо, щоб запозичення було точним, зрозумілим, доступним та зумовлювалось об'єктивними чинниками, не потребувало додаткового з'ясування його змісту, без додаткових роз'яснень чи спеціальних знань.

Нечіткість та неточність понять і термінів, закладених в концепціях проєктів законів, їх недооцінювання мстить за себе потім юридичними помилками, хибними уявленнями та помилковими позиціями правозастосувачів [4, с. 81-82].

Доцільність використання запозичених також слів пов'язана з потребою дотримання принципу юридичної визначеності.

Яскравим прикладом недотримання законодавцем вищевказаних критеріїв є застосування у національному законодавстві такого поняття як «доброчесність».

Відповідником слова доброчесність у латинській мові є «*integritas*». У перекладі з англійської мови «*integrity*» позначає якість бути чесним і мати міцні моральні принципи, які ви відмовляєтеся змінювати. Водночас визначення поняття «доброчесність» у законодавстві України відсутнє, що зумовлює неоднакову застосування правових норм.

Найвдалішим прикладом використання іншомовного слова можна визначити прийнятий Верховною Радою України Закон України «Про медіацію», де чітко визначено поняття терміну медіація (англ. *mediation* — посередництво), а саме - позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів[3].

Виваженого підходу також потребує використання слів «русизмів».

С.П. Головатий зазначає з цього приводу, що першопричиною недосконалості національної правничої термінології є те, що Україна впродовж багатьох віків не мала реальної власної державності. Не таємниця, що правні акти Української РСР, багато з яких чинні й сьогодні, за незначними винятками являють собою не оригінальні тексти, а переклади з російської. Це призвело до штучності багатьох термінів та термінологічних конструкцій, спричинило певну невідповідність окремих українських термінів означуваним поняттям[2].

Для прикладу українсько-російський словник термін “проступок” (російськ.) – у перекладі на українську мову надано як “провина”, тобто термін “проступок” в українській мові – це русизм (“калька”). Аналогічно слова *засекречення* та *розсекречення*, які походять від російського «секрет».

Використання русизмів передусім пов’язане з тісним розвитком української та російської правових системи, а також засиллям російської мови в Україні. Проте таке використання слів на законодавчому рівні не повинно обезцінювати українську мову.

Отже, поява такої термінології безпосередньо викликана постійним розвитком права, проте тільки виважений підхід до її впровадження дозволить зберегти національну ідентичність та посилити якість законодавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головатий С. Про потребу укладання словників української правничої термінології // Українське право. 2014. № 1. С. 58.
2. Головатий С. Про потребу укладання словників української правничої термінології / С. Головатий // Українське право : наук.-практ. часоп. — К., 1994. — Чис. 1. — С. 58.
3. Проект Закону про медіацію, Верховна Рада України. Законодавство України; режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=68877&pf35401=556119>.
4. Тихомиров Ю.А. Юридическая коллизия / Ю.А. Тихомиров. — М. : Манускрипт, 1994. — С. 81–82.
5. Чулінда Л.І. Українська правнича термінологія: навч. посіб. Київ, 2005. 112 с.

Шевчук Світлана

НПУ імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

МОВЛЕННЄВІ СТАНДАРТИ «МОВИ ВОРОЖНЕЧІ»

Мова ворожнечі – це агресивні висловлювання, що принижують особистість. Є різні ознаки такого приниження: за расою, за національністю, політичними поглядами, релігією, статтю, гендерною ідентичністю, сексуальною орієнтацією. Ці форми самовираження з'являються на ґрунті ненависті, нетерпимості. Середовищем для репрезентації мови ворожнечі є

засоби масової інформації, які використовують різні техніки маніпулювання, щоби збільшити актуальність своїх матеріалів. Журналісти у своїх матеріалах не дотримуються толерантності висловлювань.

Виокремлюють такі види ворожнечі:

- прямі заклики до насильства щодо певної групи осіб;
- підбурювання до дискримінації (загальні гасла);
- завуальовані заклики до насильства і дискримінації (презентація прикладів);
- виправдання історичних випадків насильства і дискримінації;
- цитування ксенофобських висловлювань;
- твердження про відсутність інтелектуальних здібностей у тій чи іншій соціальній групі;
- звинувачення в негативному впливові на суспільство чи державу в цілому певної етнічної, релігійної чи соціальної групи;
- мовні звороти, що репрезентують певну групу осіб або її представників у принизливому або образливому контексті;
- заперечення громадянства;
- звинувачення групи в спробах захоплення влади;
- заклики до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України;
- заклики до вчинення терористичних актів;
- пропаганда війни, насильства, жорстокості;
- заклики до розпалювання міжетнічної, расової та релігійної ворожнечі.

Потужним генератором для трансформації комунікативних форм самовираження стають:

- 1) динамічний розвиток інформаційно-комунікативних технологій;
- 2) активізація внутрішньополітичних процесів;
- 3) агресивна політика Росії щодо України[9].

Все це зумовлює величезні зміни у мові: змінюються не лише значення слів, а й способи вживання їх. Слова, що зазвичай нейтральні, набувають зневажливого змісту і викликають певну (цілеспрямовану) реакцію. Інколи мова перетворюється на засіб агресивного захисту, а її норми стають етичними. Різноманітні метафори на позначення ворога – обов'язковий компонент будь-якого збройного конфлікту.

Найпоширенішими прикладами є слова: ***бандерлоги, беркулята, ватники, колоради, лугандон, майданята, мотороли, реконструктори, хунта, фашизм, майданутий***. Вживання слів «колоради» та «укропи» є класичним прикладом дегуманізації ворога, тобто коли його знецінюють до рівня комахи, рослини. «Майданутий» - зневажлива назва патріотично налаштованих українців, які наголошують на своїй відмінності від росіян і готові емоційно відстоювати свою проукраїнську позицію [2].

Некоректним є послуговування словом «**бомж**» замість рекомендованого міжнародними правозахисними організаціями «**безхатько**». Наприклад: *Закинуте приміщення дитсадку, що на вул. Кривоноса, 7А, облюбували бомжі і наркомани*. Не є кращим і слово «**наркомани**» (правильно – «наркотично залежні» або «особи з наркотичною залежністю»). Це і є назва певної групи або її представників у принизливому або образливому контексті. Такі стереотипи провокують «мову ворожнечі» в українських медіа.

Потверджуючи про неповноцінність певної соціальної чи національної групи, часто вживають слова «**інвалід**» замість «люди з обмеженими потребами», чи «люди з обмеженою мобільністю». Наприклад: Незрячий біженець – інвалід з окупованого Донбасу Сергій Пономаренко запевнює, що його протиправно виселили із модульного містечка у Нікополь, при цьому жорстоко побили.

Слово «інвалід» поєднано з юридично і етично неграмотним «**біженець**» замість «вимушений переселенець» чи «внутрішньо переміщена особа». Таке вживання слів створює відчуття навішеного ярлика, мовляв, таку людину інакше назвати не можна.

Можна й далі продовжувати перелік слів і словосполучень, що репрезентують «мову ворожнечі», але фахівці з проблем культури мовлення уже класифікували їх і подали нормативні відповідники. Порівняймо.

<p align="center">Найпоширеніші прояви «мови ворожнечі» у вигляді слів і словосполучень з негативною конотацією</p>	<p align="center">Нейтральні відповідники</p>
<p><i>Інвалід, каліка, обмежений, даун, аутист і похідні</i></p>	<p><i>Людина з інвалідністю; людина з обмеженими фізичними можливостями; людина з особливими потребами; людина з особливостями розвитку; людина з синдромом Дауна/аутизмом</i></p>
<p><i>Біженець з Донбасу</i></p>	<p><i>Переселенець, вимушений переселенець, тимчасова переміщена особа; людина, що родом з Донбасу (а краще – з конкретного населеного пункту)</i></p>
<p><i>Москаль, кацап, рашист, путлеровець і похідні</i></p>	<p><i>Росіяни; мешканець/житель Росії; прибічник Путіна</i></p>
<p><i>Особа кавказької національності, хач, звір і похідні</i></p>	<p><i>Азербайджанець, грузин, дагестанець, вірменин тощо; мешканець/житель Азербайджану, Грузії, Дагестану, Вірменії тощо</i></p>
<p><i>Циган і похідні</i></p>	<p><i>Ром (ромен), людина ромської спільноти/національності</i></p>

<i>Негр, чорношкірий, темношкірий і похідні</i>	<i>Афроамериканець, українець африканського походження, громадянин Конго/Нігерії тощо</i>
<i>Гомосексуаліст, людина нетрадиційної сексуальної орієнтації та похідні</i>	<i>Гомосексуал (-ка), гей, лесбійка, бісексуал (-ка), людина гомосексуальної орієнтації</i>
<i>Бомж і похідні</i>	<i>Бездомна людина, безхатченко, безхатько</i>
<i>Повія, проститутка, шльондра, шмара і подібні</i>	<i>Секс-працівниця, працівниця секс-індустрії, людина, залучена в секс-бізнес</i>
<i>Наркоман, ширик і подібні</i>	<i>Наркозалежний, людина з наркозалежністю</i>

Подана таблиця стане у нагоді тим, хто дбатиме про власну культуру мовлення і дотримуватиметься стандартних етикетних норм, не послуговуватиметься «мовою ворожнечі».

Найбільш поширеним і «ворожим» є нині мем, що поєднує текст і картинку. Меми спочатку окупували соцмережі, наразі їх використовують і всі ЗМІ. Візуальний супровід ще більше посилює зміст мема. Бажаючи висловитися стисло й максимально гостро, спонукає до використання в тексті ненормативної лексики.

На думку С.Жаботинської, «докази успішності мема – емоційна реакція і пов'язана з нею здатність поширюватися, тиражуватися в свідомості інших людей, змінюючи їхній світогляд»[3].

Отже, «слово – це ген культури, душа народу, жива пам'ять про все, що при нас і до нас було. Словом облаштовуємо довкілля – це робоче знаряддя і продуктивний чинник, що оцінюється в економічних вимірах, прибутками і збитками, заможністю і злиднями. Слова – це лінгвосфера Землі у локоні ЗМІ та телерадіоефіру. Слово гартує людей у народ і будує державу. Нарешті, слово охороняє культурну цілісність та інформаційний суверенітет нації»(В.Радчук).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К.: Вид. центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Дослідження «Практика використання «мови ворожнечі» (hate speech) українськими ЗМІ». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ms.detector.media/mediadoslidzhennya/post/14140/2015-09-08-doslidzhennya-praktyka-vykorystannya-movy-vorozhnechi-hate-speech-ukrainskymu-zmi/>
3. Жаботинская С.А. Язык как оружие в войне мировоззрений. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://uaclip.at.ua/zhabotinskaja-jazyk_kak_
4. Карп'як О. Вата з укропом: мова політичних мемів / О Карп'як. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://discourse.in.ua./library/vata-z-ukropom-mova-politychnyh-memiv>
5. Кодекс професійної етики українського журналіста. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://old.nsja.org/tabmenu/kodeks_etiki. ??](http://old.nsja.org/tabmenu/kodeks_etiki.??)
6. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text
7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
8. Мова ворожнечі – нові прояви та наслідки. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/law/mova_vorozhnechi_novi_proyavi_ta_naslidki/
9. Мова ворожнечі та ЗМІ: міжнародні стандарти та підходи. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://noborders.org.ua/wp-content/uploads/2015/11/guidelines_hatespeech_
10. Прицепя Г. «Мова ненависті» як лінгвістичний маркер «гібридної війни» / Г. Прицепя // Психолінгвістика. Психолінгвістика. Psycholinguistics. – 2017. – Вип. 22 (2). – С.98-112

Яценко Анна

НПУ імені М.П. Драгоманова,

м. Київ

ХРОНОЛОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТ У ЛІНГВІСТИЧНІЙ КАРТИНІ СВІТОБАЧЕННЯ УКРАЇНЦІВ

Традиційний український календар є складною, багаторівневою, гетерогенною, синтетичною й багатофункціональною структурою. Він ділить, регламентує й впорядковує відлік часу. Його циклічний характер зумовлений постійно повторюваними явищами природи.

Теоретична база хронологічного компоненту у світобаченні українців закладена в працях східнослов'янських та зарубіжних науковців, які в різний час досліджували проблеми часу, історичних змін та розробляли основи теорії календарних систем (М.С. Грушевський, Я.П. Кись, А.А. Опарін, І.А. Климишин, Д.С. Одинцов, Х.И. Гохман, А.Н. Зелінський, В.В. Іванов, В.Шухевич, А.В. Буткевич, В.Дядиченко, В.Стрельський, О.Чебанюк, В.Скуратівський С.В. Циб та ін.).

До середини ХХ ст. у деяких регіонах України (Полісся, Карпати) у побуті користувалися обрахунком часу за тижнями, який, базувався на святах (наприклад, тиждень великодній, різдвяний, зелений, масляний, середохресний, похвальний тощо), які, в свою чергу, є також синтетичними й багатофункціональними утвореннями. Цей синтез виходить із світоглядного й практичного, побутового синкретизму, який обумовлений історично.

Міфологічне трактування часу складає змістову основу народного календаря. Час наділяється певними якостями (добрий/злий, сакральний/профаний, святковий / буденний), здатністю зупинятися, прискорюватися (як правило, у спеціальних локусах на межі, біля воріт, на порозі). Мотив компресії часу є структуро- й сюжетоутворювальним чинником багатьох календарно-обрядових фольклорних творів. Археологічні знахідки на

території України свідчать, що народний календар сформувався протягом тисячоліть під впливом багатьох чинників.

Суспільно-історичні зміни привели до появи окремих текстів, міфологем і семантем різної «історичної глибини». Інновації, запозичення спричинили переосмислення, перекодування попередніх календарних менталітетних фактів і зумовили множинність темпоральних пластів.

Діахронічне дослідження календарно-обрядових текстів ускладнюється неоднаковою збереженістю на синхронному рівні цих семантичних зрізів. Це, в свою чергу, приводить до необхідності герменевтичного прочитання народного календаря як культурного тексту й теоретичного осмислення тих даних народного досвіду, що нагромадилися впродовж тривалого часу. Такій роботі мусить передувати деконструкція тих семантичних і формальних одиниць, які складають народний календар. Розглядати й аналізувати його можна (й треба) з різних аспектів, застосовуючи різні методи й методики дослідження.

Комплексний підхід до вивчення такого складного явища як традиційний народний календар вимагає, передусім, скрупульозного розгляду досліджуваного матеріалу на фоні та у контексті всієї традиційної культури українців. Народний календар є не тільки органічною складовою традиційної культури, одним із головних її компонентів, найархаїчнішим і найвпливовішим.

На сьогодні спостерігається редуція українського народного календаря, що пов'язано із загальним занепадом фольклорної традиції під невідворотним поступом глобалізації. З іншого боку, зникнення традиційної культури, зокрема календарно-обрядової традиції, викликає підвищений інтерес до нього як з боку науковців, так і з боку культурно-освітніх інституцій.

Календарна українська традиція у змістовому плані є стрункою системою, що базується на семантичній єдності всіх її компонентів. Вони визначаються загальною системою традиційних уявлень про весь світ і людину. Фундаментальними є положення, по-перше, про антропоцентричну картину світу, на якій базується традиційний календар українців; по-друге, про взаємозв'язок світу живих і світу мертвих як умову космічної рівноваги й

життєздатності людини; по-третє, ізоморфізм макро- й мікрокосму, світу природи й світу людини.

Комплексне дослідження його вимагає застосування різних методик і методів аналізу матеріалу. Традиційний календар українців розглядається як синтез різного рівня епістеміологічних моделей; як інваріант, що існує тільки в діалектних формах; як мегатекст із чіткою внутрішньою структурою; як гіпертекст, який складають ієрархічно впорядковані текстові одиниці, пов'язані системою перехресних і внутрішніх посилань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бушанський В.В. Календар. *Енциклопедія історії України*. 2007. Т. 4. 528 с.
URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Kalendar>.
2. Купчинський О.А. Хронологія історична. *Енциклопедія історії України*. 2013. Т. 10. 688 с.
3. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Khronolohiia_istorychna.
4. Шухевич В. Гуцульщина. Львів, 1914. Ч. 4. С. 1.

ЗМІСТ

<i>Абгарян Сергій</i> ДЖЕРЕЛА ПОХОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ІМЕН ТА ПРИЗВИЩ	3
<i>Андрушенко Анна</i> ПОВНІ ТА КОРОТКІ ФОРМИ ПРИКМЕТНИКІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРІ	12
<i>Білокобильський Богдан</i> СЛЕНГ І ЖАРГОН В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	15
<i>Виноградова Юлія</i> ДИСКУРС ВОРОЖОСТІ	18
<i>Володіна Лілія</i> ЕЛЕМЕНТИ АНТИЧНОЇ РИТОРИКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ	22
<i>Глуцик Сергій</i> ФУНКЦІЇ ПРЕФІКСІВ У ПРОЦЕСІ СЛОВОТВОРЕННЯ ПРИЗВИСК В ГЕНЕРАЛЬНОМУ ОПИСІ ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ХVІІІ СТ.	30
<i>Дияк Єлизавета</i> МОДАЛЬНІ ЗАСОБИ НЕВЕРБАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ СФЕРІ	37
<i>Дияк Олена</i> МОВНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДНИК КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ	42
<i>Дуркалець Анна-Марія</i> АНГЛОМОВНІ СЛОВА В МОЛОДІЖНОМУ СЛЕНЗІ	48
<i>Єфіменко Анастасія</i> ЗОВНІШНІЙ ДИСКУРС МОВЛЕННЯ ГЕРОЇВ ЯК ЗАСІБ ПСИХОЛОГІЗАЦІЇ В РОМАНІ В.ЛИСА «СТОЛІТТЯ ЯКОВА»	53
<i>Забіяка Іван</i> МОВА ПО-ТАЛАЛАЇВСЬКОМУ. Побіжні замітки	62

<i>Ищенко Олександра</i> РОЗВИТОК ТА ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	69
<i>Калинець Ярина</i> ПОЛОНІЗМИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	73
<i>Коротун Аріна</i> СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ	75
<i>Липка Софія</i> МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ	80
<i>Литвиненко Богдан</i> ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ПИСЕМНОСТІ	84
<i>Лобода Тетяна</i> СУЧАСНІ КРОСМЕДІЙНІ ЗМІ: АНАЛІЗ ЛЕКСИЧНИХ, ОРФОГРАФІЧНИХ І ПУНКТУАЦІЙНИХ АНОРМАТИВІВ	86
<i>Мірошник Марія</i> УКРАЇНСЬКА МОВА У МОВАХ СВІТУ, АБО УКРАЇНІЗМИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ НАШОЇ КУЛЬТУРИ	94
<i>Надольна Ангеліна</i> ВАРВАРИЗМИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	97
<i>Олефиренко Марина</i> ФЕМІНІТИВИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	100
<i>Осташко Еліна</i> ФАХОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ В МОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ	105
<i>Поздєєва Альона</i> УЖИВАННЯ ФЕМІНІТИВІВ ЯК ВИКЛИК СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВУ	111
<i>Полішевський Олексій</i> СЛЕНГ У ІТ-ГАЛУЗІ	116
<i>Полуйко Назарій</i> УКРАЇНСЬКА МОВА В СУЧАСНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА ПРАКТИЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНЦІВ	120

<i>Рожнова Вікторія</i> МОВНА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ВИКОНАННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	125
<i>Самойлюк Маргарита</i> МОВА – ЦЕ ГЕНЕТИЧНИЙ КОД НАЦІЇ	131
<i>Скорик Катерина</i> ДЕКОМУНІЗАЦІЯ ЯК ЗАГАЛЬНЕ ЯВИЩЕ. ПОШИРЕННЯ ДЕКОМУНІЗАЦІЇ В КИЄВІ, СТОЛИЦІ УКРАЇНИ	133
<i>Смаглій Анастасія</i> ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	137
<i>Татарінов Кирило</i> ПОХОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ	141
<i>Трохименко Юлія</i> УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ЧИННИК ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ	147
<i>Христюк Анна</i> ЗАПОЗИЧЕННЯ ТЕРМІНІВ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	150
<i>Цвігун Анастасія</i> ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ	153
<i>Чвірова Людмила</i> ОЗНАКИ УНІКАЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	159
<i>Шевчук Василь</i> ВИКОРИСТАННЯ СЛІВ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ	161
<i>Шевчук Світлана</i> МОВЛЕННЄВІ СТАНДАРТИ «МОВИ ВОРОЖНЕЧІ»	164
<i>Яценко Анна</i> ХРОНОЛОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТ У ЛІНГВІСТИЧНІЙ КАРТИНІ СВІТОБАЧЕННЯ УКРАЇНЦІВ	170

Наукове видання

УКРАЇНСЬКА МОВА ВЧОРА, СЬОГОДНІ, ЗАВТРА В УКРАЇНІ І СВІТІ

*Матеріали Всеукраїнської
науково-практичної конференції*

9 листопада 2021 року

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

Підписано до друку Формат 60x84/8.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. др. арк.. Обл.-вид. арк..
Наклад прим. Зам. №
Віддруковано з оригіналів

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П.Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002. (044) 239-75-87
Віддруковано в друкарні Національного педагогічного університету
імені М.П.Драгоманова (044) 239-30-26